

LAISVĒ

VYTAUTAS VARDYS:

LIETUVIŠKOJI POLITIKA TREMTYJE

PRANAS JANČAUSKAS

pasakoja, kaip Maskva
padarė jį agentu ir
pasiuntė į Vakarų

VYTAUTAS VAITIEKŪNAS

pateikia naujų davinų
Petrapilio seimo eigai
suprasti

ANTANAS MUSTEIKIS

svarsto, ar turėsime
intelektualų tarp jaunimo

DOKUMENTŲ ŠVIESOJE

Pasitarimai dėl egzilinės
politinės vadovybės

T u r i n y s

Šis numeris skiriamas specialiau lietuviškosios politikos tremtyje klausimams.
Kitame numeryje numatomi jaunimo pasisakymai iš jaunimo kongreso
ir kiti lietuviškosios kultūros klausimai.

	Psl.
Vytautas Vardys: Lietuviškosios politikos perspektyvos	1
Juozas Brazaitis: Vienyb, iliuzija, utopija	14
Dokumentai švietimo: Pasitarimai dėl vieningos egzaminų politinės vadovybės	23
Antanas Musteikis: Intelektualai ir kasdienybė	41
Vytautas Vaitiekūnas: Lietuvos nepriklausomybės revoliucijos paunksmėje. Rusijos lietuvių seimo 40 m. sukaktį minint	48
A. V. D.: Ryšys, jaunosios rezistencijos vaizdai	62
Žilvinas: Karalaitis prie gėrų (iš partizanų poezijos)	69
DARBAI IR ID JOS: Anapus: Dar viena sovietinio režimo aukštis (Pranas Janušas); Pasaulis: Katelbachas Kaune (S.), Dialogas tarp lenkų ir lietuvių (U.); Tremtyje: Lietuvos ministeriui Povilui Zadeikiui mirus (J. B.), Jaunimo kongresas (St. Barzdukas); Pasaulis: kova ir "nusiginklavimas" (St. Yla), Kai kas apie Vasario 16 gimnaziją; Id jos spaudoje: Spaudos talka vienybei žudyti, Dominavimo pastangos apskaldyti vienybę ir su baltais. Tarp 14 "partijų" rastos gyvos tik 2 "partijos", Jaunimo kongresas senimo akimis. Jaunimas jau dalyvauja laisviniame konkrečių darbais; Laiškai (Dr. J. Sakalauskas, dr. Pr. V. Raulinaitis, dr. A. Ramono Paplauskas)	70-96

LAISV bendradarbiai: Dr. M. Anysas, dr. K. Ambrozaitis, R. Baškis, kun. K. Balys, St. Barzdukas, dr. Z. Brinkis, dr. A. Damušis, A. V. Dundzila, dr. J. Grinius, A. Grinienė, dr. Z. Ivinskis, V. Jonikas, kun. St. Yla, dr. J. Kazickas, kun. D. Kenstavičius, dr. A. Kušas, K. Kudžma, dr. A. Maceina, A. Mažiulis, dr. A. Musteikis, M. Musteikis, P. Narutis, A. Pocius, L. Prapuolenis, dr. A. Ramonas Paplauskas, A. Sabalis, V. Sidzikauskas, S. Sužiedelis, A. Šalčius, R. Šomkaitis, Ed. Turauskas, V. Vaitiekūnas, J. Vidzėgis, V. Vardys, dr. V. Vygantas.

MIELI SKAITYTOJAI,

LAISV administracija nori drauge su Jumis pasidžiaugti praėjusiu L. numerį pasiūst administracijos vokeliu sulauktu skaitytojų dėmesiu. "Jūs nuostabi kantrybė, — rašo vienas skaitytojas, — išjudino net mane, nebuvo jokių LFB akmenų. Atleiskite, mea culpa. Su nuoširdžiais sveikinimais prisijuokiu ir dvi dešimtines. Viena "Laisvė", antroji — biulio mokoms".

Ar nelinksma? Arba vėl kitas skaitytojas porina: "Aš labai atsiprašau, kad buvau toks netvarkingas. Siunčiu 6 dol. už 1956 ir 1957 m. prenumeratą ir 4 dol. aukrą".

Panaši pasisakymų grąžvokeliai gana apsiiai pargabeno. Administracija nuoširdžiai užtėdmes dkoja ir tikisi, kad tie gražūs pavyzdžiai patrauks ir tuos, kurie, be abejo, dėl labai rimtų priežasčių ligšiol dar nespėjo vokelio mesti pašto dėžinė.

Jūs

LAISV administracija

Lietuviškosios politikos perspektyvos

VYTAUTAS VARDYS. Milwaukee. Wisc.

I.

Kalbant apie lietuviškosios politikos perspektyvas, vis pirma reikalinga išsiaiškinti, ar šiuo metu lietuviškoji politika iš viso yra galima. Neturime savos valstybės nei savos valdžios. Neturime nei pagrindinio politinio veikėjo — rinkik. Jei paia bendriausia prasme politiką nusakome kaip procesą, kuriuo gyjama ir išlaikoma atsakomybė tvarkyti valstybės reikalus, ištikro m suose lietuviškoji politika nėra manoma. Tai jau “valstybės reikalų tvarkymas” implikuoja ne tik valstybini problemų sprendimą, bet ir paios valstybės suverenumo išlaikymą, gi j de jure ar de jacto praradus, to suverenumo atstatymą. Didžiąją pasaulio jėgų akyse Lietuva savo nepriklausomybę yra pra-

radusi tik de facto. Kova už Lietuvos valstybės faktinį atstatymą ir jos de jure pripažinimo išlaikymą dabartinėje tarptautinėje politikoje todėl ne tik galima, bet ir reikia vadinti politikos vardu. Tiems, kuriems rūpi suvereninė Lietuvos atkūrimas, tad ir manoma ir naudinga viešai kalbėti apie lietuviškąją politiką, jos pasisekimus ir nusivylimus, linijas, organizavimą ir administravimą. Reikia taia pabrėžti, kad tik šia siaurąja žodžio prasme lietuviškoji politika ir jos reikalas yra gyvas. Tos politikos tikslas — prisidėti prie Lietuvos valstybės atstatymo ir išlaikyti jos dabartinį teisinį pripažinimą, ne veikti valstybės (ar emigracijos) valdymo atsakomybei gauti. Kad ir demokratiškai, t. y. grupiniu, repre-

zentaciniu b du, vedama toji politika neturi ir negali turėti demokratinės politikos atributų: gytos atsakomybės laikiškumo, ribotumo ir konkurencinio elemento. Nėra valdžios, dėl kurios būt galima "kovoti", nėra rinkėjai, kurie tokias kovas galėtų laimėti. Todėl galvoti apie lietuvišką politiką 1918-40, net ir ankstesni metu normomis reiškia gyventi nostalgija ir iliuzija, reiškia tapatinti troškimus su realybe ir praeit su dabartimi. Naujosios lygos pakeičia politikos tikslus, naudojamias priemones, ir yra apriboja tokios politikos konkurencinį charakterį. Dirbant Lietuvos atstatymo darbui, naudoti reikalingos ne tik politinės, t. y. tiesioginės takos organizavimo, ne tik reprezentacinės, bet ir kultūrinės priemonės. Kultūrinė, religinė ir apskritai intelektualinė veikla mūsų lygose labai glaudžiai siejasi su lietuviška politika, nes skirtingai tos politikos tikslams siekti reikia turėti tautinių ir valstybinių atžvilgiu susipratus lietuviškos bendruomenės "užnugarą". Tautinio ir valstybinio tos bendruomenės sūmoningumo ugdymas todėl pasidaro lietuviškajai politikai mūsų lygose būtinas. Jei normaliose aplinkybėse partinis ar grupinis auklėjimas

yra suprantamas ir pateisinamas kaip būtina reikalingas, šiandien vis svarbiausias yra bendruomeninis auklėjimas ir tokio auklėjimo priemonės. Jei normaliose lygose galima konkurencija pirmenybei laimėti, esamoje padėtyje manoma tik konkurencija geriau atlikti bendruosius uždavinius. Pagaliau, jei valstybėje tik "rinktinės", t. y. rinkik išskirtos grupės pagal savo išteklius ir jų proporcijas gali imtis tiesioginės atsakomybės už krašto valdymą, šiandien vis lietuvi mandatas politinei veiklai vykdyti yra vienodas. Jis negali būti nei "pateptas" nei "atmestas".

II.

Šitokiai politikai vykdyti reikalingas nuo senesniojo skirtingas politiniame vyksme dalyvaujantis mentalitetas, t. y. skirtinga dvasia, psichologinis persijungimas iš valstybinio politikavimo tautinio politikavimo rėš. Labai dažnai šios dvi plotmės yra sumaišomos, nes, skirtingoms pasikeitus, nenorima ar ne manoma pasikeisti asmeniniu atžvilgiu. Dabartinės mūsų politikos pavyzdžiai labai ryškiai šią padėtį pailiustruoja. Tie pavyzdžiai rodo, jog

mentalitetui nesikeičiant, esame sumaišę vertybių gradaciją: grupinį ir asmeninį konkurenciją padaroma politikavimo turiniu; politinės priemonės suabsoliutinamos prieš kultūrinę ir religinę; esamojo veiksnio elito situacinis išsilaikymas padaromas politine dogma; vienybė, garantuojanti vieno ar kito jėgos elito dominavimą, tampa tikslu, nebe priemone.

Praradus savąjį valstybės atrodą, nepajungiama persiorientuoti tautinį politikavimą ir tampa tipingais emigrantais, kurie, kaip priežodis sako, nieko neišmoko ir nieko neužmiršo. Lietuviškosios politikos pasisėkimui tautiškai persiorientavimas yra būtinas: tik sugebėjimas persiauklioti gali žadinti darbingą ateitį, gali sudaryti sąlygas lietuviškajai politikai klesti.

Kokis ir kokiose srityse persiorientavimas, naujas mentalitetas reikalingas? Kaip jis pasiekiamas?

Iš lietuviškojo gyvenimo problemų, prie kurių sprendimo reiktų priėti su nauja dvasia, išskirtinos yra trys: *kultūrinio ir politinio darbo santykiai, jaunimo ir politikos klausimas, laisvinimo darbo vienybės reikalai*.

III.

Grupinis varžytyninis paauštrėjimas ir spaudos puslapių paskutiniu metu okupavus politikams pokalbiams, daugelis kultūrininkams kelti klausimai iš viso dėl lietuviškosios politikos prasmės. Politinį darbą dirbantiems priekaištaujama, kad jie skaldo visuomenę kultūriniam veikime, kad jie mažiau rūpinasi Lietuvos laisvinimu kaip savo grupinį politinį jėgos didinimą ir pan. Kai kurie gi politikai siūlo kultūrininkams politinį darbą nesikišti ir dažnai politinės reikšmės gyjantį akciją laiko politikos prerogatyva, kurios kultūrininkai neturėtų „uzurpuoti“. (Žiūr. geg. 4 d. Drauge Baltų Draugijos Vokietijoje veiklos aprašym.) Yra taip pat žmonių, kurie norėtų kultūrinį sektorių griežtai išjungti iš politinio rezistencinio sąjūdžio veiklos. (Pav., grupiniai-patriotiniai kaltinimai Lietuvio Frontui dėl jo lietuviškosios kultūrinės veiklos tam pačiam Drauge bei kitoje krikščioniškoje demokratijoje). Šiuos vairius argumentus dažniausiai vartoja žmonės, kuriems dėl principinių ar politinių motyvų rūpi užakcentuoti kultūros ar politikos kaip tokios pirmumą. Tenka ta-

iau pasakyti, jog tie, kurie lietuvišką darbą žiūri kaip visum ir kurie pasisako už tautinį politiką, ne valstybinios imitacijos, šiuos kultūros ir politikos darbo santykius žiūri nuosaikiai, kaip ir turėtų būti. Visi kultūrininkai ir šiuo metu politikai, pastangos turėtų būti nukreiptos lietuviškosios bendruomenės organizavimo ir ugdymo, lietuviškumo išlaikymo, lietuviškojo intelekto pasireiškimo galimybių gausinimui, nes tik lietuviškoji bendruomenė sudaro realią bazę tiek kultūrinei, tiek politinei veiklai. Pagrindinė lietuviškosios bendruomenės našta nešama kultūrininkais. Kiekvienas jo darbo stabdis reiškia kirtimą šakos, ant kurios visi sėdime. Be kultūrininko, religininko, auklotojų pastangų lietuvių nebūs. Jai žuvus, nebūs, kas remia laisvą kovą finansiškai ir kitomis priemonėmis. Kultūrininkus, religininkus, auklotojus reikia palikti nepriklausomus, nebاندant jų darbo vaisi palenkti grupiniams tikslams. Atvirkščiai, reikalinga jiems sudaryti sąlygas, medžiagines ir moralines, kultūriniam darbui vykdyti ir tęsti, nes toji darbotviesa pratsiama tautos gyvybei išvijoje.

Taikant šiuos nusištatymus gyvenimo praktikai, reikia stiproka

pasisakyti prieš grupines pastangas supolitinkinti Lietuviai Bendruomenės ir religines bei kultūrinės organizacijas. Būtinai taip pat, kad, sekdami senųjų JAV imigrantų pavyzdžiu, nesugriautume kultūrinio darbo vienybę. Senieji imigrantai tosios vienybės sugriovimo kainą pirkė politinio darbo vienybę ALT. (Kultūriniai-pasaulieji riniai reikalai išjungti iš ALT jurisdikcijos statutu.) Mums šiuo pavyzdžiu nereikia sekėti, nes turime pakankamai tarpusavio ryšių ir joms tautai vienybei išlaikyti.

Iš kitos pusės, id jiniams kultūrininkams nereikt politinio darbo nurašyti kaip šiuo metu nereikalingo ar nenaudingo. Nuneigti jo naudą reikt manyti, kad tik savitarpų straipsnių rašymu ir lietuviškai vaikų mokymu galima atvaduoti Lietuvį. Kita vertus, be vilties Lietuvį išlaisvinti, vargu ar kokios mūsų kultūrinės pastangos turi daugiau negu asmeninės ir muziejinės reikšmės. Kultūrininkams, tiesa, kyri politini grupininkai, kurie ištikro dažnai neprasmingi. Tautai reikia neužmiršti, kad konfliktas yra kaina, kuri mokama už bet kokį bendrą darbą, taipgi ir kultūros bare. Pagaliau, kultūrininkai domėjimasis politiniu

veikimu atneša daug naujos dvasios pat politin darb . Valstybin s ir politin s problemos ypa šio pokario metu rado ypatingo d mesio m s filosof raštuose, m s rašytoj k riniuose. Kitaip ir b ti negali. Tai reiškia, jog kult rininkams r pi degan ios laik problemos, jog jie mielai neša ind l tautos k rybin lobyn ir supranta savo vaidmen . Ar taip yra su politikais?

Reikia taipgi pabr žti, jog nei kult riniais nei politiniais sumetimais nerimta b t drausti politin ms grup ms r pintis kult riniais reikalais, stipendijomis, premijomis ir pan. Kult rinis darbas, jeigu jisai neuždarytas savoje grup je (tik savo žurnalui rašau, tik saviškiui stipendij duodu) prasmina politin s grup s darb , duoda jam gilesn turin , tarnauja tautin s politikos tikslams. Prikaišioti, kad politinei grupei kult riniu darbu r pintis netinka reiškia tebegyventi iliuzija, jog politikuojuame savoje valstyb je. Reikt taip pat skatinti, kad kai kuri sen j politini grupi nariai daugiau savo j g atiduot bendrinei kult rinei veiklai nei iki šiol.

Šiandieniniame gyvenime veikiame kaip aktoriai, vaidin kelis vaidmenis. Visi esame lie-

tuviai, vieni labiau kult rininkai, kiti labiau politikai. T vaidmen vienas nuo kito totaliai išskirti negalime, ypa iai kai emigracijoje darbo daug, o darbinink maža. Šitose s lygose ypa iai kult rin darb reikia vertinti, kadangi jisai duoda daugiau progos lietuviai dirbti šalia lietuvio, duoda daugiau galimyb s pabr žti m s pagrindiniam lietuvio vaidmeniui, nesusikaustant siaurus grupinius interesus. Rašan iojo nuomone, kult rinink ir politik "prasimaišymas" yra labai naudingas naujam politiniam mentalitetui susidaryti. Aktyvus bendradarbiavimas taipgi pad t labiau susiprasti tarpusavy, tinkamiau pasidalyti darbo lauk , išlaikyti taip b tin kult rinio darbo nepriklausomyb ir vienyb .

IV.

Jaunimo ir politikos santykiai kasdien ima darytis aštresn problema. Tos problemos svarstomos, gin ijamosi d l jaunimo ir "senimo" vertingumo Lietuvai, diskutuojami "kart " sugyvenimo klausimai. Diskusijos ta iau pastaruoju metu, kaip ir daugely kit m s gyvenimo sri i , gauna negatyv pob d : labiausiai norima išsi-

aiškinti, kuri "karta" yra geresn pasaul žini ir lietuvišk j vertybi atžvilgiu. Imamasi kaltinim . ("Senukai", sako Kavolis; "Ašarūvinis jaunimas" skundžiasi Baronas. Blai-vus balsas: kalbininko Dambri -no).

Šitokio pob džio diskusijos vargu labai naudingos, išskyrus tulžiai gadinti. Viena, m s vyresnioji karta teb ra pa iame amžiaus paj gume. Tai k -rybinga karta, kuriai okupacijos, karas ir emigracija at m daug k rybinio pasireiškimo galimyb i. Jinai mielai dirba ir reiškiasi ir su suprantama aistra kartais net nori monopolizuoti labai jau negausias lietuviškojo pasireiškimo galimybės. Kai kurios tos kartos grup s, monopolizav atsakomyb , jaunesni j kart degradavo "jaunius". Jaunesnioji karta, kuri reikia m s s lygose jungti ir Kristaus met sulaukusius, gyvenimui yra pasiruošusi per karus ir okupacijas ir vyresniesiems neduoda jokio pagrindo sk stis. * Ta iau juo šioji karta jaunesn , juo jinai virsta labiau problema, kaip panašiai, juo vyresnioji karta ilgesnio amžiaus, juo jinai daros taip pat didesne problema. Problemos, iš esm s, yra ne amžiaus skirtumas ir ne t

kart savitos charakteristikos, bet emigracijos b vis ir iš jo išein faktoriai. Viena, lietuviškoje k ryboje pasireiškimo galimyb s, mokslin s, politin s, ar kitokios, šiuo metu yra ribotos. Jos dar labiau sumaž ja d l nepakankam pastang tas galimybes ir j reikal organi- zuoti. Antra, juo toliau, juo labiau iškyla jaunimo lietuviškumo išlaikymo problema. D l lietuviškumo "neišlaikymo" vargu ar galima taip totaliai jaunuosius kaltinti, kaip tai dažnai daroma. Savoje tautoje, kad ir skirting kult r b t generacijos, lietuviškosios kult ros ir išvis kult rinio ind -lio perdavimo klausimas b t nereikšmingas, nes tautoje kiekviena karta suranda savo viet tos pat tautin s kult ros tradicijoje. Šiuo metu taip n -ra ir vargu, ar manoma senas principas taikyti, nenorint jauniosios kartos prarasti. Dabarties pagrindine problema darosi lietuviškojo dialogo išlaikymas. Jos sprendimas negalima palikti laiko t kmei. Jaunimas palaipsniui yra jungtinis vis pirma kult rin darb , o dar palaipsniau politin . Gražu pasikviesti jaun ir gab žmog grup s antrininku Vlike, ta- iau šitokios ir panašios priemon s dar nepakankamos. Jau-

nimas esm je nori ne pripažinimo, bet darbo, nes tik per j ir "pripažinimas" ateina. Baronas skaudžiai klydo, manydamas, jog nusivyl d l "pripažinimo" jaunieji sugalvojo negraži epitet vyresniesiems apib dinti. Reikalinga jaunasias jungti darb : mobilizuoti ypaiai intelektualines pajgas studijiniams projektams, žurnalistikai; duoti darbo profesionalams j srity lietuviškoje veikloje. Šitokiam darbui organizuoti, aišku, reikia atitinkam institucij , kuri šiuometu kaip ir neturime. Kulturos Fondas tik atsirad s; ALT kult rine veikla nesidomi; Vliakas neturi tam nei pinig , nei, atrodo, noro; diplomatinei tarnybai tokios id jos irgi tolimos. Daug gera Lietuvos kult ros ir politikos istorijai, lietuviškosios reprezentacijos reikalui ir pan. bt galima atlikti t jaun j g nepaleidžiant r pintis tik savo vieta amerikine visuomen je. Esamoje taiau pad ty netik kad taikomas "privios ekonomijos principas" (kiekvienas kas sau), bet kai kur netgi laikoma netinkama, kad jaunimas aiškiai ir dr siai — kad ir mandagiai — šneka apie daugiau ar mažiau skaudžius lietuviškojo gyvenimo reiškinius.

Pagaliau, nereikia nei kalbėti, kokia nelaim bt Lietuvai, jei jaunimas nustot tautin s s mon s. Jeigu šitai atsitiks greitai, dar vyresniosios kartos gyvenimo laikotarpy, vyresnioji karta bus nemažiau, net daugiau atsakinga už pad ties išsirutuliojim , ši žodžipras m yra tokia: vyresniajai kartai btina aktyviai r pintis lietuviškojo dialogo t simu, naudojant jaunosios kartos profesin ir intelektualin pasirušim . Svarbu tai ir lietuviškajai politikai, nes jaunimas — tai ateinantieji visuomen s vadai bei darb r m jai.

Politikai svarbu ir dabartinis jaunimo jud jimas bei ruošimasis. Nesu advokatas studentijos išgraibstymo politines grupes, taiau manau, kad palaispnis jaun j (baigian i j) akademik sijungimas tautin s politikos veikl atnešt daug sveik rezultat ir pad t perkeisti politikavimo b dus, net pa ius dabaties tarpgrupin s politikos faktus. "Santar ", pavyzdžiui, tebežriu kaip reikšming bandym apjungti liberali j studentij , tebetik damas, kad Dievui padedant ir santarie i vad išminiai diktuojant, "Santaros" gautinai susiformav s liberalizmas išsiteks lietuviškojoje

krikštoniškosios kultūros tradicijoje. Santarinis organizavimas Lietuvoje būtų buvęs (ir gal dar bus) ypač reikšmingas, nes lietuviškoji valstybinė politika daug krenta nuo liberalinio sparno susiskaldymo, ir kai kuriais atvejais idėjiniu nenuosaikumu. Santarai gal pasiseks šis susitrupinimui laikui bėgant išlyginti emigracijoje, kartu nepasistatant pasauliui rinksienės sienos tarp liberalių ir likusių visuomenės. Ateitininkiškas jaunimas turi ypatingos svarbos katalikų politiniam išsivystymui: ne politikavimu, bet atvirkščiai, atsiribojimu nuo grupių (kartais net ir per daug skrupulingai). Reikt tikėti (yra tam daug davinių), kad politiniu atžvilgiu ateitininkas jaunimas neiškas kovos kirvio savo tarpe kaip j vyresnieji, bet naujas lygis ir naujas idėjia aplinkoje sigis nuosaikias, krikštoniškas politines pažiūras ir sugebėjimą savos politinės grupės organizacijoje dirbti ir tiktai darbu jungti nekatalikus ir nekatalikiškos pasauliui rosi žmones. Kantriai dirbdama, jauroji ateitininkija turi dideles galimybes eventualiai "sutaikyti" politiškai išsiskyrusius vyresniusius ir politiniame darbe išvengti pasauliui rosi ir politikos iden-

tifikacijos.

Džiuginantis taip pat yra ir akademikų skautų pozityvumas, nuosaikumas ir politiniai grupių takos vengimas. Šis populiarus, nors idėjiskai ir mažiau nei kiti ryškus s jdis, teikia daug vilios, kad eventualiai jo ugdyti žmonės atneš blaivumo ir nuosaikumo kultūrinį darbą ir tautinės politikos barus.

Reikia taipgi pastebėti, kad grupiniame pasiskirstyme, iš kurio iš dalies auga ir dabartinis lietuviškosios politikos krizė, jaunimas yra padaręs didelį pažangą. Politinių grupių J. Alaušius "Aiduose" suskaičiavo 14. Jaunimo grupių trys, o ir tarpusavio santykiai nepalyginti geresni nei vyresnijų tarpe.

V.

Politinės vienybės klausimas paprastai yra laikomas vienu labiausiai degančiu ir aktuali. Negalima būti abejonoms, jog mūsų suose vieningas laisvinimo darbas naudingas ir pageidautinas. "Kai du stovės," rašė Jakštas, "visados daugiau padarys." Klausimas tik kyla, kokia vienybė reikalinga, kokia esamoje su lygose galima ir kaip ją atsiekti.

Vienybės klausimas yra komplikotas. Tokis jis yra dėl kelių priežasčių, kuri svarbiausios dvi. Pirma, turime net keturiolika grupių, pasišovusių dirbti laisvinimo darbą, ir antra, turime net kelis laisvinimo centrus — židinius. Daug politinių grupių yra fiktyvi ir dirbtiniai būdai sudaryti. Laisvinimo darbo centrai yra realūs. Iš jų, žinoma, pats realiausias yra Amerikos Lietuvi Taryba, o taipgi Lietuvos Laisvės Komitetas. Atskirą statusą turi Diplomatinė Taryba, ir pagaliau Vlika ir Talka. Šitokiame pasiskirstyme vienybę pasiekama nelengvai, bet jame kaip tik tam tikras modus vivendi tarp šių vairių grupių yra būtinas, kad laisvinimo veikla nebūt vedama veltui, guls ir lydekos principais ir kad vairios institucijos, užuot viena kitai padėj, viena kitai nekenkt, kaip kartais yra buvę.

Iki šiol vienybininkai sieki sudaryti vieną bendrinę organizaciją (Vliką), kuri vadovautų visiems veiksniams, imant ir diplomaciją. Buvo suprasta ALT skirtinga padėtis, ir ilgainiui ALT pasidarė šitos rūšies vienybininkų šalininkas, rėmėjas ir finansuotojas. Toji vienybė buvo laikoma dogmatiniu principu ir ypač pastaraisiais

metais jos per kai kuriuos laikraščius buvo reikalaujama metafiziniais ir grupiniais-patrijotinėmis sumetimais. Pats grupių buvimas kartu buvo padarytas tikslu. Kad toji vienybė, kuriam, kaip žinoma, Vlike, kartu keli partijų koalicijai, pasitelkusiai kelias fiktyvias grupes, suteikt dominavimą prieš kitus, gyvus ir kurybingus vienetus, nebuvo viešai skelbiama. Šitai "vienybei" vadovaujantis grupės skelbėsi turį mandatą dominuoti net 1926 m. seimo rinkimams daviniais. Šitokios vienybės kėlimas, aišku, yra bandymas imituoti valstybinę politiką, kuri, kaip matome, mūsų lygose nėra manoma.

Vienybės nėra tautinės politikos tikslas, bet tik priemonė, nes tikslas yra laisvinimo darbas, ne grupių ir grupelių akomodacija. Naudingai Lietuvai darbu dirba kiekvienas sąjūdis, kuris remia lietuvišką kultūrą, tos kultūros reprezentaciją svetimuose, dailyvaujaną tarptautiniuose junginiuose ir panašiai. Tokiam darbui dirbti vienybė nebūtina. Jinai yra priemonė laisvinimo darbui su efektyvinti, nes paskir grupių ištekčiai yra riboti, gi juos sujungus galima tikėtis padaryti daugiau naudos. Vienybė taiau

eo ipso dar negarantuoja darbingumo, kuriuo vis labiausiai reikia r pintis. Reikia atsiskyti noro vienyb suabsoliutinti. Tiesiog g da, kad kai kurie lietuviški dienrašiai leisdavo savo puslapius naudoti autoriams, kurie Vlike nedalyvaujančius ar krikš . demokrat - liaudinink -socialdemokr. koalicijai nepritariančius vadindavo kone komunistais. Tomis koalicijomis nesirpino ir Lietuvos diplomatai. Ar ir jie tokie pat?

Atsisakant noro suabsoliutinti vienyb s reikal (suabsoliutinimas politikoje paprastai visada slepia kok savanaud grupin ar asmenin interes), netikslinga yra nor ti sukurti vienet , sakysim, kad ir perorganizuoti Vlik , kurio pasl ptoji funkcija b t vyriausybin . Jei b t manomas egzilinis vyriausyb s pripažinimas, b t tikslinga toki vyriausyb organizuoti. Pripažinimo šiuo metu negalint gauti, reikia tenkintis kuklesniais vienyb s norais, vienyb s, kuri siekt koordinavimo, ne dominacijos. Kitaip tariant, šiuo metu mums reikia tokios politini veiksnii vienyb s, kokia manoma ir koki diktuoja real s politiniai faktai. Vis pirma, ne manoma konkuruoti ar dominuoti nei

ALT nei Lietuvos Laisv s Komitetui. Su šiais vienetais, kurie abudu išlaikomi Amerikos pilie i pinigais, galima tik darbo koordinacija. Antra, ne manoma siekti dominavimo ir diplomatinei tarnybai, nes kaip pavyzdžiai rodo, pripažintos egzilinis vyriausyb s nesant, diplomat santykiai su akredituotomis vyriausyb mis yra j vidaus reikalas, ir jokia m s institucija nesugeb s šiuo metu diplomatijos kontroliuoti. Nelaiming klaid padar Vlikas, o su juo ir ALT, išeidami "m šius" su diplomatais. Vliko politikos rezultatas buvo dipl. šefo min. Lozorai io, kaip diplomat atstovo ekspozit ra ir dar labiau — min. Lozorai io "past mimas" bazuotis labiau viena grupe nei didesniu grupi junginiu.

Yra ta iau manoma sukurti ar atgaivinti centrin komitet , jei vartosim Vliko vard , kaip vienet , koordinuojant politini grupi veikl ir dirbant kaip t grupi reprezentant . Tokie norai kukl s, bet realesni. Ta iau ir tokia institucija s kmingai perorganizuoti nebus lengva, o perorganizavimas turi vykti in capite et membris. Viena, jinai tur t atsiskyti ambicij kontroliuoti diplomatij . Su diplomatija reika-

linga kooperuoti, pasidalinant jurisdikcija (pav. kad ir nauj diplomat skyrimo reikalu aiškiai suprantant j "suverenines" teises). Šitokių būdu, reikt manyti, diplomatija atsiskyrk remti kai kuriuos kitus j atstovo daromus reikalavimus Vlikui, kurie praktiškai reiškia min. Lozorai io nor vadovauti visai laisvinimo kovai. Šiandienin se s lygose negalime t vadovavimo klausim išspr sti ir reikt tenkintis tod l norais koordinuoti, kooperuoti, ne "valdyti".

Antra, pa i grupi ir židini, "Talkos", Vliko, Lietuvi Fronto susijungimas vienet vykdytinas ne mosykuojant vienyb s v liavomis, bet vis pirma stengiantis išspr sti atskir grupi tarpusavius konfliktus, nes tie konfliktai yra pirmin šiandieninio atskirumo priežastis. Kad ir pritardamas vienyb s id jai, ši eilu i autorius netiki, kad jinai atsiras, jei vairiuose pasitarimuose bus kalbama apie Vliko taisykles, proced r , jurisdikcij ir pan., bet pagrindini grupi satisfakcijai nebus išspr sti pagrindiniai tarpgrupiniai konfliktai.

Tre ia, vienybei sudaryti yra b tina realesn grupin reprezentacija. Fiktyviosios grup s

tur t sijungti partijas ar s jungas, kuri valiai jos faktiškai priklauso. Netur t atveju j dalyvavimas Vlike reiškt tik prid tin neoficial bals didesnei grupei, kurios padaras ar satelitas fiktyvioji buvo.

Pagaliau, šalia ši s lyg (jos — tik komplekso dalis) organizacinei vienybei atsiekti gal net labiau reikia r pintis sudaryti viešosios opinijos s lygas. M suose perdaug linksutama vienyb ži r ti kaip mechanin s vok , kaip formali organizacij . Tikroji vienyb yra daug gilesn . Ji reiškia visuomen s vieningum . Norint formalin s vienyb s, reikalinga ugdyti visuomenin vienyb . Tik jinai sudarys s lygas formalioms organizacijoms susikurti.

Šitos visuomenin s vienyb s bejieškant ypa iai didel vaidmen vaidina bendrin s kult rin s organizacijos: jose žmon s paž sta vieni kitus ir išmoka vieni kitais pasitik ti; jaunimo organizacijos, tiek grupin s tiek bendrin s: jos neša vilt atei iai; lietuviškoji spauda: jinai gali ugdyti arba žlugdyti, kaip neretai dar iki šiol. Ypa iai reikia atkreipti d mesys spaud .

Istorin ms aplinkyb ms veriant, didžiama m s spaudos yra grupin . Tradiciškai politikoje jinai interesavosi labiausiai savo grup s id jas išd styti ir jas ginti. Laikraš i bendradarbi tinklas iki šiol dar vis atsitiktinai organizuojamas. Redakcijos skirdavo (ir tebeskiria) daug vietos karšties politiniams straipsniams, daugeliu atvej rašytiems žmoni , kurie savo grup se netur jo takos, taigi, negal jo kalb ti autoritetingai. Kiti "sileisti" rašytojai iš vis apie politin gyvenim daug nežinojo. Treti jo savo asmenini interes ginti ar parodyti. Reti dienraštis spaudos straipsniai b davo rašyti atsaking žmoni . To rezultate sivyravo be galo nuobodus ir labai neatsakingas politikavimas ir polemika per laikraš ius. Prie viso to, laikraš iai retai kuris leisdavo per savo skiltis pasisakyti baromoms grup ms. Išvadoje, m s dienraš iai (kartais ir savaitraš iai) prisid jo prie labai nesveikos ir drumstos atmosferos susidarymo, kuri nieko bendra netur jo su visuomen s vienyb s ugdymu, nors apie t vienyb labiausiai buvo kalbama.

Yra at j s laikas, kad m siškiai dienraš iai keist savo žurnalistin politik . Vis pirma,

kad ir palikdami grupiniais laikraš iais, jie privalo atidaryti savo skiltis vairi paži r žmon ms ir politikai. Laikraš i daug neturime. Per didelis liuksusas juos padaryti tik grupiniais, nors tai ir yra j savinink teis . Visi lietuviai turi tur ti progos pasisakyti, nes išsisakymu ne tik galima racionaliai apspr sti r pimas problemas, bet išsisakymu taipgi laimimas psichologinis palengv jimas nevienoj širdy, kuris politikoj atsiliepia blaivesniu ir nuosaikesniu veikimu. M s spaudai b tina suprasti šisai demokratin s spaudos charakteris esamose aplinkyb se. Tos spaudos yda iki šiol buvo perdidel s pastangos doktrinuoti, permažos informuoti.

Antra, savo puslapius laikraš iai tur t atidaryti tik atsakingiems žmon ms, kurie šneka atsakinga kalba. Politinis m s žodynas yra labai smuk s. Kaip galima tik tis bendro darbo, jei ne manoma mandagiai kalb ti? Redakcij išmintis šiuo metu taipgi tur t diktuoti grupini aistr apmaldym laikraš i skiltyse. Savotišk pavyzd šiuo atžvilgiu yra parod s "Draugas". Prieš pereit met Lietuvi Fronto ir Krikšioni Demokrat Partijos konferencijas to dienraš io veda-

masis šauk katalikus vienyb, gi beveik greta buvo atspausdintas piktas straipsnis, puolantis Lietuvi Front. Ar galima tik ti vedamojo nuoširdumu? Ar šitaip padedama taip trokštamai vienybei?

Lietuvišk j veiksmi vienyb nesugriuvo per nakt, jos nebus manoma atstatyti jau per dien. Reikia stengtis sudaryti tai vienybei s lygas, pašalinant nesusipratimus, dirbant bendr darb kitur, jei politikoj neišsitenkama, padarant lietuvišk j spaud lietuviškios visuomen s r pes i ir reikal veidrodžiu, ne grupiniu rankiu grupiniams tikslams siekti. Visam šitam procese iškyla asmeninio integralumo, atsakomyb s ir realistinio mintijimo svarba. Nenorima pasakyti, jog m s politikai to integralumo neturi. Norima taciau pabr žti, jog j dauguma tebegyvena senomis kategorijomis, konkurencin politinio proceso element pervertindami ir formalin vienyb suab-

soliutindami. Labai reikt, kad b t suprasta, jog nors politiniame veikime savi interesai motyvuoja politinius darbus, dažniausiai, o ypa šiose aplinkyb se, "savi interesai" diktuoja atsisakyti totali laim jim. Žinoma, nuo tradicijos vargiai toli pab gsimė. "Totali laim jim" siekimas buvo jaunos Lietuvos demokratijos ir jos grupi yda. Taciau ypa iai šiandien, kai jau neb ra valstyb s ir vesti reikalinga tautin, ne valstybin politika, b tinas labai didelis persiorientavimas. Vienyb s gi reikia, taciau tik tokios, kuri nesiekt dominavimo, bet koordinavimo, ne tik formalaus grupi apjungimo, bet labiau visuomenin s vienyb s, ne susitarim d l proced ros, bet darbingumo.

Tiek šitam, tiek kitiems lietuviškiosios politikos uždaviniams vykdyti reikalingas naujas, skirtingas jose dalyvaujanti mentalitetas, nes nauj darb negalima atlikin ti sena dvasia ir senomis priemon mis.

YRA TIESA... KAD SOCIALINE IR POLITIN TAIKA
PIRMIAUSIA YRA MORALINIS KLAUSIMAS; JOKIOS RE-
FORMOS NEBUS VAISINGOS, JOKIS SUSITARIMAS NEBUS
PATVARUS, BE ŠIRDŽI PASIKEITIMO IR IŠVALYMO.

PIJUS XII

VIENYB , ILIUZIJA, UTOPIJA

JUOZAS BRAZAITIS, New Yorkas

VIENYBES reikalu lietuvi kalbama dabar tiek pat gausiai, kaip Ryt -Vakar politik apie pasaulio taik ir nusiginklavim . Ir kalb rezultatai panaš s: juo daugiau minima taika, juo labiau r pinamasi saugum sustiprinti ginklu; juo garsesn yra vienyb l pose, juo ji yra tylesn darbuose.

Tokis vienyb s likimas skatina daryti prielaid , kad vienyb s siekimo pagrinduose ir pastangose gali b ti klaida, kurios vykdymas negali privesti prie vienyb s. Klaida veda priešing rezultat . Tik rezultatuose ji duodasi praregima akivaizdžiai, kada atveda akligatv , iš kurio kelias atgal jau sunkus. Klaida, vilkta blizgancias žavias iliuzijas, gali b ti ar vienyb s supratime, ar jos vykdymo priemon se.

Prileidžiant klaidos galimyb , tekt vienyb s klausim patikrinti, kad ji nevest dar giliau iki katastrofos, kurioje

nukrinta jau visokios iliuzijos ir žmogus išsiblaivo. Vienyb s iliuzijos gali vesti tiek pat nesusipratimus kaip anos žvakel s apsvaigus nuveda pelkes, kemsynus, ten nelaboji dvasia apdovanoja j auksiniais, kurie, iliuzijoms dingus, pasirodo, tesupuv rudeniniai lapai ar dar menkesn s vert s turtai.

1. Vienyb vienyb s jieskotoj tarpe

Tiriant žvilgsn pirmiausia kreipiam tuos, kurie vienyb s jiesko, jos trokšta, apie j kalba. Netenka abejoti, kad kiekvienas tardamas apie vienyb , jos nori nuoširdžiais ir patriotiniais sumetimais. Teisingas yra j galvojimas: vienyb šiandien pademonstruoja m s j g ; vienyb stiprina mus pačius; vienyb daro sp d m s r m jams, vienyb krikdo m s s siekim priešus.

Vienyb s visi nori. Tik jos pasigenda vieni daugiau, kiti mažiau. Ir kalba apie j nevie-

nodais sumetimais... Žmoguje yra s moning veiksm , kuriuos jis nori ir m gsta manifestuoti. Yra ir pas monini , kuri jis nenori net pats matyti. Dvejopa žmogaus prigimtis pasireiškia ir kalbose apie vienyb . D mesio vertas faktas, kad apie j m gsta kalb ti ir jos nebuvim apgailestauti, jos tariamo nebuvimo kaltininkus smerkti ypa iai tie, kurie patys visuomeniniu veikimu nesireiškia. Vieni j garsiai kalba apie vienyb s nebuvim d l to, kad nori pridengti ir prieš save pačius savo abejingum visuomenei pareigai (anot vieno iš toki , parašiusio Baliui: kol Vilkas nesusitars su Lozorai iu, auk Balfui neduosiu!). Kiti labai nuoširdžiai nori matyti vienyb , nes nori gyventi iliuzijoje, jog yra žmon s, kurie sutartinai r pinasi Lietuvos likimu; jog viskas yra saul ta ir Lietuvos laisvinimas eina happy end. Bieka tik aplankyti Vasario 16 min jim , primesti por doleri auk , kad jaustu-meisi savo s žin je atpalaiduotas nuo visoki kitoki visuomenini pareig ir r pes i . O jei to jausmo n ra, tai žmogus neturi vidaus ramyb s. Ir d l tos ramyb s jis nenori gird ti, kas yra iš tikr j ta vienyb , kod l jos pritr ksta, kaip ji

siektina. Svarbiausia jam, kad dingt šaltinis, kuris nevienybės kelia ir r pes ius gamina.

Toki vienyb s siek jai lietuviškoje plotm je yra panaš s tuos gausius vakarie ius, kurie ausis užsiims, kad tik nereikt klausytis apie pavergt taut likim ; jiems geriau užmiršti visas skriaudas, padarytas (kitiems — ne sau) prieš 15 met ir tebet siamas, ir jieškoti taip pat vienyb s, platesnio masto vienyb s — tarp Ryt ir Vakar . Jei bus tokia vienyb , tai nebus drums iama j ramyb .

Šveicar “Die Tat” korespondentas iš Paryžiaus ši met sausyje raš apie pranc z nuotaikas, prasiveržusias spaudoje. Jas taip apib dino: “Pranc zijos sunykimo didžiausiais kaltininkais ia laikomi tie, kurie pranašavo art jan ias katastrofas ir tokiu b du buvo jas prišauk ”. O Nobelio premijos laureatas Francois Mauriac, vienas iš toki “juod j pranaš ”, kurie savo taut sp di n jo apie galimas nelaimes, su rezignacija pareišk : “Šioje šalyje katastrof kaltininkai išteisinami s skaiton t , kurie katastrofas pramat , ir pirmie siems pasiseka net triukas — tautos akyse padaryti pastarusius tartinus”... Pranc z gen.

Navarre šiomet pasirodžiusioje knygoje apie Indokinijos kar tarp kito raš: "Nuo pradžios iki galo m s valdantieji nežinojo, ko jie nor jo, o jeigu jie žinojo, tai jie nesak . Ir jie nedr so kraštui pasakyti, kad mes Indokinijoje esam karo pad tyje ... Jie niekad netur - jo dr sos pasirinkti arba kolonialin režim , kur jie skelb atgyvenus, bet kurio materialin naud jie nor jo pasilaikyti kitu vardu, arba laisv taut s jung , kuri jie žodžiais skelb , bet kurios vykdom praktikoje jie nuolatos dels " . . .

Navarre skelbiamos tiesos pranc zai bijojo parodyti ir dabar savo visuomenei — knygos platinimas buvo sulaikytas.

Pranc z pavyzdys ragina susim styti ir pripažinti, kad ir tarp lietuvi tremtyje, kurie skelbiasi es kovojan ios dvasios, tos dvasios gelm je yra noro pridengti tikr j dalyk pad t nuo kit ir nuo sav s. Tarp "valdan i j ", kurie skelbia vienyb s reikal , yra panaši tuos, kurie indokinijoje kalb jo apie garbing laisv taut s jung , o praktiškai steng si išlaikyti kolonialin naud . Tarp "valdom j ", kalban i apie vienyb , yra panaši tuos, kuriuos Mauriac randa pranc z tautoje. Ir vie-

ni ir kiti m gsta gyventi iliuzijomis, kad tik nereikt atsi-stoti ant kieto realyb s pagrindo. J l pose vienyb s kalbos nereiškia bendros kovos už Lietuv , o tik bendros tylos siekim , plaukiant iš pasitenkinimo ir dvasinio sotumo. To pasitenkinimo ir sotumo, kur taip mikliai mok jo papiršti Antikristas, pasisi lydamos žmogui atimti r pes ius (tai meistriškai yra demaskuota prof. A. Maceinos knygose ' Didysis Inkvizitorius ir "Das Geheimnis der Bosheit") .

Tenka atvirai ir tiesiai pasisakyti, kad tokia vienyb tai tik žalinga iliuzija, nes ji reiškia keli kap ramyb .

JIEŠKANTIEJI PASITENKINIMO:

... Atsisak laisv s, žmon s pasijuto ir laisvi ir laimingi, nes jiems nebereik jo toliau apsispr sti ir už šit apsisprendim kovoti. Juos apsprend kiti ir kiti r pinosi š apsprendim vykdyti. Kiti jiems nurod , kas gera ir kas bloga; kiti jiems liep tik ti ir netik ti; kiti jiems pasak k tik ti; kiti juos sujung bendruomen ; kiti juos maitino, linkmino ir leido — net nusid ti, nes prie laim s... priklauso ne tik s - žin s ramyb , bet ir turtas, ir moterys, ir vaikai ir garb , ir pasilinkminimai (A. Maceina, Didysis Inkvizitorius, 108p.).

2. *Vienyb vertybi eil je*

Analizuojanti mintis perkyla nuo vienyb s jieškotojo pa i vienyb ir ži ri jos vietas kit vertybi eil je . . .

“Vardan tos Lietuvos vienyb težydi” — baigiami iškilmingi atsišaukimai. Tame pasakyme svoris dedamas gal — vienyb težydi. Betgi Kudirka pradžioje prašneko “Vardan tos Lietuvos”. Netiesiogiai tai sako, jog vienyb n ra d l vienyb s, o tik d l Lietuvos. Lietuva yra tas objektas, kurio gerovei yra nukreiptos pastangos, o vienyb yra tik priemon tai Lietuvos gerovei. Vienyb pati nei gera nei bloga. Ji priklauso nuo to, kam ji tarnauja. Gangsteri

JIEŠKANTIEJI S ŽIN S RAMUMO:

...Inkvizitorius ...pripaž sta, kad s žin s nerim žmogus skaudžiau pergyvena negu gyvybin alk . Žmogus sutinka išsižad ti net duonos, kad tik gal t b ti savyje ramus. Inkvizitorius teisingai pastebi, kad žmogus “paliks Tave ir eis paskui t , kuris apgauna s žin ”. Apgauna s žin — posakis nepaprastai prasmingas, nes iš tikro s žin tegalima tik apgauti, ne sunaikinti ar pašalinti; apgauti ta prasme, kad priešais žmog esti pastatomi neva dieviški dalykai, kuriems jis nusilenkia, kurie ta iau savo esm je yra melagingi žmogaus padarai (Ib. 169p.).

ir raketieri vienyb yra visuomen s pabaisa. T vyn s myl - toj vienyb yra pozityvus reiškinys. Yra pati didžiausia klaida ir iliuzija, kad vienyb palaikoma tikslu.

Tos pa ios r šies yra kita iliuzija, kada galvojama: visas j gas skirsim vienybei suorganizuoti, o tada kad laisvinsim, tai laisvinsim. Tikrasis kelias b t eiti abiem barais: dirbti Lietuvai ir jieškoti vienyb s. Jei tai negalima sykiu, pagrindin s paj gos turi tekti tikslui, ne priemonei. Ne laukti, iki bus vienyb vykdyta, bet dirbti pa iam tai, kas galima ir kas Lietuvai b t naudinga . . . Kas b t buv , jeigu Petrapilio seime, kur dabar minime sujaukus 40 met , priemon b t pastatyta augš iau už tiksl . Jei nor dami vienyb išlaikyti, b t seimo nariai atsisak nuo nepriklausomyb s Lietuvai reikalavimo.

Yra vertybi , kurios tenka labiau branginti už vienyb — netgi vienyb s kaina. Tarp j yra ir laisv , ir teis , ir teisingumas, ir moral , ir žmoniškumas ir t.t.

3. *Vienyb totalistiniu ir demokratiniu keliu*

Vienyb s vert priklauso nuo to, kaip j kas supranta. O vienyb kaip ir demokratija, lais-

ve, taika, skirtingai suprantama. Du jos supratimo ašigaliai yra totalistinis ir demokratinis. Totalistinis vienyb s supratimas reikalauja, kad visi elgtisi ir galvot taip, kaip sakoma iš viršaus. Demokratinis vienyb s supratimas viening sprendim prieina susipratimo ir susitarimo keliu. Totalistinis vienyb siekiama smurtu: kas kitaip galvoja, nutildomas cenzuros, grasinimo, materialiniais, tarnybiniais nuostoliais; svetim nuomon priimti gundomas ir materialini g rybi perspektyvomis. Demokratin vienyb pasiekiami argumentacijos, tikin jimo keliu, iki bus pasiektas kompromisas kaip laisv žmoni laisvas susitarimas.

Tai du kraštutinumai. Gyvenime žmon s tarp j svyruoja. Ta iau žmon s, kurie save laiko demokratais, ne visada pataiko elgtis demokratiškai, kaip katalikas ne visada elgias katalikiškai. Oficialiai manifestuodamas savo priklausym demokratijai, žmogus savo veiksmuose vienyb s jieškodamas gali reikštis su stipriu totalistiniu pamušalu. Fizin s prievartos vartoti jis negali, kad primest kitam savo nuomon , bet vartoja moralin prievart . Pa-grindin iš toki moralin s

prievartos priemoni yra demagogija viešojoj opinioj. Ja norima paveikti savo politin partner , bauginti, kad jis savo nuomon s atsisakyt ir nutilt , kad visuomen je jis ir jo idjos b t sudiskredituotos. Kita vienybei primesti moralinio smurto priemon — tai brovimasis svetimos organizacijos vid ir jos sprogdinimas, pastangos kalb ti kitos organizacijos narius, kad jie priverst savo organizacijos vadovus ar atstovus pakeisti savo nuomones, o jei nuomoni nepakeia, tai, kad jie patys b t pakeisti kitais.

Tokios priemon s vienybei siekti savo esme yra totalistinis. Totalist pati m gstamiausia ir labiausiai išbandyta priemon yra sufabrikuoti krašte “liaudies vyriausybes” ir sudaryti “paleckin” ar “kvislingin” ar “kadarin” atstovavim .

Totalistinis priemon s, vartojamos demokratinio žmogaus, parodo jo dvasin suskilim , kur jo s žin pakenia, suskilim tarp žodži ir darb , suskilim tarp demokratijos ir totalizmo. Savo priemon mis jie gali pasiekti tam tikro trumpalaikio laim jimo. Ta iau didesn je distancijoje pasirodo toki priemoni vartojimo žala; si-veisia visuomenin votis, kuri,

jei nebus radikalai ir nuoširdžiai gydoma, ims p liuoti vis skaudžiau ir vis labiau tolins nuo vienyb s. Pats gyvenimas demaskuoja vienybei siekti metodo klaidingum arba neteising vienyb s supratim .

Tremtis turi dar savo specialias s lygas, kurios pagreitina demaskuoti demagogij ir kitas nedemokratinės priemonės vienybei siekti. Demagogijai palankesn s s lygos yra mas je, kuri lengviau apgaunama. O tremties žmogus yra augštesnio intelektualinio lygio, nei demagogijos vartotojai mano. Antra, jei ir b t ia tokios mas s kaip nepriklausomoje valstyb - je, tai ji netur t ia tos taikos, kuri pareiškima rinkim , balsavimo keliu. Tremtyje kiekviena grup turi savo tikrus ištikimus šalininkus, kurie demagogijai nepasiduoda. Demagogija tik priešingai juos veikia, nuteikia prieš vienyb su tais, kurie atstovauja demagogijai ir tos r šies kitoms priemon ms. Tre ia, gyvename tok tremties laikotarp , kad nedaug kas nori "valdžios". Reikia su žiburiu jieškoti žmoni , kurie sutikt eiti valdybas ir kitokias visuomenines pareigas, o ypa iai toms pareigoms tinkam žmoni . Demagogija prieš asmen bei grup paskatina tik

pamoti ranka ir tarti: žinokit s sau vieni; k gal siu, padarysiu taip pat vienas... Ir tokiu b du vienyb s jieškotoj pastangos, gal b t ir labai nuoširdžios, bet vykdomos totalistiniais metodais, pasiekia kitoki vienyb — veikim vienas sau ir kas sau.

4. Išvados politinei vienybei tremties s lygomis

Politinei vienybei tremtyje išlaikyti ar laim ti reikalingas pirmiausia moralinis nusiteikimas — demokratinis vienyb s supratimas ir demokratinis jos vykdymas, t. y. aiškinimosi, susipratimo ir pagaliau kompromiso dvasia. Tokia dvasia reikalauja vienas kito nusistatym suprasti ir respektuoti (moralinio nusiteikimo tr kumas buvo pademonstruotas iš naujo Naujien ir Draugo prad jus pasikalb jimus apie politin s vienyb s atstatym).

Antra politinei vienybei pasiekti s lyga — tai intelektualinis suvokimas tikslo, kuriam ta vienyb turi tarnauti; tikslo, kuriam turi b ti sutelktos j - gos, darbai ir mintys. Laikom, kad m s politin s vienyb s tikslas yra Lietuvos laisv , uždavinys — daryti visa, kas garsint Lietuvos vard ir byl , demaskuot ir diskredituo-

t Lietuvos okupant, didinti Lietuvos draug ir r m j skai i, gelbt Lietuvos žmone- nes.

Tikslo akivaizda galima atsiritoti nuo daugelio pašaliniai "tiksl", kurie prisiplaka kaip vijokliai prie medelio ir iulpia energij, graužia pa i vienyb. Tikslo akivaizda galima atsiritoti, sakysim, nuo beprasm s iliuzijos, kad reikia kovoti d l valdžios laisvinimo organizacijoje, d l partin s aritmetikom, d l dominavimo, d l galiojim ir subordinacijos. Lietuvai vistiek, kurios partijos žmogus kur stov s, kas kokius galiojimus tur s, kas bus augštesnis ir kas žemesnis. Bet ne vistiek, ar tas žmogus tenkinasi reprezentavimu, ar jis nor s ir sugeb s dirbti Lietuvos laisvei reikaling darb .

Tikslo akivaizdoje daros beprasm s pertvaros, kuriomis dirbtiniu b du provokuodami skirtumai, sakysim, skelbiant save tikrais demokratais, o ties politiniu partneriu statant j žeidžiant klaustuk; monopolizuojant sau tautos atstovavim, o kitiems tai paneigiant. T r tik iliuzijos, kad tie pašaliniai tikslai ir tikslėliai yra reikalingi Lietuvos laisvei. O vardan j daugiausia ir laužomos j tys. Juos vadinti laisvi-

nimu yra to žodžio piktnaudojimas ir paties laisvinimo trukdymas.

Tikslo, kuriam tarnauja vienyb, prisiminimas demaskuoja iliuzijas kaip saul miglas ir leidžia pamatyti iš vienos pus s saul, iš kitos pajusti žem po kojomis. Pajusti žem po kojomis dabartiniu metu reiškia žinoti, kad esam nutolinti nuo gimtosios žem s daugelio myli ir daugelio met, o daugelis nutr k s ir pilietyb s ryš su savo valstybe. Esam nebe tie, kurie iš Lietuvos išjom. Pareg ti saul tai reiškia ži r ti, kad yra tam tikri principai, kuri laikymas ir kuri vykdymas artina laisvinimo tiksl. Tokie principai yra — išlaikyti savyje kovos dvasi; palaikyti savyje gyv pajautim teis s bei teisingumo, kuriuos gr žinti tautai ir asmeniui yra visas m s laisvinimo kovos tikslas; kiek begalint palaikyti vienyb su Lietuvos valstybin mis apraiškomis, kuri liekanos teb ra valstybin s s taigos ir pilietyb; eiti taip pat su tautoje tvirtai gyva vieningos Lietuvos valstybine linkme.

Tikslo ir princip respektavimas apsaugoja nuo pasidavimo dienos oportunistiniams interesams. Klausimo sprendimas, atsižvelgiant tik dienos intere-

s tuo momentu gali atrodyti tikslingas ir patogus, tačiau tolimesnėje laiko eigoje jis gali atvesti akligatvį ir visas laisvinimo pastangas bei jo organizaciją užmesti ant uolos. Tik atsizvelgiant principus manomi kompromisai su realaus gyvenimo naujomis galimybėmis.

Dienos reikalus jungti su principais reikalavimais yra realus pagrindas ir politinei vienybei. Ne mechaniškai vienybei, bet organiškai, išplaukiant iš bendro intereso supratimo ir pergyvenimo.

5. *Politinė vienybė su utopija*

Skeptikai turi pagrindo manydami, kad tokiai vienybei laikas dar neatėjęs, esant dirva perkieta ir erškėtuota. Tačiau Thomas Mooras, turdamas prieš akis kitas generacijas, kurias valstybės vizijos, kuri jas pavadino "Utopija". Utopija galim vadinti ir savas vizijas politinė vienybės. Toki vizijos rastume išreikšti, jei vien dienų kuklią laikraštį vietoj ir paprastais žodžiais, be atsisaukimo ar deklaracijos patoso, išvystume "pranešimą visuomenei". Pranešimas, kuriame tarp kit ger naujienų būtų kalbama:

... Toki ir toki dien lietuviai politinė grupės ir rezistencinės kovos organizacijos, esan-

ios tremtyje, svarst užtruksios okupacijos ir tų su vadavimo reikalus.

Su didele pagarba žvelg savo tautą, kuri persekiojama ir naikinama, tebereiškia tautinį gyvybę jai prieinamomis formomis ir tebeplaikio savy laisvės viltį. Žvelg laisvajame pasaulyje pasireiškusias ir tebesireiškiančias organizuotas ir individualines jėgas, kurios dirba Lietuvos laisvei. Apgailestavo, kad nevisada tos jėgos suderintos ir kad dėl to atskiros kovos sritys yra užleistos.

Jos apgailestavo ir atitais negeroves laisvinimo organizacijoje, kurios buvo suskaldžiusios jėgas ir susilpninusios bendrą kovą.

Jos pakartojo sipareigojimus kovoti už Lietuvą suderintomis jėgomis. Jos susitar sudaryti egzilin politinį vadovybę ir sutelkti jėgas, turinčias visuomenėje atramos, veiklumo ir siekiančias to paties kovos už laisvę tikslo.

Jos sutar, kad egzilin politinį vadovybę prisiima pareigą organizuoti ir derinti planingą kovą už laisvę, paremti kitais veiksniais ir asmeniniu darbu, jau dirbam kuriame tos planingos kovos bare; paskatinti kitus, galinčius tame plane dirbti; organizuoti savomis lėšomis ir

savomis pastangomis darb tuose baruose, kurie n ra susilauk darbinink ir kovotoj .

Egzilin politin vadovyb su d kingumu sutinka kit talk

— politin , moralin , materialin pagalb t vyriausybi ir visuomeni , kurios su simpatija ži ri taut išsilaisvinimo pastangas.

Egzilin politin vadovyb nekalba apie savo galiojimus, ta iau kol lietuvi tauta negali pareikšti savo valios, egzilin politin vadovyb kalb s už kalb ti negalin i lietuvi taut .

Egzilin politin vadovyb nekalba apie kit veiksmi subordinacij . Ji tesiekia sutelkti galimai paj gesnius protus, kurie laiku ir tiksliai surast tinkamiausi sprendim Lietuv lie iantiems klausimams. Ji tesiekia savo veikime respektuoti Lietuvos valstybin kontinuitet , derintis prie tautos valstybinio vieningumo evoliucijos, saugoti teis s ir teisingumo principus. Egzilin politin vadovyb tiki, kad darbo kompetencija, gyvas ryšys su tauta ir moralinis bendradarbiavimo lygis susilauks visuomen s palankumo, pripažinimo ir paramos...

*

“Pranešimas visuomenei” baigiamas prašymu, kad ir ji ir jos

spauda vengt diskriminacin s tendencijos asmenims ir grup ms; kad tas, kuris naudojasi žodžio laisve, yra pareigotas kontroliuoti save, idant jo žodžio laisv nevirst kitam žmogui skriauda, o visuomenei klaidinimu ir kiršinimu...

Tai utopiniai norai. Utopija gali virsti realybe tada, kai ji ima sigyventi atskir žmoni protuose, pergyvenimuose ir pagaliau, kai ji virsta visuotiniu pasiilgimu...

Kol tai dvasiose pribr s, galimi ir kiti “vienyb s” pavidalai. Jei ir ne manoma susirinkti po “vienu stogu”, tai liekantis kiekvienam po savo stogu manomas funkcionalinis bendradarbiavimas — kada reikia nustatyti ir viešai pareikšti bendrus nusistatymus Lietuvos lie ianiais klausimais, galimas b t dabar besitarian i grupi bendras pareiškimas ir bendras žygis. Jis tada apimt žymiai platesnius sluoksnius ir juos angažuot sipareigojimams.

Ta iau ir tokia funkcionalin “vienyb s” forma tegalima tada, jei yra pribrendusi dvasia susiprasti, ne dominuoti.

PASITARIMAI D L VIENINGOS EGZILIN S POLITINES VADOVYB S

Kovo 16 liaudinink prad ti pasitarimai su LNT grup mis ir kovo 20 krikšioni demokrat atstov su LFB pirminku, kaip žinia, buvo tik Nojaus bandomieji balandžiai dabartinio Vliko vis grupi kovo 30 nutartus pasitarimus d l vieningos egzilin s politin s vadovyb s.

Pasitarimams vilkin s grup s sudar komisij iš pirm. K. Škirpos ir nari J. Kaminsko

ir P. Vainausko. K. Škirpa raštu papraš LNT grupes ir LFB Valdyb paskirti savo atstovus pasitarimams. LNT grup s savo delegacij pasitarimams paskyr pirm. V. Rasten ir nariais V. Alksnin ir B. Bieliuk . LFB Valdyba pasitarim klausim aptar bendrai su LDF ir pasitarimams paskyr bendr LFB-LDF delegacij : pirm. J. Brazait ir nariais J. Šlepet ir V. Vaitiek n .

I

Pirmasis Vliko grupi komisijos pasitarimas su LNT ir LFB-LDF delegacijomis vyko geguž s 5 d. Pasitarim Vliko grupi komisija prad jo šiais rašytais pareiškimais:

1. KAIP VLIKO GRUPI KOMISIJA SUPRANTA PASITARIMUS

New York'as, 1957 geg. 5 d.

Talkos grupi ir Lietuvi Fronto Delegacijoms

Didž. Gerb. Pasitarimo Dalyviai!

Prieš pereinant prie klausim , kuri aptarimui esame ia susiej , lai-

kau reikalinga Vlik sudaran i grupi Komisijos vardu padaryti sekant pad ties paryškinim :

M s Komisija buvo Vlik sudaran i 9 grupi vienbalsiai išrinkta ir jai pavesta išsiaiškinti su visomis kitomis lietuvi politin mis grup mis šiuo metu Vlike nedalyvaujaniomis, b tent, Lietuvi Tautiniu S j džiu, Lietuvos Laisv s Kovotoj S junga, Lietuvos Atgimimo S j džiu, Lietuvi Rezistencine Santarve ir Lietuvi Frontu, ir išsiaiškinti ne kuriais konjunkt rinio pob džio klausimais, o vykdant vien iš pagrindini Vyriausiojo Lietuvos Išlaisvini-

mo Komiteto sipareigojim lietuvi tautai, pareikšto 1944 m. vasario 16 dienos deklaracijoje. Str. 7, b tent, kad Vlikas:

- a) "vykdys kuo plaiausiai vi-suomen s konsolidacij ",
- b) "lygins politini grupi tar-pusavio nesusipratimus".

Be to, sakytos deklaracijos baigia-moje pastraipoje Vlikas pareisk , jog "kvie ia vis politini nusistatym geros valios lietuvius nusiteikti tar-pusavio bendradarbiavimo ir vieny-

b s dvasia kovoje d l Lietuvos".

Kaip zinoma, po kalbamos dekla-racijos pareigojimais yra ir parašai kai kuri grupi dalyvaujan i šia-me m s pasitarime.

Tad šioje dvasioje nor tum m ir vesti šiuos pasikalb jimus, siekiant pilno susitarimo su J s atstovauja-momis grup mis ir vienyb s ju-mis kovoje už Lietuvos išlaisvinim ir atk rim jos valstybin s nepri-klausomyb s.

(Pas.) K. Škirpa, Vliko Grupi Komisijos Pirmininkas

2. VLIKO GRUPI KOMISIJA UŽ-SIMERKIA PRIEŠ VLIKO 1952 SI-KIŠIM LDF REIKALUS

1957 m. geguž s 5 d.

PAREIŠKIMAS

VLIK sudaran i j grupi atsto-v pasitarimas 1957 m. kovo 30 d. nutar kviesti L. Tautin S j d, L. Laisv s Kovotoj S junga, L. Atgi-mimo S j d, L. Rezistencin San-tarv ir Lietuvi Front d tis bendr Lietuvos laisvinimo darb , ei-nant Vyriausi j Lietuvos Išlaisvi-nimo Komitet .

Susizinti su nurodyt grupi va-dovyb mis ir sutarti su jomis VLI-K gr žimo- jimo keli , VLIK su-daran i j grupi atstov pasitari-mas išrinko trij asmen ia esan-i komisij .

Komisijos vardu š. m. balandžio 4 d. raštu kreipiaus L. Tautinio S - j džio, L. Laisv s Kovotoj S jun-

gos, L. Atgimimo S j džio, L. Re-zistencin s Santarv s ir L. Fronto vadovybes, prašydamas pritarti ko-misijos su t grupi galiotiniais pa-sitarimo reikalui ir pranešti pavardes asmen , kuriuos atitinkama grup bus galiojusi kalb tis.

Ponas J. Brazaitis š. m. balandžio 17 d. raštu man praneš , kad su ma-no balandžio 4 d. rašyto rašto turi-niu "... supažindinau LFB valdyb , o taip pat Darbo Federacijos centro valdyb ir esu j galiotas atsaky-ti:... Pasitarimams su J s pirmi-ninkaujama komisija LFB ir Darbo Federacijos valdyba provizoriškai yra galioj Juoz Brazait , Jon Šlepet ir Vytaut Vaitiek n ".

Toks p. J. Brazai io pareiškimas jo paties geguž s 2 d. raštu pakar-totinai patvirtintas.

D l šio p. J. Brazai io pranešimo VLIK sudaran i j grupi komisi-jos vardu turiu pareikšti:

1. VLIK sudaran i j grupi at-stov pasitarimas išrinko komisij ir jai paved kalb tis su VLIKE nedalyvaujan i grupi vadovyb mis ar j galiotais asmenimis, kvie iant jas eiti VLIK ir sijungti vi-siems lietuviams bendr Lietuvos laisvinimo kov .

2. Pono J. Brazai io pranešime Darbo Federacijos traukimas rodo, kad toje organizacijoje yra sav ne-susipratim , kuriuos išspr sti dera tai paiai grupei.

3. Darbo Federacija yra VLIK sudaran i j grupi skai iuje, tod l komisija d l jos VLIK jimo n - ra galiota tartis. Ta iau, kadangi LF vadovyb , nors komisijos buvo kvie iama pasitarimams pati viena, stato DF atstovo dalyvavim kaipo b tin s lyg , VLIKE dalyvujan i - j grupi komisija, nenor dama su-daryti bet kuri sunkum bendriems esminiams klausimams svarstyti, su-tinka išklausti Lietuvi Fronto de-legacijos pareiškim D. F. klausimu,

kad ji referuot VLIK sudaran i j grupi atstov pasitarimui.

(pas.) K. Škirpa, Komisijos Pirmininkas

3. VLIKO GRUPI KOMISIJOS "7 D SNIAI" VIENINGAI EGZILINEI POLITINEI VADOVYBEI SUDARYTI

Siekdamos visiškios m s j g konsolidacijos vyriausiam m s tikslui siekti, apjungiant Lietuvos laisvinimo veiklos vadovavim Vlike, j sudaran ios grup s susitarimo pagrindan deda sekan ius pagrindinius d snius:

1. Mums atrodo, jog betkokiems neaiškumams išsklaidyti, o taip pat ir poži riu santyki su demokratiniais kit krašt sluogsniais, b t tikslinga, kad tos grup s, kurios Vlike dar nebuvo dalyvavusios, stodamos j, atatinkama forma pareikšt, jog yra apsisprendusios siekti atk rimo nepriklausomos Lietuvos valstyb s, sutvarkytos demokratiniais valdymosi pagrindais.

2. Visos grup s, tiek gr žtan ios Vlik, tiek j naujai stojan ios, laikosi 1944 met vasario 16 dienos deklaracijos, kaip pagrindinio Vliko uždavinio akto.

3. Visos 2 p. sumin tos grup s sipareigoja, nuo momento sugr žimo ar stojimo Vlik, susilaikyti nuo betkokios separatistinis veiklos ir remti j, kaip viening lietuvi tautos politin vadovyb .

4. Visos 2 p. sumin tos grup s

Vliko grupi komisijos iniciatyva stumtos popierini pareiškim keli LNT ir LFB-LDF delegacijos savo nusistatymus d l vieningos Lietuvos laisvinimo organizacijos Vliko grupi komisijai taip pat išd s t raštu.

naudojasi visomis Vlik sudaran i grupi teis mis ir prisiima ant sav s Vliko nuostatuose numatytas pareigas bei atsakomyb už jo veikl .

5. Likusios užsieny Lietuvos diplomatijos tarpusaviams santykiams tvarkyti ir jos veiklai koordinuoti diplomatini misij funkcij apimties ribose, pripaž stama likusios užsieny Lietuvos Diplomatinijos šefo institucija.

Vliko santykiai su Lietuvos pasiuntiniais grindžiami darnaus bendradarbiavimo principu, kiekvienam organui veikiant jam priklausomoje srityje. T sri i apimties ribos ir bendradarbiavimo tvarka nustatomi abipusišku susitarimu su likusia užsienyje Lietuvos diplomatija.

6. Visi buv nesusipratimai tarp Vliko ir paskir iš jo pasitraukusi grupi, jei kuri iš j dar tur t koki specifini klausim, išlyginami Vlik sudaran i grupi komisijos individualiai su tokia grupe.

7. Bendrai atmosferai atsl ginti ir lietuvi visuomenei politiniai konsoliduoti visos grup s, tai yra, tiek tos, kurios dabar sudaro Vlik, tiek ir tos, kurios j gr žta arba j naujai stoja, sipareigoja laikytis prideramo sant rumo bei rimties pasisakymuose spaudoje, vengiant viso to, kas gal t b ti nenaudinga m s politikos veiksmi autoritetui palaikyti, tiek kit akyse, tiek lietuvi visuomen je.

II

4. KAIP LNT SUPRANTA LIETUVOS LAISVINIMO ORGANIZACIJ

Lietuvos Nepriklausomyb s Talkos Delegacijos pareiškimas d l Vlike dalyvaujan i grupi komisijos s lyg bendros veiklos organo reikalu.

Geguž s 5 d. prad tieji pasitarimai pateisint juos dedamas viltis,

jeigu juose b t surasta ir sutarta gyvendinti dabarties ir bent artimos ateities reikalavimus atitinkanti organizacine forma, taikytina tam tikram Lietuvos nepriklausomyb s siekiam ios veiklos barui.

Klaidintume save ir kitus, jei d - tum s šiuose pasitarimuose bebandom sutvarkyti ar pertvarkyti vis Lietuvos nepriklausomyb s reikalu vykstant i veiks .

Gyvendami ir veikdami ne Lietuvoje ir, be to, netgi neturdami nuoprieš sikišimo gerai apsaugoto ryšio su Lietuvoje esaniais, negalime lemti, kaip tur t b ti organizuota ir vykdoma tam tikslui skirtoji veikla T vyn je.

Ir už Lietuvos rib toji veikla negali b ti visa sprausa vienos organizacijos r mus.

Šiai veiklai išimtinai ar tik iš dalies skirt vairaus pob džio organizacij bei institucij yra daug: Lietuvos Diplomatini Taryba; Amerikos Lietuvi Taryba, vairi krašt lietuvi bendruomen s ir panašios organizacijos; daugyb kult rini , profesini , studentijos, šiaip jaunimo organizacij , kuri vienos išplitusios daugelyje krašt , kitos veikia tik vienam kuriam krašte ar vienoj vietov j, bet kurios, šalia ar net priekyje savo specifini uždavini , stato sau ir Lietuvos nepriklausomyb s siekimo uždavin ; Lietuvos Laisv s Komitetas ir visa Laisvos Europos organizacija imtinai su Pavergt j Europos Taut Samb riu; Pavergt j Europos taut bi iuli organizacijos Amerikoje ir kituose kraštuose; Pabaltijo ar Lietuvos bi iuli draugijos kaikuriuose kraštuose; Balt Draugija Vokietijoje; Europos Federacijos S j džio lietuvi sekcija; Vidurio ir Ryt Europos politini išeivi komitetas Londone; Socialist , krikš ioni demokrat , liberal , valstie i internacionalai bei Europos politini išeivi sekcijos juose; Tarp-

tautin Laisv žurnalist Federacija; Politini Išeivi profesini s jung bei jaunimo samb riai; Antibolševikinis Taut Blokas; Amerikos Balso ir kit ašli radijo informacijos Lietuvos reikalui skirtieji vienetai; JAV Kongreso Bibliotekos bei kit mokslini staig Lietuvos reikalui skirti skyriai; laikraš i bei knyg leidyklos ir j bendradarbiai; pagaliau, ir pasitarimuose dalyvaujantieji politiniai samb riai bei j susigrupavimai, kaip Vlikas, LNT ir kt. Be to, skaitytina ir eil paskir asmen , lietuvi ir nelietuvi , nuolatos ar atsitiktinai savo iniciatyva k nors padaran i Lietuvos nepriklausomyb s reikalui ginti.

Net ir šis ilgas s rašas dar neapima vis tašk , iš kuri kyla ar gali kilti kalbamosios veiklos dalis. J negalima nei k sintis sujungti vienoje sistemoje, vadovaujamoje iš vieno centro. Juos jungia ir j pasireiškimus koordinuoja tik vienas veiksnys — tas pats tikslas. Joki išvedžiojimai apie vieno, vis veikl diriguojan io centro naudingum šios realyb s pakeisti negali.

Tad pasitarimus prad jusieji maždaug vienodos prigimties politiniai samb riai gali tartis d l suk rimo tinkamesn s organizacin s sistemos tik savo pa i veiklai.

Bet ir ia, remdamiesi turima patirtim, manome, kad b t visai nerealu ir nepakankama vadovautis tolokoje praeityje ir visai kitokiose s - lygoje sudaryta veikimo programa.

Lygiai taip pat nerealu ir nereikalinga paskiriems politiniams samb riams ar net ir j sud tiniams organams d tis bei skelbtis politine tautos vadovybe, kada jiems t ra manoma apimti tik ribot veiklos srit .

Politini -visuomenini ir diplomatiniai konsuliariniai institucij veikla tegali veikti skirtingose plotm se, kurios nustatomos objektyvini s -

lyg, nepareinan i nuo t institucij savitarpini susitarim . Tod l j derybos d l kompetencijos pasiskirstymo ne tik nereikalingos, bet netur t ir prasm s, nes jos negal t tur ti praktin s takos faktini s lyg sudarytajai pad iai.

Taigi, — mažesn s reikšm s, nors ir nemažiau kritikuotin reikalavim nei neliesdami, — manome, kad Vliko grupi geguž s 5 dien pareikštieji reikalavimai, kalbantieji tik apie gr žim nepasisekimu pasibaigusi sistem , neatitinka šio me to aplinkybi ir reikia jieškoti realesn s išeities.

Visi pasitarimuose atstovaujamineji samb riai — nors kai kuriuose iš j yra Lietuvos politiniame gyvenime nedalyvavusi ir net Lietuvoje negyvenusi lietuvi — turi jiems visiems b ding požym , b tent: jie yra kil iš Lietuvoje vykusios politin s ar rezistencin s veiklos ir j id j objektas yra ateities Lietuva.

Ta iau reikia skaitytis ir su tuo, kad Lietuvos nepriklausomyb s kova gali ilgiau trukti ir šie samb riai gali fiziškai išsekti. Tod l b tina j uždavini vykdyt palaipsniui perleisti jaunesn s kartos rankas.

Išėivijoje lietuviškam susipratime bebr stan io jaunimo tarpe yra pag , gyvai ir k rybingai besidomin i Lietuvos ateitimi, taigi ir kult riniu bei politiniu jo veidu. Bet šis jaunimas, palyginti, mažai tesilieja išėivijoje atsid rusius Lietuvos politinius samb rius. Jaunimas spie iasi savuose samb riuose, kurie nors ir n ra grynai politiniai, bet kurie — d l skiriamo d mesio busimojo Lietuvos politinio gyvenimo vizijai — turi bendr požym su esamaisiais išėivijoje Lietuvos politiniais samb riais. Tod l, organizuojant Lietuvos politini samb ri organizacin sistem užsieniuose, b tina atverti plaiausias galimybes sujngti j ir atitinkamiems jaunimo

samb riams, kad jie tur t progos lygiomis toje specifin je politin je veikloje dalyvauti ir savo laiku perimti vadovavim jai.

Šiai specifinei Lietuvos politini samb ri veiklai vieningoje sistemoje suorganizuoti šiandien nebepakanka ligi šiol vartot , tegu ir perredaguot , d sni . Tam reikia atitinkamo naujo organizacinio plano. M s sitikinimu, tokio plano pagrindiniai bruožai tur t b ti šie:

1. Sudarytinas užsieniuose veikian i Lietuvos politini samb ri Lietuvos nepriklausomybei atstatyti vedamos akcijos derinimo ir tvarkymo organas.

2. Tokio organo paskirtis b t :

(a) derinti ir sutarta tvarka formuluoti, motyvuoti, skelbti bei ginti Lietuvos politini samb ri išėivijoje nusistatymus su Lietuvos nepriklausomyb s atstatymu susijusiais klausimais;

(b) organizuoti duomen apie okupuotos Lietuvos pad t rinkim , tyrim ir naudojim akcijoje d l Lietuvos nepriklausomyb s;

(c) politin s lietuvi išėivijos vardu dalyvauti Lietuvos nepriklausomyb s siekimui pritarianiose tarptautin se organizacijose arba santykiuoti su tokiomis visuomeniškoms tarptautin mis ar paskir taut organizacijomis ir institucijomis.

3. Uždavinius vykdydamas, toks organas bendradarbiaut su Lietuvos Diplomatinė Tarnyba, kaip su kompetentinga institucija Lietuvos respublikos vardu santykiuoti su kit valstybi vyriausybiniais organais bei j agent romis.

Paži r , sumanym bei patarim pasikeitimo b du šis organas bendradarbiaut ir su kitomis lietuvi organizacijomis ar institucijomis, veikian iomis Lietuvos nepriklausomyb s labui.

4. Toks organas gal t b ti sudarytas iš lietuvi išėivijos rinkt at-

stov tuo b du, kad kandidatus si - lyt išeivijoje veiki Lietuvos politiniai-rezistenciniai samb riai (skaitant ir jaunimo atitinkamus samb - rius), o rinkti visi to organo veikl remti pasiryžusieji lietuviai.

Kitas b das tam organui sudaryti gal t b ti toks, kad jame b t atstovaujami tik visi dabar vykstančiuose pasitarimuose atstovaujantieji samb riai ir atitinkamos jaunimo organizacijos. Tai iau vietoj paritetinio atstovavimo tur t b ti vestas proporcinis atstovavimas, pagal kiekvieno samb rio rodyt nari skai i .

Kiekvienas išrinktas atstovas tur t bendrajame organe sprendžiam bals , naudojam individualiai.

5. Vykdom j personal toks organas tur t skirti atsižvelgdamas tik atitinkamam darbui reikiam kvalifikacij , nepareinamai nuo plenumo samb ri turim atstov proporcijos.

Esame giliai sitikin , kad politiškai veiklios arba politinė akcija besidomin ios bei j remian ios visuomen s nusiteikimai reikalauja kaip tik tokiais pagrindais perorganizuoti išeivini Lietuvos politini samb ri veikl , jei norima, kad išnykt gin us bei nesantaik k lusios priežastys ir nuo tikrov s atitr k s veikimo stilius.

Suprantama, prie ši pagrindini plano bruož reikia daugelio technikinio pob džio nuostat , d l kuri esame pasireng iš savo pus s pateikti atitinkamus pasi lymus, kai bus susitarta d l pagrind .

Kvie iame pasitarimuose dalyvaujan uosius ryžtis pasukti real ke li , kuriuo einant dar gal t b ti pateisintas Lietuvos politini samb ri užsieniuose egzistavimas ir atlikta likimo jiems skirta misija.

1957. VI. 8.

5. LFB-LDF PAŽI ROS:

netinkamas pasitarimams metodus, klaidinantieji Vliko grupi komisijos teigimai, nuo realyb s atitr k "7 punktai", ketveriopos vienyb s principai.

New Yorkas, 1957. 6. 6.

Ponui K. Škirpai, Vliko Grupi Komisijos Pirmininkui.

Pone Pirmininke. LFB valdybos ir LDF centro valdybos delegacija turi garb pareikšti savo paži ras d l rašt , kuriuos J s š. m. gegužiu 5 teik te dalyviams pasitarimo d l vieningos egzilin s politin s vadovyb s.

I

Mums neatrodo tikslingas Vliko grupi komisijos pasirinktas pasitarimams kelias — užuot tiesiogiai pasiaiškinus, ar egzilin s politin s vadovyb s vieningum kliudan ios priežastys yra galimos pašalinti ir ar siekiam apjungti veiksniai nusistatymai d l egzilin s politin s vadovyb s organizacijos bei ateties veikimo yra suart j , — imtis kaitaliojantis raštais. Tokie raštai galb t žada lanks i galimyb pasitarimus galimai ilgiau nut sti ir galimai mantriau savo pozicij dokumentuoti viešajai opinijai. Jie betgi yra abejotinos vert s pasitarim nuoširdumui bei pasitarian i j tarpusavio pasitik jimui sukelti.

Vliko grupi pasirinktas rašytals pareiškimais aiškinimosi kelias atrodo juo labiau savotiškas po to, kai Vliko grupi komisijos pirmininkas ir nariai žodžiu tar si su atskiromis grup mis ir aiškiai žino, kurios s - lygos galint sudaryti viening egzilin politin vadovyb . Patys Vliko grupi surašyti raštai taip, lyg prieš tai neb t buv tartasi ir lyg neb t buv pakankamai aiškiai pasisakyta d l egzilin s politin s vadovyb s sudarymo s lyg .

Taiau stumta popierini pareiškimo keli, LFB ir LDF delegacija nor t d l Vliko grupi komisijos rašt esm s pasisakyti dviem atžvilgiais:

(a) kiek tuose raštuose ženklų, kad Vliko grupi komisijos atstovaujamos grup s atsisako nuo egzilin s politin s vadovyb s vieningum , ardan ios dvasios bei metod ;

(b) kiek j reiškiamos mintys d l politin s vadovyb s organizacijos bei veikimo yra atremtos realiu gyvenimu.

II

Vliko grupi komisijos rašte "Delegacijoms" tenka pozityviai priimti komisijos prisimint Vliko sipareigojim 1944 m. deklaracijoje vykdyti visuomen s konsolidacij ir lyginti tarpgrupinius nesutarimus.

Tenka betgi apgailestauti komisijos antro rašto "Pareiškimo" klaidinant teigim , jog

"Pono J. Brazai io pranešime Darbo Federacijos traukimas rodo, kad toje organizacijoje yra sav nesusipratim , kuriuos išspr sti dera tai paiai grupei".

Tas teigimas prasilenkia su tiesa, nes Brazai io pranešimas neduoda jokio logiško pagrindo išvadai apie DF "savus nesusipratimus". Nei Brazai io rašte nekalbama, nei pasitarimuose su Vliko grupi komisija negali b ti kalbama apie DF savus nesusipratimus, nes tai b t kartojimas Vliko sikišimo DF reikalus. Kalba buvo, yra ir turi b ti tik apie Vliko nesusipratimus su DF, apie Vliko sikišimo DF reikalus padarini pašalinim , apie neteis s, ? kuri 1952 m. Vlikas stojo, pašalinim ir gr žim teis s atstatym ir tuo b du Vliko nesusipratimo su DF likvidavim .

Tai buvo pakankamai išsiaiškinta su Vliko grupi komisijos pirmininku ir nariais. O jei Vliko grupi "pareiškim " šiuo klausimu reikt

suprasti kaip t grupi nusistatym ir toliau pasilikti neteis s kelyje, tai toks nusistatymas b t ženklas, kad jos nenori atsisakyti nuo viening egzilin politin vadovyb bei veikim ardan i metod , nenori sukurti b tin bendram susipratimui ir darbui moralini bei teisini s lyg . Tokiu atveju LFB ir LDF negal t neteis je bendrininkauti. (Dokumentacija LDF reikalu jungiama atskiru priedu).

III

Vliko grupi komisijos raštuose, nutylint vieningum kliudan ias priežastis ir joms pašalinti galimybes, arba Vliko nutarimais sudaryt pad t vaizduojant, kaip grup s "sav nesusipratim ", treiuoju raštu teikiami "7 punktai" vieningos egzilin s politin s vadovyb s pagrindu.

Pirmasis si lo, kad naujai politin vadovyb sijungian ios grup s sakmiai pareišk t kovojan ios už demokratin Lietuv ... Neteko gird ti, kad tokia s lyga b t buvusi Mažosios Lietuvos ar Vilniaus krašto atstovus Vlik priimant. Savo esme šis reikalavimas tegali tik žeišti LRS demokratinus nusistatymus (nes praktiškai tik j vien teliest šis reikalavimas).

Antrasis punktas vieningos politin s vadovyb s uždavini pagrindiniu aktu teikia Vliko 1944 m. deklaracij , nors tos deklaracijos uždavini eil je yra implikuotas valdžios vienatijos atstatymas, ir jau 1945 m. liaudinink , socialdemokrat , kinink partijos ir laisv s kovotoj laikyta atgyvenus ir t grupi reikalavimu buvo papildyta specialiu protokolu. Nuo to laiko per 12 met kai kuriais savo punktais toji deklaracija egzilinei politinei vadovybei juo labiau nereali. Pvz. kad ir nuostatas d l laikinosios vyriausyb s sudarymo. Jie ir egzilin vadovyb teigt , kad laikui at jus joje sudaroma laikinoji vyriausyb , tai

toki pretenzij tekt sl pti, kad neb t nugirsta okupuotoje Lietuvoje...

Tre iasis punktas neaiškus tiek savo apimtimi (kod l taikomas tik daliai egzilin s politin s vadovyb s nari ?), tiek savo turiniu (k reiškia "separatin veikla"?). Be to, jis yra nerealus, egzilin politin vadovyb laikydamas lietuvi tautos politine vadovybe, nors tai n ra tolyg s dalykai.

Ketvirtas punktas nesuprantamas.

Pentstasis pirm ja pastraipa be tikslingo pagrindo braujasi tebeveikian i Lietuvos diplomat organizacij , kuri vieningos egzilin s politin s vadovyb s sudarymo tiesiogiai nelie ia. Šio punkto antroji pastraipa tebevartoja tik tuos pa ius nekonkretaus turinio pažadus pasiekti abipus susitarim su diplomatine tarnyba, kuri vykdydas per eil met pasirod nes kmingas.

Šeštasis punktas yra prejudicialus. Kol neišlyginti grupi santykiai, kalbos apie vieningos egzilin s politin s vadovyb s sudarym b t neprasmingos Pirmiau turi b ti "nuvalytas stalas", kad b t galima s stis ir tartis d l bendro darbo organizavimo. Nuo šio punkto tad vieningos politin s vadovyb s sudarymo pasitarimai ir tekt prad ti.

Septintasis punktas teisingai si lo visoms grup ms laikytis tam tikro sant rumo bei rimties pasisakymuose. Tik be pagrindo iš tos taisykl s daro išimt pariai egzilinei politinei vadovybei, kuriai juo labiau privalomas sant rumas, rimtis, garbingumas autoritetui išlaikyti ir darbui organizuoti.

Vliko grupi komisijos "7 punktai" egzilin politin vadovyb grindžia 1944, nebe 1926 met politine strukt ra. Vis d lto savo didele dalimi jie dar neprilygsta dabartin s realyb s, m s sitikinimu.

IV

Norint žengti dar 13 met iki dabarties ir prie jos derinti politin s vadovyb s organizacij ir veikim , m s sitikinimu, reikt politin s vadovyb s organizacij ir jos veikim pagr sti ketveriopos vienyb s principu.

(1) Pirmoji vienyb yra valstybin s nepriklausomyb s t stinumo ir valstybin s linkm s vienyb . — Okupuotos Lietuvos valstybin s nepriklausomyb s t sa teb ra Lietuvos diplomatin s bei konsularin s staigos ir patys Lietuvos pilie iai. Vals tybin s nepriklausomyb s t sa pareigoja egzilin politin vadovyb saugoti ir respektuoti ne tik Lietuvos diplomatinės konsuliarines staigas, bet ir pa i Lietuvos pilietyb , nes ir pilietyb yra valstybinio tolydumo išraiška. Svetim pilietyb pri m s, lietuvis praranda tur t j Lietuvos valstybin s nepriklausomyb s liudijim ir d l to praranda mandat kalb ti ir veikti egzilin s politin s vadovyb s vardu.

Lygiai svarbi egzilinei politinei vadovybei vienyb su krašto valstybine linkme. Jei okupuotoji Lietuva yra ištisin nuo Nidos, Šilut s, Pag gi iki Dr kši , Dieveniški , Eišiški , tai egzilin politin vadovyb negali tos valstybin s linkm s ignoruoti, negali savo organizacijoje manifestuoti atskir Lietuvos sri i buvusius specifiskumus, nes tai b t okupuotosios Lietuvos valstybin s linkm s, tautiniu atžvilgiu pozityvios, evoliucijos nepaisymas ir atitrimas nuo krašto gyvenimo.

(2) Antroji vienyb yra egzilin s politin s vadovyb s vienyb su teise ir morale. Ši vienyb diktuoja pats egzilin s politin s vadovyb s pagrindinis uždavinys — tautos ir asmens teisi atstatymas okupuotoje Lietuvoje. Šis uždavinys implikuoja egzilin s politin s vadovyb s jautrum teis s ir moral s pažeidimams ne tik

tarptautin je plotm je, ne tik Soviet S jungos — Lietuvos santykiuose, bet ir pa ios šios vadovyb s santykiuose su asmenimis ar organizacijomis.

(3) Tre ioji vienyb yra egzilin s politin s vadovyb s bendradarbiavimo vienyb su kitais tautiniais ar valstybiniais veiksniais. Egzilin s politin s vadovyb s ir kit nepriklausomai veikian i Lietuvos laisv s kovos bare valstybini ar tautini veiksniai — Lietuvos diplomat ir konsul , Lietuvos Laisv s Komiteto, Lietuvos Delegacijos Pavergtosiose Jungtin se Tautuose, Amerikos Lietuvi Tarybos, pasaulio lietuvi bendruomen s organ jaunimo ir kt. organizacij bei staig — bendradarbiavimo vienyb yra pagrindin s lyga j vis vaidmens ir veiklos s kmei. Vienyb bud jime d l Lietuvos, vienyb organizuojant išeivijos talk laisv s kovai, vienyb telkiant ir perteikiant informacijas, vienyb betkuri iniciatyv reiškiant.

(4) Pagaliau, ketvirtoji vienyb yra pa ios egzilin s politin s vadovyb s vidin vienyb . Ji reiškia ne tik sutelkim po vienu stogu galimai vis Lietuvoje veikusi ir tremty susikursi , lietuvi visuomen je atramos turini ir Lietuvos išlaisvinimu tiesiogiai besir pinan i politini ar rezistencin s kovos organizacij , bet ir sutelkt j organizacij nusistatym vienyb tiek d l egzilin s politin s vadovyb s pob džio bei organizacijos, tiek d l uždavini ir j vykdymo.

LFB ir LDF delegacijos sitikiniu, šios ketvertopos vienyb s principai ir praktin s iš j išvados tur t sudaryti vieningos egzilin s politin s vadovyb s sudarymo pasitarimams pagrind .

6. Priedas prie LFB ir LDF delegacijos 1957. VI. 6. rašto Vliko Grupi Komisijos pirmininkui d l vieningos egzilin s politin s vadovyb s.

DARBO FEDERACIJA — KRIKŠIONYS DEMOKRATAI — VLIKAS

(Pagrindiniai dokumentai)

(1) Darbo Federacija virsta Krikšioni Darbinink S junga.

“Kauno Apskritis Viršininkas skelbia, kad komisijos klausimams iš statymo apie draugijas spr sti nutarimais registruoti sekan i organizacij statai:

6. Lietuvos darbo federacijos pakeistas statutas ir pavadinimas — Lietuvos krikšioni darbinink s jung . Dr. rej. Nr. 23 (Vž Nr. 17, 42, 50, 179)”. (žr. V. Ž. II dalis Nr. 372, 1935. 4. 27.).

(2) Dr. J. Griniaus pranešimas kan. Kapo iui, Tautiniam Delegatui prie Pontifikalin s Misijos 1948. XII. 29.

“Kaip J s Prakilynbei žinoma, Lietuvos vyriausybei, vadovaujamai tautinink , uždarin jant politinius susigrupavimus, buvo pavoj atsi d rusi ir Liet. Darbo Federacija, kuri demokratiniame laikotarpy (1919-1926 m.) atstovavo lietuvi krikšioni darbinink reikalus. Kad jie (reikalai) nepatekt bolševikin tak , 1934 m. Darbo Federacija viešai atsisak politinio pob džio, pasilikdama darbinink kult rinius, socialinius ir profesinius reikalus, ir gr žo prie ankstesnio krikšioni darbinink s jungos vardo, kuriuo ji vadinosi iki 1919 m. Krikšioni darbinink s-ga veik iki 1940 m. vidurio vasaros, kada bolševikai j drauge su kitomis organizacijomis uždar . Ligi to laiko Krikšioni darbinink s jungos valdyba leido ir Darbo Federacijos laikrašt “Darbinink ” ir t s Darbo Federacijos

veikl kiek to laiko aplinkyb s leido.

“Vokie i okupacijos metais, kylant visuotiniam lietuvi pasipriešinimui prieš okupantus, Liet. Krikšioni Darbinink S-gos valdyba v l m reikštis politiškai ir jos valdybos narys Vyriausiam Lietuvos Išlaisvinimo Komite te veik ir tebeveikia Darbo Federacijos vardu. Jis veikia laikas nuo laiko pasitardamas su Liet. Krikšioni Darbinink paskutin s valdybos nariais, kuri dauguma yra atsid rusi tremtyje. Ir lig šiol niekas nek l klausimo d l atstovavimo neteis tumo arba kad L. krikšioni darbinink s junga ir darbo federacija n ra tas pats.

“Gin as iškilo ši met gruodžio 19 d. Fellbache, kur p. P. Jo ys, kuris nuo krikšioni darbinink jud jimo buvo pasitrauk s nuo 1932 m., savo iniciatyva be Darbo Federacijos resp. Krikšioni Darbinink S-gos Valdybos ir jos atstovo Vlike pritarimo sušauk neva Darbo Federacijos suvažiavim . Nors jame Darbo Federacijos nariais teprisipažino tik penki asmenys, ta iau keturi, vienam protestuojant d l suvažiavimo neteis tumo, ir be kita ko priminus, kad pagal status tik Darbo Federacijos skyriui sudaryti jau reikia dešimties žmoni , visd lto jie sudar komitet , kuris tur t kalb ti Darbo Federacijos vardu. Nors raš s š pranešim aiškino, kad toks veiksmas neš krikšioni visuomeninink ir politik tarp nauj nesusipratim , ta iau Krikšioni Demokrat Partijos atstovo p. Pr. Vainausko ir “T - vyn s Sargo” reikal ved jo p. VI. Šimai io remiamas susirinkimas aiškinim ir protest nepais .

“Tie keturi nariai, ypa p. P. Jo ys ir VI. Šimaitis, ypa puol ilgamet Darbo Federacijos ir krikšioni darbinink veik j , kuris dabar Darbo Federacij atstovauja Vlike, kaltindami j susid jus

su Lietuvi Frontu ir pasiryžus Darbo Federacij sufrontinti. Iš t j kalb atrod , kad neva suvažiavimo ir naujo centrinio organo sudarymo tikslas buvo pašalinti iš Vilko dabartin Darbo Federacijos atstov ir j pakeisti kitu, nes susirinkimas joki esmini problem , lieian i darbinink jud jim , ir apskritai joki socialini klausim nek l ir nesvarst . Diskusijose d l Darbo Federacijos atstovo veiklos Vlike dalyvavo ir oficialus Krikšioni Demokrat Centro Komiteto atstovas p. Pr. Vainauskas, kuris rodin jo p. Vaitiek no netinkam elges , pakei ant Darbo Federacijos antrinink Vlike. Tuo jis sustiprino su tiesa prasilenkiant p. VI. Šimai io aiškinim si, kad jis iš Darbo Federacijos antrinink es s pašalintas tod l, kad nesilaik s Lietuvi Fronto linijos. J. Grinius susirinkusiems rodin jo, kad netinka smerkti žmogaus, neišklausius net jo paaiškini m , ypa kad p. Vaitiek nas ir Vlike ir šalia jo, ypa jieškodamas nauj politinio veikimo form ir savo socialini min i pažangumu, pasireiškia tikrai pozityviai. Sve ias gyd. Radzivanas, išklaus s puolim , nukreipt prieš p. Vaitiek n , gav s žod , steb josi ir stat klausim : kas ia atsitiko, kad p. Vaitiek no veikla Vlike dar Lietuvoj ir per dvejus su viršum metus tremtyje buvo gera ir Darbo Federacijos veik j aprobuojama, o dabar d l jos pasis koma prieš ? Reikia manyti, kad ši dviej kalb toj takoje susirinkusi j dauguma nebeišdr so priimti p. Vaitiek n peikian ios rezolucijos ir pasitenkino paprasta p. Valai io pasi lyta formule, kad, išklausius diskusij einama kit dienotvark s punkt svarstyti.

“Tariamame suvažiavime ypa keista atrod krikšioni demokrat laikysena su j oficialiuoju atstovu p. P. Vainausku priešaky. Jis ne tik

nepalankiai vertino p. Vaitiek n , bet vienas iš pirm j , kada iškilo diskusijos d l darb tvarkos pri mmo, net nelauk s prastini sveikinim , sijung diskusijas, pasisakydamas prieš Darbo Federacijos resp. Krikšioni Darbinink S jungos valdybos nari protest d l suvažiavimo neteis tumo ir si lydamas rinkti nauj centro komitet . O tai reišk krikšioni darbinink s jungos nepripažinim teis ta Darbo Federacijos paveld toja ir jos veiklos t s ja. Iš krikšioni demokrat , ypa iš p. P. Vainausko laikysenos galima daryti išvad , kad tariamas Darbo Federacijos suvažiavimo šaukimas faktiškai iš jo iš Krikšioni Demokrat Partijos vadovyb s iniciatyvos, ypa kad pasirašiusis kvietimus p. P- Jo ys yra neturtingas, o tuo tarpu kalbamo suvažiavimo nariams ir net sve iams kelion buvo apmokama iš šalies.

“ Darbo Federacijos neva Centro Komitet keturi susirinkimo nariai (dr. Micuta, p. Valaitis, VI. Šimaitis ir P. Jo ys) sutar traukti šiuos asmenis: P. Jo , VI. Šimait ir p. Kair .

“Susirinkimui pirmininkavo dr. Micuta, o sekretoriavo VI. Šimaitis.

“Kadangi J s Prakilnyb s iniciatyva yra sudaryta vadinamoji taikinamoji komisija, randu reikalinga, kaip dalyvis to susirinkimo, kuris gali nešti katalik politik tarp nauj nesusipratim ir kivir , painformuoti Tamst apie Fellbacho susirinkimo kalbas ir gin us.

“Ta pa ia proga prašy iau priimti, J s Prakilnyb , mano pagarbos patikinim . (Pas.) Jonas Grinius, Schwaeb. Gmuend, 1948. XII. 29”.

(3) V. Vaitiek no promemo apie Fellbacho “suvažiavim ” 1949.11.27.

“1948 m. lapkri io 27 d. atvyko pas mane Pfullingen Petras Jo ys iš Schw. Gmuend ir pareišk , kad senokai nor s išsikalb ti Darbo Fe-

deracijos reikalais, nes gird s, kad esama tarp katalik nesantarm s ir kad Viatiek nas es s frontininkas. Jis, Jo ys, man s, kad reikt sukviesti Darbo Federacijos žmoni suvažiavimas ir neaiškumus išaiškinti. Jam pareiškiau, kad aš pats principe suvažiavimo sumanymui nesu priešingas, tik reikia žinoti jo tikslas, ir kad tam klausimui spr sti yra kompetentinga organizacijos vadovyb , kurios didžioji dalis yra ia, tremtyje. Tik jai reikal aptarus, aš gal siu pranešti jam, Jo iui, prieitas išvadas. Pasteb jau, kad Jo ys tuo mano paaiškinimu nebuvo patenkintas ir pasteb jo, kad ta vadovyb es vien frontinink . Ta proga jam pasteb jau, kad tam tikra prasme, rezistencin s kovos prasme, ir aš esu frontininkas, bet kad tai nesudaro jokios kontraversos b nant federantu sykiu dalyvauti rezistencin s kovos organizacijoje. Kalbant apie darbo federacijos suvažiavim ir iš kalbos iš jus apie eventualius jo dalyvius, Jo ys man pareišk , kad toki eventuali dalyvi s raš jįs jau tur s gatav ir j man parod . S raše buvo apie 20 pavardži . J tarpe dr. Raulinaitis (nuo 1927 m. iš krikšioni darbinink s j džio išsijung s), dr. Šimaitis (tik ia, tremty, kur laik buv s LDF antrininku Vlike, šiaip nieko bendra su krikšioni darbinink s j džiu netur s), Vaitiek nas, J. Valaitis, P. Jo ys, du Sabaliauskai, katr vienas kinink S jungos veik jas, nieko bendra su krikšioni darbinink s j džiu netur s, J. Kuras, kun. Žiraitis (niekad krikšioni darbinink s j dy nedalyvav s), kun. Gasi nas, K. Mockus, P. B t nas (nuo 1926 met išsijung s), J. Kairys, P. Ma iulis (nuo 1919 m. išsijung s), A. Mil ius (nuo 1934 m. išsijung s), D. Micuta (nuo 1919 m. išsijung s) ir dar keli. Aš Jo iui pareiškiau, kad man jo s rašas nepriimtinas, nes yra seniai su krikšioni darbinin-

k s j džiū nieko bendra neturin i , o n ra paskutini laisvos Lietuvos met s j džio veik j , net ia, tremtyje, esan i vadovyb s nari . tai Jo ys man nieko nepaaiškino, tik akcentavo, kad suvažiavimas tur t vykti gruodžio 19 d. Fellbache. tai aš pasteb jau, kad suvažiavimo viet ir laik tur s nutart vadovyb , kurios nusistatym aš jam, Jo iui, pranešiu. Man palietus l š reikal , nes šiais laikais tokie suvažiavimai kaštuoja, Jo ys paaiškino, kad l šos nesudaro klausimo. Supratau, kad j yra. Atsiskiriant, atrod , drauginga nuotaika, aš dar Jo iui pasteb jau, kad per por dien turiu išvykti Hannover ir ten sutruksiui kelias dienas. tai jis man pareišk , kad lauksi s mano pranešimo.

“Lapkri io 29 d. aš išvykau Hannover . Iš brit zonos gr žau gruodžio 3 d. Gruodžio 10 d. v l teko vykti Kasel VT pasitarim su M. L. Tarbybos žmon mis. Iš ten gr žau gruodžio 13 d. Gruodžio 17 d. dr. Karvelis praneš , kad tur s kvietim Darbo Federacijos suvažiavim gruodžio 19 d. Fellbache. Jam pareiškiau, kad nieko apie tai nežinau. Gruodžio 18 atneš man iš Schloss-Pfuliingen Jo io pasirašyt kvietim dalyvauti "suvažiavime". Laiškas d l klaidingo adreso buvo nuklyd s Pfullingen-Schloss lietuvi stovykl . Kadangi buvo aišku, kad "suvažiavimas" organizuojamas neatsižvelgiant mudvieji su Jo iu lapkri io 27 d. pasikalb jime mano iškelt moment , taigi be vadovyb s iniciatyvos ir pritarimo, tad nuo dalyvavimo jame teko susilaikyti.

“Gruodžio 20 d. atvyko pas mane vadovyb s narys dr. J. Grinius. Jis pareišk , kad Schw. Gmuende pasklidus gandui apie Darbo Federacijos vardu organizuojam "suvažiavim ", jis, Grinius, gruodžio 17 d. nuvyk s pas Jo , kuris pareišk s jam, kad frontinink kaip Maceina ir kt. jis suvažiaviman ne-

kvies. Tatai praneš s Maceinai, kuris paraš tam "suvažiavimui" protest , prie kurio prisijung s ir dr. Grinius, kuris d l informacijos nusprend s "suvažiavime" dalyvauti. "suvažiavim " iš Schw. Gmuende be dr. Griniaus ir Jo io vyko dar krikšioni demokrat partijos veik jai Kliorys ir Daniusevi ius. Fellbache Bahnhofshotel susirinko Jo ys, Šimaitis, Valaitis, Micuta, Grinius, Daniusevi ius, Kliorys, du Vali nai, Vaidelys ir Vainauskas. "Suvažiavim " prad jo Jo ys, pasi l s pirmininku Micut , sekretorium — Šimait . Griniui paskai ius Maceinos protest , paneigiant "suvažiavimui" teis kalb ti Darbo Federacijos vardu, suvažiavimo kompetentingum , aiškinosi Jo ys ir j r m Vainauskas. Tik Griniui išk lus klausim , kas yra tikri dalyviai, kas sve iai, buvo paskelbta, kad tikri dalyviai yra Jo ys, Micuta, Šimaitis, Valaitis ir Girmius. "Suvažiavim " sveikino Vainauskai krikšioni demokrat vardu ir K. Vali nas kinink s jungos vardu. Šimai iui pranešus apie jo kaip LDF antrininko Vlike pakeitim ir pareiškus, kad Vaitiek nas jam pasak s, kadangi jo, Šimai io, nusistatymas nesutamp s su frontinink , tai jis tur s iš antrinink pasitraukti. (Tai Šimai io prasi manymas. Jis pats man kaip tik t mint kl , ta iau aš jam sakmiai pabr žiau, kad jam esant krikšioni demokrat partijos reikal ved ju ir "T vyn s Sarbo" administratorium susidaro taktini nepatogum b ti LDF antrininku. Jam betgi nesusipratus padaryti išvad , tur jau jas padaryti savo iniciatyva (pagal Vlike statuto numatyt tvark). D l to ir kilo jo nepasitenkinimas. Šimai io priekaištus Vaitiek nas d l jo "frontiškumo" palaik ne tik Jo ys, Valaitis, bet ir krikšioni demokrat partijos antrininkas Vlike Vainauskas. "Suvažiavimas" keturiais balsais iš penki "pilnateisi "

dalyvi pri m kelet rezoliucij , kuri tekstai buvo iš anksto Šimaitio mašine parašyti ir "suvažiavimui" pasi lyti. "Suvažiavimas" nutar ir Darbo Federacijos Centro Komitet išrinkti, kur Micuta, Valaitis, Jovys ir Šimaitis "išrinko" Jovį, Šimait ir nedalyvavus Kair .

"Iš to, kas pasakyta, eina šios išvados: 1. "Suvažiavimas" buvo inspiruotas ir palaikomas krikščionių demokrat partijos žmonėms; 2. "Suvažiavimas" buvo reikalingas krikščionių demokrat partijai paspausti o veikiausiai ir pakeisti LDF atstovui Vlike; 3. "Suvažiavimui" reikalingi š Jovys pats netur jo, bet gavo iš šalies (Daniusevius ir Kliorovs gyvį, kad kelion atlyginta);

4. "Suvažiavimas" tur jo paneigti dabartinei krikščionių darbinink s - j džio vadovybei kalb ti Darbo Federacijos vardu (tatai ypa akcentavo krikščionių demokrat antrininkas Vlike Vainauskas).

"Ryšium su šita krikščionių demokrat "veikla" LDF atstovas Vlike 1948 m. gruodžio 20 d. penki grupi pos dyje, pareišk toliau su krikščionių demokrat partijos atstovais bendruose koordinaciniuose pos džiuose dalyvauti negal s ir iš pos džio iš jo. Tik bendrai tarpgrupini santyki raidai Vlike ypatinagai paastr jus, 1948 m. gruodžio 29 d. LDF atstovas v l gr žo penki grupi koordinacin pos d, pareiškdamas, kad nesusipratim su krikščionimis demokratais d l Fellbacho "suvažiavimo" perduoda ši grupi koordinacinei komisijai".

"(Pas.) V. Vaitiek nas.

Pfullingenas, 1949. II. 27".

(4) Koordinacin s komisijos nutarimas

"Koordinacin Komisija savo š. m. (1949) geguž s 4 d., birželio 1 d. ir liepos 5 d. pos džiuose apsparsiusi L. Darbo Federacijos atstovo Vlike P. V. Vaitiek no pro memoria d l

Lietuvos Darbo Federacijos vardu 1948 m. gruodžio 19 d. Fellbache prie Stuttgarto sušaukto suvažiavimo ir išklausiui suinteresuot asmen pareiškimus bei paaiškinimus:

1. konstatuoja, kad Darbo Federacijos vardu 1948 m. gruodžio 19 dien vyk s suvažiavimas suk l nesklandum tarp Darbo Federacijos ir Krikščionių demokrat partijos atstov Vlike ir pakenk j politiniam bendradarbiavimui;

2. laiko suvažiavimo faktų pasireiškus metod iš vidaus sprogdinti katalik politin vieningum katalikams principiškai nepriimtini ;

3. nutaria: 1. prašyti Darbo Federacijos ir Krikščionių Demokrat atstovus Vlike laikyti ryšium su augšiau min tu suvažiavimu kilusius nesusipratimus baigtais, nes Krikščionių Demokrat partijos pirmininkas prel. M. Krupavius partijos vardu atsiribojo nuo prisid jimo prie to suvažiavimo rengimo, p. Pr. Vainausko pareiškimai suvažiavime, suk l nesusipratimus tarp Darbo Federacijos ir Krikščionių Demokrat atstov Vlike, laikytini jo asmeninio pob džio pareiškimais; 2. Amerikos lietuvi "Darbininke" tilpusi korespondencij apie augšiau min t suvažiavim laikyti neteisingai santykius tarp krikščionių demokrat ir Lietuvi Fronto nušvie ian ia ir juos aštrinan ia; 3. šias išvadas bei nutarim visumoje pranešti Darbo Federacijos atstovui Vlike p. V. Vaitiek nui ir Krikščionių Demokrat bei Lietuvi Fronto vadovyb ms, gi nutarimo p. 2 "Darbininko" redakcijai".

"(Pas.) Ant. Šidlauskas, Koordinacin s Komisijos Pirmininkas".

(5) KD atnaujintoms pastangoms prieš LDF per Vlik

"LDF Centro Komitetas (Chicago), So. Maplewood Ave 4241 rugpjio 24 d., 1952 m.

Vyriausiojo Lietuvos Išlaisvinimo

Komiteto Pirmininkui Pfullingenas, Vokietijoje.

“Lietuvos Darbo Federacijos Centro Komitetas jau ilg , laik su dideliu nepasitenkinimu steb j s jos atstovo Vlike d-ro Jono Griniaus veikl , nesiderinan i su bendra LDF linija bei jo vedam politik , neparemt Centro Komiteto pritarimu bei jo, J. Griniaus, visišku nebojimu pakartotinus sp jimus laikytis Liet. Darbo Federacijos Konferencijos Fellbache priimt nutarim , be to, tur damas galvoje d-ro Jono Griniaus pareiškim iš š. m. rugpj - io 4 d., teikt Vyriausiojo Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto vardu ir, remdamasis Liet. Darbo Federacijos Centro Komiteto protokolo punktu Nr. 4 šiuomi praneša Vyriausiajam Lietuvos Išlaisvinimo Komitetui, kad jis nutar atšaukti d-r Jon Grini iš Vliko ir jo vietai užimti pakviet Lietuvos Darbo Federacij Vlike atstovauti p. J. Kair , Postlagemd Muenchen 46.

“Šio LDF Centro Komiteto nutarimo nuorašus gauna: p. d-ras Jonas Grinius ir p. J. Kairys.

“C. K. Pirmininkas (pas.) P. Joys, Sekretorius dr. jur. V. Šimaitis”.

(6) LDF Centro Valdybos protestas

“Lietuvos Darbo Federacija, Centro Valdyba, Muenchen-Feldmoching Regierungslager B. 70/12, 1952 m. rugs jo 9 d.

“Vyriausiajam Lietuvos Išlaisvinimo Komitetui.

“Lietuvos Darbo Federacijos atstovas Vlike dr. Jonas Grinius gavo nuoraš Vliko pirmininkui adresuoto rašto, pasirašyto P. Joio ir dr. jur. Šimai io, pasivadinus i LDF Centro Komiteto pirmininku ir sekretorium ir pranešan i , kad LDF retorium ir pranešan i , kad LDF Centro Komitetas nutar s atšaukti

iš Vliko dr. J. Grini ir jo vieton LDF atstovu paskirti J. Kair .

“Protestuodama prieš šitok neteist LDF vardo naudojim , Liet. Darbo Federacijos Centro Valdyba Vlikui praneša, kad nei Joys, nei dr. V. Šimaitis n ra LDF Centro Valdybos nariai ir neturi teis s jos vardu kalb ti ir veikti.

“Ryšium su šia smerktina privati asmen pastanga LDF Centro Valdyba randa reikalinga Vlikui pareikšti:

“1. Lietuvos Darbo Federacija, skirtingai nuo kit tautininkiškojo režimo uždaryt politini partij , veik Lietuvoje vis laik , pasivadinus i, tautinink vyriausybei reikalaujant, Lietuvos Krišk ioni Darbinink S junga (LKDS) ir tiktai laikinai suspendavusi politin s savo veiklos moment , išryškindama daugiau socialinius bei profesinius tavo uždavinius.

“2. Pastaroji LKDS Centro Valdyba buvo išrinkta Vilniuje atstovs važiavimo 1940 m. geguž s 9 d. J sudar : pirmininkas — prof. Pr. Dovydaitis, vicepirmininkas — dr. Pr. Dielininkaitis, sekretorius — dr. A. Maceina, išdininkas — adv. Juozas Katilius, J. E. Kauno arkiv. metro polito skirtas dvasios vadas kun. Juoz. Baltramonaitis; pirmasis kandidatas buvo dr. Jon. Grinius. Valdybos pirmininkas prof. Pr. Dovydaitis bolševik išvežtas; vicepirmininkas dr. Pr. Dielininkaitis mir , iš j s iš bolševik kal jimo 1942 m. ir jo viet at jo dr. J. Grinius, užimdamas vicepirmininko viet , kuri jis turi ir šiandien. Gerbdama nepaprastus prof. Pr. Dovydai io nuopelnus Lietuvos darbininkijai ir tur dama žini , kad jis teb ra gyvas, Centro Valdyba j laik ir tebelaike pirmininku, nors ir sukliudytu eiti savo pareigas.

“3. Jau 1941 m. ruden , LKDS vicepirmininkui dr. P. Dielininkai iui

iš jus iš kal jimo ir sekretoriui dr. Ant. Maceinai parvykus iš Vokietijos, Centro Valdyba nutar gr žti prie kadaise uždraustos politin s veiklos ir atstatyti sen j Lietuvos Darbo Federacijos vard . Šiuo var du ji 1943 ruden pasiunt besi formuojant Vlik LDF atstov V. Vaitiek n , kuris 1944 m. pavasar kaip tik d l šio atstovavimo buvo su kitais Vliko nariais vokie i su imtas ir iš jo laisv tiktai karui pasibaigus.

"4. P. Jo ys yra pasitrauk s iš LDF ir iš Lietuvos krikš ioni dar binink veiklos jau nuo 1930 met , kada jis nu jo bendradarbiauti su partija, kaip tiktai kliudžiusi poli tinei LDF veiklai.

"5. Tremtyje (Vokietijoje) P. Jo ys m gino, susikviet s šešet asme n , tarp j du žinomus tautinink žmones, kurti kažkoki organizaci j , pasivadindamas Liet. Darbo Federacijos vard . Ta iau jam buvo pareikštas iš LDF Centro Valdybos griežtas protestas, teiktas P. Jo iui paties LDF Centro Valdybos vice pirmininko 1948 m. rguodžio 19 d. Po to P. Jo ys nutilo.

"6. Ši metinis P. Jo io pasivadini mas Amerikoje LDF pirmininku yra tik atnaujinta pastanga pirmesnio neteis to jo žingsnio, kuriam jis ne turi jokio nei juridinio, nei morali nio pagrindo. P. Jo io bandoma org anizuoti "LDF" neturi nieko ben dro su tikr ja Lietuvos Darbo Fe deracija, atstovaujama Vlike jau nuo 1943 met .

"Pranešdama visa tai Vliko d me siui, LDF Centro Valdyba prašo P. Jo io ir dr. V. Šimai io pasirašy tam raštui neskirti jokios reikšm s, kadangi jis yra kil s iš nusikalsta mo svetimos organizacijos vardo pa sisavinimo.

"Dr. Jonas Grinius, LDF Vicepi rmininkas, ein s pirmininko pareigas. Dr. Antanas Maceina, LDF Sekreto rius".

(7) Vliko pirmininko pavaduotojas sikiša neteis tai

"Vyriausias Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas Tuebingen, 1952, IX. 15. Christophstr. 15.

"Gerb. p. Dr. Griniui, Muenchen.

"Atsakydamas Tamstos ir Dr. A. Maceinos rašt iš š. m n. 9 d., kuriuo reiškiamas protestas d l Tamstos, kaip Lietuvos Darbo Fe deracijos atstovo atšaukimo iš Vliko, turiu garb s pranešti, kad einant Darbo Federacijos Centro Komiteto tiekimu iš š. m. rugpj io 24 d. ir Vliko pirmininko rezoliucija iš rug s jo 1 d., Lietuvos Darbo Federaci jos atstovu Vlike yra p. Kairys.

"Yra notoriniai visiems žinoma, kas Lietuvos Darbo Federacijai nuo pat jos sik rimo atstovavo seimuo se ir kam tuo b du iš t stinumo iš einant priklauso teis Lietuvos Dar bo Federacijai vadovauti. Lygiai ži noma ir nekelia joki abejoni , kad Lietuvos Darbo Federacijos vardu pasiraš asmenys tikrai yra Lietuvos Darbo Federacijos vadovyb ir šiai pastarajai atstovauja Krikš ioni Darbinink Profesini S jung Cen tro Europos Federacijoje.

"Su augšta pagarba Dr. P. Karvelis, Vliko Pirmininko Pavaduotojas".

(8) LDF atstovo dr. Griniaus protestas

"Vyriausiajam Lietuvos Išlaisvini mo Komitetui Dr. J. Griniaus, Liet. Darbo Federacijos atstovo Vlike pa reiškimas.

"Š. m. rugs jo 15 d. raštu Vliko pirmininko pavaduotojas dr. P. Karvelis man praneš , kad neva Darbo Federacijos Centro Komiteto tieki mu ir Vliko Pirmininko rezoliucija iš š. m. rugs jo 1 d. Lietuvos Dar bo Federacijos atstovu Vlike es s p. Kairys.

"Protestuodamas prieš šitok Vli ko pirmininko ir jo pavaduotojo dr. P. Karvelio elges , kuriuo jiedu sa vinasi jiems nepriklausan ias teises,

laikau reikalinga atkreipti Vliko dėmesį tai, kas seką:

"1. Dr. P. Karvelis, kaip L. kinink S-gos atstovas su savo grupės atstovavimu Vlike lig šiol elg si, kaip su savo asmeniniu kiu, nuolat keisdamas antrininkus pagal dienos p... Šitokiu būdu dr. P. Karvelio skirtais antrininkais Vlike nuo 1951 metų pradžios buvo p.p. Valinas, Krivickas, Liutkus, Totoraitis, šitoks antrinink kaitaliojimas kl kaikuri nari nusiėstė jim ir abejones, ar dr. P. Karvelis tuos pakeitimus atlieka su L. kinink S-gos pritarimu arba bent žinia. Tod l š. m. birželio 26 d., kai dr. P. Karvelis buvo pristat s nauj L. kinink S-go" antrinink , Vliko nepasitenkinimas pasireišk diskusijomis. Ta proga, kad atstov skyrimas b t tvarkingas ir kad Vlikui b t žinoma, kur yra teis ti grupi centrai, Vlikas nuar , kad grup s praneša Vlikui savo centr buveini adresus.

"2. Vykdydamas š Vliko nutarim Liet. Darbo Federacijos Centro Valdybos vardu, kaip jos vicepirmininkas ein s pirmininko pareigas, š. m. rugpj io 23 d. raštu, pranešdamas Vlikui DF atstov antrinink , drauge pranešiau Vliko pirmininkui ir jo l. e. p. sekretoriui Lietuvos darbo federacijos buvein s adres . Taigi, vien formaliniu atžvilgiu ži rint, Vlikas tegali skaitytis tik su tais Liet. Darbo Federacijos raštais, kurie iėina iš centro, kurio adresas Vlikui iš anksto žinomas. Ir tod l jokie priva i ar disidentini asmen raštai, tokie, kaip P. Jo io ir V. Šimai io, negali b ti imami d mesin ir jiems negali suteikti teisin s galios tokios Vliko pirmininko rezolucijos, kurios reikšt kiėim si Liet. Darbo Federacijos vidaus reikalus. Taigi ir 1952 m. rugs jo 1 d. Vliko pirmininko rezolucija ant P. Jo io ir V. Šimai io raėto reikia laikyti prasizengimu ri su Vliko pirmininko

kompetencija ir su Vliko 1952 m. birželio 26 dienos nutarimu.

"3. Kadangi Vliko pirmininkas be jo pavaduotojas su grupi raėtais elgiasi pagal savo asmenin skon , visai galimas daiktas, kad L. Darbo Federacijos Centro Valdybos š. m. rugs jo 9 d. raėtas Vlikui gali likti nežinomas. Šitam eventualumui išvengti randu reikalinga ia prid ti LDF Centro Valdybos š. m. rugs - jo 9 d. raėto nuoraė ir j si sti kiėtiems Vliko nariams drauge su šio raėto nuoraėu.

"4. Šita proga noriu dar kart pabr žti, kad P. Jo ys ir V. Šimaitis neturi teis s kalb ti ir veikti L. Darbo Federacijos vardu, nes jiedu t ra tik privat s asmens. Ir jeigu Vlikas pakeist savo 1952 m. birželio 26 dienos nutarim ir duot eig P. Jo io ir V. Šimai io raėtui, jis vest labai blog precedent , b tent, jis pastatyt kiekvien Vliko grup susprogdinimo ir chaoso pavoj , kuris neigiamai atsiliėpt Vlikui, nes tremy, kur n ra draugij ir partij valdin s registracijos, visada gali atsirasti du ar keli asmens, kuriems uėzina neleistinas noras pasisavinti teis to organizacijos centro teises ir mulkinti kitus, nežinan ius teisin s pad ties, kaip b kart daro P. Jo ys ir V. Šimaitis Amerikoj.

"J. Grinius, LDF atstovas, Strassbourg, 1952 m. rugs jo 18 d."

(9) LDF atstovo Vlike dr. Griniaus protestas Vlikui.

"Vyriausiajam Lietuvos Išlaisvinimo Komitetui Jono Griniaus, Lietuvos Darbo Federacijos atstovo pareiėkimas.

"Gavau sitikinti, kad Vliko pirmininko pavaduotojas dr. Karvelis s - moningai man n ra pasiunt s pakvietimo Vliko pos d , vykus š. m. rugs jo m n. 23 d. Prieė šitok Vliko pirmininko pavaduotojo elges negaliu neprotestuoti. T protest esu ver iamas juo labiau pabr žti tod l, kad pasitvirtino tarimas, kad Vliko

pirmininko pavaduotojas dr. P. Karvelis jau š. m. rugpjio mėn pradžioje, svečiuodamasis ir važinidamas drauge su dr. A. Trimaku, jiešikojo kandidat , kurie sutikt bti Liet. Darbo Federacijos atstovais Vlike. šis faktas dar kart rodo Vliko pirmininko pavaduotojo šališkum ir kišim si grupi reikalus, kaip tai esu Vlikui nurod s savo š. m. rugsjo 18 d. rašte. Šiandien aišku, kad Vliko pirmininko pavaduotojo neleistinas elgesys paskatino P. Jo ir V. Šimait pl toti skaldom j akcij iki Vliko sfer ir parašyti š. m. rugpjio 24 d. rašt , kuriam jie netur jo teis s.

“J. Grinius, LDF atstovas Vlike, Strasbourg, 1952 m. spalio 20 d.”

(10) Kaip Vlikas paskyr LDF atstov .

“Dr. J. Griniui, Strasburge.

“Pranešu Tamstai, kad pereit met gruodžio 18 dien pranešiau Vliko plenumui apie gavim Tamstos dviej rašt , kuri vienas rašytas spalio 20 d. ir pasirašytas Tamstos, o antras rašytas spalio 25 d. ir pasirašytas Tamstos ir dr. A. Maceinos. Iškelto reikalu buvo du pasi lymai — atiduoti klausim komisijai ištirti ir referuoti Vlikui, ir antras — patvirtinti J. Kairio kandidat r . Pirmas pasi lymas gavo vien bals iš aštuoni , o antras — šešis.

“(Pas.) M. Krupavi ius, Vliko Pirmininkas, 1953. I. 9.”

(11) LDF valdybos protestas d l Vliko kišimosi grup s reikalus

“Lietuvos Darbo Federacijos Centro Valdyba (13b) Muenchen-Feldmoching, Regierungslager, B. 70/12, 1953 m. sausio 18 d.

“Vyriausiojo Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto Ponui Pirmininkui.

“Iš “ELTOS” biuletenio ir iš Tamstos š. m. sausio 9 d. rašto adresuoto dr. Griniui, patyr me, kad Vlikas savo pos dy 1952 m. gruodžio

18 d. atmet Liet. Darbo Federacijos Centro Valdybos protest ir Liet. Darbo Federacijos atstovu nutar patvirtinti J. Kair .

“Liet. Darbo Federacijos Centro Valdyba negali dar kart neprotestuoti prieš šitok Vliko elges , nes ne jo kompetencijoj yra atstov skyrimas ar tvirtinimas. Liet. Darbo Federacija, kuri yra Vlik stojusi dar Lietuvoj ir savo atstov Vlike turi, niekada J. Kairio n ra skyrusi atstovu ar prašiusi j patvirtinti. J. Kairys t ra neva deleguojamas tik tremtį susib rusi keli žmoni , kurie neteis tai savinasi Liet. Darbo Federacijos vard ir teises, taigi geriausiu atveju naujai besiformuojanios grup s. Tai iau naujos grup s ir jos atstovo pri mimas priklauso grupi susitarimui, bet ne Vliko kompetencijai.

“Liet. Darbo Federacijos Valdyba negali neapgalestauti, kad Vlikas nutar nesudaryti nešališkos komisijos neteis toms J. Kairio pretenzijos ištirti. Tod l LDF Valdyba prašo Tamst , Pone Pirmininke, neteis to Vliko nutarimo nevykdyti, o J. Kairio bei jo “grup s” pretenzijas perduoti artimiausaim grupi susirinkimui, kuriame b t pakviesti dalyvauti ir teis ti Liet. Darbo Federacijos atstovai.

“Drauge prašome Tamst su šiuo raštu supažindinti kit Vliko grupi centrus ir Vlik .

“Dr. J. Grinius, Vicepirmininkas, e. pirmininko p. Dr. A. Maceina, sekretorius”.

(12) Ištrauka iš LDF C. Valdybos 1952. X. 25. rašto Vlikui

“... 4. Šia proga LDF Centro Valdyba Vlikui dar kart primena, kad Vliko pirmininko rezoliucija iš rugsjo 1 d., pagal kuri “Lietuvos Darbo Federacijos atstovu yra p. Kairys” (kaip rašo dr. J. Griniui Vliko pirmininko pavaduotojas dr. P. Karvelis š. m. rugsjo 15 d.) yra neteis ta, nes: (a) ne Vliko pirmininko

ar jo pavaduotojo teis yra nuspręsti, k grup siunčia atstovu; (b) P. Jo io veikla n ra LDF vidaus konfliktas, nes P. Jo ys kaip jau buvo sakyta LDF Centro Valdybos raš- te š. m. rugs jo 9 d. (4 punktas), nuo 1930 m. neb ra LDF narys; (c) konflikto atveju, jeigu toks b t (LDF jo n ra), galioja sena pad tis, kol konfliktas vyksta.

"Jeigu visd lto Vliko pirmininko rugs jo 1 d. rezoliucija b t Vliko vykdoma, ji b t tik rodymas, kad iš tikro Vlike praktikuojamos nemoralios ir neteis tos priemon s, kurias viešai Vlikui kaip tik prikiša iš- stojusios iš jo grup s.

"Kad ne Vliko reikalas yra m - ginti teisinti nusikalstam . P. Jo - io ir jo talkininko veiks , sako ir prof. Kaminskas, buv s Vliko pirmi- ninkas ir tebes s jo nariu, kuris

LDF vicepirmininkui dr. J. Griniui rašo: 'Iš Tamstos man prisi stos medžiagos ir pad ties pavaizdavimo taip pat many iau, kad sprendimas pakeisti DF atstov Vlike n ra all right; bent taip man matos iš dr. Karvelio laiško ... Bent pa iam Vli- kui ar jo pirmininkui sprend jo vaid- muo netekt skirti' (š. m. spali 7 d.).

"Tod l LDF Centro Valdyba ran- da reikalinga dar kart priminti, kad Lietuvos Darbo Federacijos tei- s tu atstovu Vlike yra dr. Jonas Grinius, o jo antrininku yra Jonas Juodvalkis, nes tik juodu yra Centro Valdybos toms pareigoms deleguoti. Pastangos j atstovavim paneigti ar apeiti prievartinis aktas, prieš ku- r LDF Centr. Valdyba protestavo ir protestuoja, nes Vliko pos d, vy- kus š. m. rugs jo 23 d. n vienas LDF atstov negavo pakvietimo".

VIENYB IR VIENYB

"Reikalas sujungti pasaul vien visum , — teigia Inkvi- zitorius, — yra tre iasis ir paskutinis dalykas, d l kurio žmn s kankinasi".

Žmonija, inkvizitoriaus nuomone, visada yra siekusi vieny- b s... Tod l inkvizitorius ir sako Kristui: "Jeigu Tu b tum pri - m s cezari purpur , b tum steig s pasaulin imperij ir vi- sam pasauliui b tum atneš s taik "... Dykum dvasia si l Jam sujungti pasaul j gos keliu... Kardas b t buv s toji pagrindin priemon , kuria pasinaudodamas Kristus b t suk r s pa- sauly vienyb ... Bet Kristus, gindamas laisv klusnum ir ap- sisprendim , negal jo panaudoti prievartos žmonijos vienybei su- kurti ... Pasaulin vienyb tur jo Kristui b ti vidin s meil s karalyst ... Dykum dvasia Jam si l kard , vadinasi, vienyb , sukurt j gos b du. Tuo tarpu Jis pasi m taik , vadinasi, vie- nyb , sukurt meil s keliu. (A. Maceina, Didysis Inkvizitorius).

INTELEKTUALAI IR KASDIENYB

ANTANAS MUSTEIKIS,
Buffalo, N. Y.

INTELEKTUALO KELIAS IŠ PRAEITIES

Visose civilizacijose intelektualai sudar bendruomenis dalis, kurios vaidmuo nebuvo vienodas. Dvejopa pažiūra juos išsikristalizavo amžių raidoj. Nuo senovės laikų jie žinomi kaip visuomenės vadovai ir kaip jos kiršintojai. Pagarba ir panieka juos nuolat lydėjo. Platono suvoktas ir išpopuliarintas graikų valdovo idealas — karalius-filosofas yra aptemdomas jo pastabos, jog “daugybė žmonių rodo blogą valią filosofijai”. O dar porą tūkstančių metų prieš Platoną egiptiečiai liaudies išmintis porino: “Nebk arogantas, kad turi žinią, ir neb k pasip t s, kad esi mokytas!” Sokratas, kaip žinia, buvo pasmerktas mirti, kadangi “gadin s jaunosios kartos mintis”.

Vakar civilizacijoje intelektualai išskyla nuo XII šimtmečio, kai atgyja romėnų teisės

studijos ir mokomuoju dalyku universitetuose tampa graikų bei Aristotelio filosofija. Medicinos ir teologijos sričiai intelektualai pasidarė populiariais ir gijo sekėjais, o kita dalis intelektualų — humanistai bei filosofai masiškai nebuvo priimti ištinusių šimtmečių. Krikščioniškojo intelektualo mitytojo tipas t s graikų filosofo — tiesos myltojo — tradicijas, vedančias antgamtinis žmogaus sielos tikslus. O humanistinis intelektualo tipas ilgainiui tiek pakito ir susiaurėjo, kad vieninteliai galiojančiu tyrinėjimo metodu pripažino tik empirizmą bei pozityvizmą su pragmatizmu. Es mje šis tipas priartėjo prie graikų sofistų, mokančių pasisekimo surasti šiame gyvenime, gi kraštutinai savo išraišką raskamas vadinamoje machiavelizmo doktrinoje. Pastarajam tipui visi gyvenimo faktai yra lyg s: ir augalai, ir gyvuliai, ir žmoniai bei jų moralės ar pasauližios dalykai yra tuo pačiu būdu ne tik aprašomi ir klasifikuojami, bet ir interpretuojami. Šiuos tipus šiuo metu mes užtinkame visame pasaulyje. Bet jų reikšmė ne vienodai vertinama: vienur jie pripažinti, proteguojami ir stengiamasi juos padaryti savo id-

j nešejais, kitur jie susilaukia maža palankumo.

2. EUROPA IR AMERIKA (JAV)

Jean Sarrailh, Paryžiaus universiteto rektorius ir tarptautinis universitet draugijos pirmininkas, sak , kad augštoji mokykla turi trejop paskirt :

- 1) *paruošia žmones profesijai,*
- 2) *išmoko moksliskai tyrin tiri*
- 3) atskleidžia pilnutin asmenyb — moralin , dvasin bei intelektualin . Atrodo, kad Europoje visos trys sritys: profesija, mokslas ir humanitarinis aukl jimas yra lygiai vertinamos; ypatingai gryniesi intelektualai — humanitarini dalyk specialistai išsilaiko visuomen s virš n se. Kitas dalykas Amerikoje. ia tre ioji sritis yra nustelbta, kai dvi pirmosios yra aiškiai favorizuojamos ir pasiekusios augštybes. Pagaliau ir tie dalykai, kurie Amerikoje yra laikomi humanitariniais, yra daugiau formaliniai ir technin s r šies, jie nesiekia toliau už akivaizdžius praktinius reikalavimus ir stokoja gilesni proto ir vaizduot s šaltini , b - tin pilnutinei asmenybei formuoti. (ia neturima galvoje Amerikos mažum augštoji mokykla, pvz. katalikiškoji, kuri skiriasi nuo daugumos mokykl .)

Lygiagre iai Europos ir Amerikos eiliniai žmon s yra skirting laikysen intelektual atžvilgiu. Pasak Merle Curti, vienas universiteto dekanas šiaip apib dino tas laikysenas: “Senajame pasauly paprastas mirtingasis, pamat s profesori , nusiima savo skrybl , o naujajame pasauly jis patakšnoja savo galv ” (sugestionuodamas, kad profesorius tur s silpn prot).

Europoje yra valstybi , kaip pvz. Švedija, kur profesoriaus titulas yra paties karaliaus suteikiamas. Vokietijoje ir daugely kit krašt ir profesoriaus ir mokytojo vardas yra ištariam su didžia pagarba, net pietizmu. Heidelbergas ten yra žinomas ne tiek kaip graži apylinki miestas, kiek garsaus universiteto vietov , kur jaunuolis “savo šird prarado”. Tuo tarpu Amerikoje neigiama paži ra intelektualus yra susijusi ir su nepasitik jimu universitetais, kur profesoriai yra laikomi pavyzdiniais nevykliais, pajuokiami kaip “smegetrestai”, išsiblaškliai, o kartais ir “kiškiapro iai”. Juose pagaliau randa nemaža ir vadinamo subversyvaus elemento.

Praeity yra lengva pasteb ti daugelis šio reiškinio priežasli . Kai Europa savo kult r

matavo rinktinio skonio dalykais, susijusiais su filosofija, klasine muzika, mokslu ir menu, tai ištisos amerikiečių kartos, susidėjusios iš naujakuri imigrantų, neturėjo laiko rūpintis kuo nors kitu kaip kasdiene duona, jei iš viso tie ateiviai buvo pasiruošę bei imlūs augštojo tono kultūrai. Amerikoje pasigendama intelektualizmo tradicijų, kuri Europoje apstu.

Europoje intelektualai sudarė atskirą visuomenės klodą, su moningai palaikant savo augštą reputaciją. Vadinamoji inteligentijos klasė yra ypatinai ryški rytų Europoje, kur su lygiasiomis jėgoms išsiskirti nuo masės buvo palankesnės, nors jos elementai esama ir Švedijoje, Olandijoje ar Prancūzijoje. Intelektualinis sluogsnis Europoje užėmė nykstančios aristokratijos pozicijas ir vaidino naujojo elito vaidmenį. Amerikoje gi intelektualai nesudaro atskiros klasės, kaip tai yra karininkų klasė, nei valdininkų klasė. Demokratinė Amerikos tvarka nerada linkusių kam nors priskirti daugiau privilegijų. Prancūzų de Tocqueville amerikiečių kultūros nagrinėjimas, atliktas prieš šimtą dvidešimt metų, tebėra aktualus ir dabar: žmonės Amerikoje nerodo neapykantos

augštesnei masė visuomenės klasiškai, bet ji nevertina; jie nebijo pasižymėti jumi talentais, bet retai juos mągsta; aplamai kiekvienas, pakilęs be jėgų pagalbos, retai gali tikintis jėgų palankumo.

Europoje vairios filosofinės mokyklos vis laiką klestėjo, dažnai teoriniai samprotavimai dominavo praktinius, o utopija — tikrovė. Amerikoje gi gyvenimo būdas bei stilius ilgą laiką išplaukė iš pasienio, kintantį „krašto riba“ patirties, vėliau — iš pramonininkų ir prekybininkų interesų plotmės. Utilitarizmas Amerikoje tapo svaresnis nei religija, veiksmas pirmesnis nei refleksinis mintis. Biznieriaus prestižas yra neturėjo europinio konkurento iš privilegijuotos aristokratijos pusės, kuri su panieka būtų žūrėjusi amatų. Visuomenės herojais yra tapo ne mokytojai, ne savamoksliai, kiek „pasidarai“ (self-made) žmonės. Jie pasiekdavo augštesnį socialinio gyvenimo pakopą, nors dažnas jų galvą vargiai pasirašyti sugebavo. Tad „nepraktinis“ mokslas yra neturėjo sau vietos. Ir jei savo ruožtu pradinis ir augštesnis mokslas buvo laikomas reikalingu, tai kolegijos bei universitetai — tik laikui eikvoti. Pagaliau turėjo didelę

reikšmės ir tai, jog didžioji mokytojų dalis buvo moterys.

3. AMERIKOS KATALIKAI IR INTELEKTUALAI

Antiintelektualines nuotaikas sukėlė ir patys intelektualai, suabejodami savo siekimų galimybiomis apamai daugely kraštų, ypač Amerikoje. Intelektualizmas, suplaktas su ateizmu, atsuko prieš save religini žmonėms. Krizės metu eiliniai žmonės, jieškodami atpirkimo žvilgsnio, visuomet nuplaks intelektualus, prikišdami, jog pastarieji klyd arba priešingai — laikosi nuošalės nuo visuomenės kovų. Antra vertus, ir patys intelektualai yra reikalingi kasdienės duonos, kuri dažnai tenka užsidirbti tarnaujant idealui, prieš kurį jie būtų linkę kovoti. Tačiau europietis intelektualas gal jo išlikti savarankiškesnis, nepriklausomesnis nei amerikietis. Vokietijoje pvz. katalikas mokslininkas, mažumos atstovas, atrodo, lengviau gal jo užimti profesoriaus katedrą liberaliniame (ar protestantiniame) universitete nei amerikietis katalikas savo krašte. Prisiminkime tą progą, kad dalis naivūs amerikiečiai intelektualai, siekdami radikali sako krašto formą, buvo apžavėti apgaulingos komunistinės

utopijos šaknys iš tolo (nepamirškime, kad ir mes turėjome „kultūroboševikų“ nepriklausomybės laikais), ir suprasime, kodėl eilinis amerikietis nerada palankius „ilgaplaukei išminčiai“.

Amerikos katalikų visuomenė mažai kuo skiriasi nuo krašto dominuojančios visuomenės šiuo antiintelektualizmo atžvilgiu. Ir tas skirtumas yra katalikų nenaudai. Kad katalikų intelektualų skaičius yra žymiai mažesnis nei pvz. episkopų ar presbiterijų (nežiūrėto, kad katalikų gyventojų yra žymiai daugiau nei augščiau minėto protestantų drauge), negalima paaiškinti vien tuo, kad protestantiški intelektualizmo matuotojai Amerikoje yra, galimas dalykas, šališki katalikų atžvilgiu. Dvi priežastys į tai yra ypač svarios. Pirmą, masinis katalikų imigrantų buvo kilusios iš neturtingiausios visuomenės sluoksnis, ir katalikų bažnyčia Amerikoje privalo pirmiausia rasti tikinčiųjų kasdieniais reikalais. Antra, raidiški Šventojo Rašto aiškintojai ne kartą pabrėžė elementarų moralinį ugdymą, neglizuodami intelektualinį ir tai nelieka be padosak.

Amerikos katalikai intelektualų stoką seniai pajuto. Kai 1899 m. Vašingtone buvo kurtas Amerikos katalikų univer-

sitetas, pirmasis jo rektorius John J. Keane buvo priverstas sudaryti savo fakultet iš aštuoni nari ; iš j šeši profesorai buvo užsienyje gim , o du — Amerikoje gim konvertitai, nes atitinkam vietini nebuvo.

Nors per por pastar j dešimtmė i pastebime nauj ženkl , rodan i , jog Amerikos klimatas darosi palankesnis intelektualams, ta iau dirva dar toli gražu neparuošta.

4. VADOVAI IR MAS S

Gyvenant demokratin se s - lygose, vadovavimo problema, atrodo, yra savaimė išsprendžiama: tautos balsas (ypa balsavimuose) yra lemi s balsas. Filosofai beveik vis laik tur jo teis kritikuoti valdžias. Eiliniams žmon ms praeityje tai buvo privilegija, netaip dosniai teikiama. Dabar gi ir eiliniai žmon s turi teis apspr sti valdžias bei intelektualus. Modernioje visuomen je kyla kita problema: ko reikia daugiau paisyti, mas s viešosios nuomon s ar intelektual ? Parlamentarai gali savo sprendimuose vadovautis vien savo atstovaujam žmoni (dažniausiai trumpalaikiais, egotistiniais) interesais, atsispindin-

iais viešojoje nuomon je, ir tuo tik tis savo mandat prat simo. Arba — jie gali nepaisyti tos nuomon s ir patys bandyti j formuoti ir gyvenim kreipti pagal j pa i suvoktas gilesnes ir pranašesnes ateities gyvenimo vizijas, ligi kuri dabarties mas s dar neb t priaugusios. Pastarasis reform kelias n ra saugus politikams, nes mas s dažnai atmeta šios r šies vadovus. Jos nori b ti vadovaujamos savo kalibro vadov , bet ne perdaug iškili . Štai kod l modernioji visuomen yra mas s visuomen , kurios reiškim si ir žymusis ispan filosofas Ortega y Gasset pavadino "masi sukilimu". Šie žodžiai tinka europinei visuomenei, o ypatingai — amerikinei visuomenei charakterizuoti. Demokratija ia yra nuolatinis krašto epitetas, kurio prasm apima kult rin lyginim (nive liavim). Beje, daugelis steb toj tame lyginimo vyksme ži ri keli pakaln n, t. y. augštesnio skonio kult ros bruožus, prisitaikan ius prie žemesnio skonio bruož . Štai kod l tikr j intelektual vaidmuo — ypatingai Amerikoje — yra labai apr žtas ir tragiškas. Net jeigu retais atvejais j žygiai yra palydimi garb s ir pripažinimo, tai apie j socialin ekonomin pad t to negalima

pasakyti. Yra faktas, kad pripažintas laikraštininkas, parašęs populiarų straipsnį standartiniame laikraštyje (gal pasivogdamas intelektualo idėjas), gaus dešimt kartų didesnį atlyginimą nei intelektualas, savo originalias ilgą darbo vaisius mintis atspausdindamas moksliniame žurnale.

Šios apgailėtinos sąlygos ir išdavos kelia mūmuse abejonų, ar reikalingas ir pateisinamas intelektualo buvimas dabarties kasdienybėje. Atsakymas yra senas, taikytinas visiems amžiams. Sokratas bus jį gražiausiai apsprendęs. Žinojimas esantis dorybomis (nors jis gali būti ir piktaudojamas). O tai, kad dorybomis nevisada apmokama materialiomis gėrybomis, nereikia, jį nereikalinga. Žinojimas yra ne tik dorybomis, bet, kaip Baconas pasakė, ir jėga. Jeigu mes norime, kad gyvenimas taptų ne toks, koks jis yra, bet toks, koks jis turėtų būti, privalome vadovautis, kuri ne mažiau be intelektualo išminties.

5. SAVAJAME DARŽE

Atkilęs iš krašto drauge su didžiąja tremtiniais* banga, buvau vaišingai priimtas mane pasikvietusi ankstyvesnės emigracijos lietuvė, kuri kilmės apylinkose buvo kaimyninimo

gimtinė. Kai aš keletą kartų pasiteiravau, kas vienas ar kitas retesnis angliškas žodis reiškia ir iš ko jis yra kilęs, mano kaimynai sausai atsakė, kad man to nereikėtų žinoti, nes "iš to duonos nevalgysi". Buvau nustebintas tokiu atsakymu, nes mano kaimynai buvo baigę vietines kolegijas, ir man atrodė, kad mokslu jie apleidę nevertina. Tik vėliau aš supratau, kad jie žmonės rečiau linkę kvaršinti savo galvas "nepaprastais" klausimais. Kas nežino, kad daugelis mūsų tėtis dar ir dabar su pasididžiavimu kalba apie savo iagimius brolyvaikus, kurie turėję gerą "miesto džiabą". Pasiteiravus, kas tai per darbai, sužinau, jog tetos giminės yra policininkai ar gatvių valytojai ("steady")... Šio tipo praktiškumas yra ryškus ir kitoje plotmėje. Kai viename Amerikos mieste sugužėjo visi lietuviai studentai savo susirinkime, paaiškėjo, jog devyni iš dešimties studijuoja inžineriją (mediciną gi sunku pateikti!), o "atsilikęs"

*) žodis tremtinys čia vartojamas plačiau prasme; tremtinys yra ne tik tas, kuris ištremtas, bet ir tas, kuris dūlė trimito ar kalijimo grūsmos yra priverstas atsakyti grūžti okupuotą tėvynę ir save laiko tremtiniu. — A. M.

vienas "nepraktišk" moksl atstovas neilgai išsilaik : kitais metais jis per jo inžinerijos fakultet . Net ir moteriškasis jaunimas, atrodo, krypta dažnai "praktiškiausias" specialybės, tegu sau ir gailėstingas seseris, kai mokytojų profesija nemadoje. Nors yra išim i ir vyr tarpe, Amerikos kult ros klimatas jau yra paveik s m s jaun j kart .

Žvilgsnis m s praeit t - vyn je yra skaidresnis. Mes tur jome Šalkausk , epinsk , Jakšt -Dambrausk ir eil kit šviesi intelektual . Kad ir svetimoje aplinkoje, ši tradicija teberusena, dr s iau sakyti, vadovaujan ioje tremties kartoje, kurios ryškiausi atstovai, mano nuomone, yra Maceina, Damušis, Girnius. Nor iau, kad b iau suklyd s, vertindamas dabarties tremtini jaun j kart ir nerasdamas joje ryškesni intelektualini daig (viena kregžd neskelbia pavasario), vert b ti vyresniosios kartos p diniais. Bijau, kad neb siu suklyd s. Kaip mat me, naujojo krašto kult ra yra susijusi su perstipria antiintelektualizmo srove, kad hibridin je dviej kult r sankryžoje lietuviškosios intelektualizmo tradicijos išlikt stangios. Pripaž stant abiej kart , vyresniosios — vienalyt s lietuviškos

kult ros ir jaunesniosios — hibridin s amerikoniškai lietuviškos kult ros, buvim ir pateisinant esam status quo, tekt nurašyti išsimokslinusi jaun j kart iš lietuvi kult ros vadov tarpo, tuo pa iu lietuvi mases tremtyje paliekant be pagrindinio savos kult ros rams io. O nepateisinant dabartin s pad ties, reik t d ti visas pastangas, kad pakreiptume ir sugr žintume m s jaunim prie intelektualizmo lobi , kurie yra lietuvi kult rin s tradicijos t sa ir laidas.

PASTABA. Teisingas ir žvalgus autoriaus paskatinimas, kad jaunesnioji generacija neužleist intelektualizmo lobi . Stebint tos generacijos žmoni pasireiškimus viešumoj, d mesys nukrypta eil vard — Vyngantas, A. Sužied lis, egingaskas (Europoje), V. Kleiza, J. ir V. Šoli nai, Barzdukas, Kudžma, Zaranka, Ge iauskas, o taip pat Mieželis, Kavolis, Sabalin as, Adamkavi ius, ar Dundzila, Vaškėlis, Šilbajoris, Repe ka ir kt. Reikia laukti, tarp j bus ir toki , kurie neužmes t intelektualini lobi bei j tradicij . (J. B.).

LIETUVOS NEPRIKLAUSOMYBĖ REVOLIUCIJAI

Rusijos lietuvių seimo 40 m. sukaktį minint

VYTAUTAS VAITIEKAS, New Yorkas

Patirtis rodo, kad neseniai praeitį nušviesti siekdamas, dažnas autorius deda praeities vaizdą savo asmenines dabartines nuotaikas ir idėjas. Tai jau istorijos iškreipimas.

Nušviesti betgi reikia, kad žmoniai atminime ryšiai tarp dabarties ir praeities vyki nenutrūktai. Tad vaizdai šio lietuvių seimo Petrapily, kuris tremtyje sukėlė kontraversinį aiškinimą, yra duodami galimai daugiau ano meto pareiškimais ir kitais dokumentais.

*

1. NEPRIKLAUSOMYBĖS GAIRĖS

CARINĖ RUSIJA, kaip kad ir dabartinis Sovietų Sąjunga, visuotinai buvo žinoma kaip tautkarijimas. Jis sugriauti siekė ne tik pavergtosios tautos, kad atgautų sau laisvę, bet ir pačią rusų demokratiją, ypač socialistinį visuomenę, kad savo valstybei suteiktų demokratinį statusą. Todėl 1917 m. kovo revoliucijos pasisėkimai — caro nuvertimas ir valdžios per-

ėjimas demokratinei partijai rankas — sukėlė gražią vilą tiek patiems rusams, tiek Rusijos pavergtoms tautoms. Svarbu buvo tas Rusijos valstybinio gyvenimo lūžis ir revoliucinis entuziazmas išnaudoti pavergtą tautą laisvės reikalui. Lietuva tada jau buvo iš Rusijos valdžios iškritusi, nuo revoliucijos tiesioginio poveikio atskirta vokiečių fronto. Už Lietuvą tegalėjo kalbėti Rusijos lietuviai. Karo tremtinių lietuvių tuo metu Rusijoje buvo nemaža, ypač nemaža buvo lietuvių šviesuomenė.

Bendroji visų lietuvių laikyenos gairė Lietuvos ateities klausimu buvo aiški — *Lietuvos nepriklausomybė*, ši gairė ir pačiais tamsiaisiais caro priešpaudos metais iš mūsų tautos politinio sąmoningumo nebuvo išnykususi, o 1917 m. ji buvo jau visuotinai ryški. Jau 1914 m. Amerikos

GIJOS PAUNKSN JE

*

lietuvi seimas, savo rezoliucijoje konstatavęs, kad *"kiekviena tauta turi teisę spręsti apie savo likimą"*, pareiškia, kad *"Lietuvai... mes geidžiame, kad ji nusikratyt svetimą despotą jungu ir kad sitaisyti tvarka, kurioje visi gyventojai laisvi ir lygūs piliečiai galėtų be kliūčių žengti kultūros ir progreso keliu."* 1916 kovo 1-5 vykusio lietuvi konferencija Berne (Šveicarijoje) ir tą patį mėnesį birželio 30 - liepos 4 antra lietuvi konferencija Lozanoje (Šveicarijoje) taip pat aiškiai pasisakė už Lietuvos valstybinės nepriklausomybės atstatymą. 1917 sausio mėn. Amerikos Lietuvi Taryba teikė JAV prezidentui Wilsonui deklaraciją, reikalaujama, *"kad suvienytai Lietuvai būtų suteikta visiškai politiška nepriklausomybė"*.

Bet kaip tik dėl to, kad nepriklausomybės gairė buvo vi-

suotinai ryški, tai Rusijos lietuvi tremtinių socialistinis visuomenės šiai gairei priešiškas nusistatymas ir yra įs Lietuvos naują istoriją vienu iš dramatiškiausių epizodų, pasireiškusio Rusijos lietuvi seimo skilimu ir dviem rezoliucijomis dėl Lietuvos ateities.

Tuoju metu nuvertus Rusijos lietuvių sudarę Lietuvos Tautos Tarybą, kuri, siekdama savo veikimui daugiau svorio, 1917 gegužės 27 sukvieta dabartiniame Leningrade Rusijos lietuvi seime. Demokratinėmis dviem renkant vien atstovą nuo 200 tremtinių, seime buvo išrinkti 336 atstovai. Jie priklausė vairioms, jau spėjusioms po revoliucijos pasirodyti lietuvi visuomeninėms grupėms: katalikų liaudies jungai (32), komunistams (1), krikščionims demokratams (39), nepartinėms (51), socialdemokratams (39), socialistams liaudininkams (90), tautinės laisvės santarai (dabar sidzikauskin kininkų partija) (30), tautos pažangos partijai (tautininkams) (20), nenustatytoms grupėms (34).

Pagrindinis seimo uždavinys buvo pasisakyti Lietuvos ateities klausimu. Diskusijos buvo labai spalvingos ir truko kelias

dienas. Kuo reišk si paži r nesutaikomi skirtumai, matyt iš diskusij dalyvio didžiojo m s rašytojo kun. J. Tumo-Vaižganto kalbos.

2. VISKAS SUKOSI UŽ, AR PRIEŠ NEPRIKLAUSOMYB

Lietuvos atstovui D moje

*

“Vyru iai, bent dabar nurimkime. Dabar tempkime visas savo paj - gas... ir ko šal iausiai išd stykime kits kitam visus m s arsenale esamuosius išrodymus už ar prieš nepriklausomyb , už ar prieš tiktai jos apsisprendimo teis , (pabrauk Vt. Vt.) Juk tai pamatinis dalykas. Juk tai vis m s ilg met svajon . Juk d l to viena verta buvo, kad 336 teisiškai ir teis tai parinkti tremtini atstovai iš vis Rusijos krašt ia susirinkt ; su tuo vienu bagažu nebus g dos ir namo gr žti... Rusijos revoliucinei demokratijai be reikalavim iš šalies pripažinus visoms tautoms apsisprendimo teis , jau at jo metas pasisakyti, kaipgi ir Rusijos lietuviai tremtiniai apsisprendžia savo dabar visos vokie i pavergtos t vyn s Lietuvos ateit . Aš, lygiai kaip ir mano vienamin iai Tautos Pažangos Partijos nariai, esame šventai sitikin , jog kaip tik dabar at jo metas visiems ir visur pasisakyti, jog vis m s Rusijos lietuvi valia ir noras, kad Lietuva b t nepriklausoma, suverene, o ne kit verg . (Balsas iš vietos; Apsisprendimo teis turi savyje ir nepriklausomyb s galimum). Ne, vyrai. T Rusijos lietuvi seimo vali mes turime paskelbti ne migloto “apsisprendimo” pavidalu idant “Lietuvos nepriklausomyb ” pavirst m s po-

(Rusijos parlamente) M. Januškevi iui referavus seimui Lietuvos ateities klausim , kun. J. Tumas-Vaižgantas pirmasis prad jo diskusijas. Štai jo kalbos pagrindiniai punktai jo paties žodžiais:

litikos obalsiu. Obalsis turi b ti aiškus; n r vietos ir laiko d ti prie jos paaiškinimai. Kai aš matau nešiojamos v liavose parašus; “Žem s ir laisv s”, “Demokratin s respublikos” ir t.t., man ir be aiškinim aišku, jog trokštama žem s ir laisv s, demokratin s respublikos, o ne ko kita... Ir aš pasiryž s esu kalb ti apie nepriklausom Lietuv , kaip obals , kad visi tai išgirst ir sid m t ; vis pirma, mes patys, pla iosios m s minios, idant rengt si pa ios išreikšti savo vali ; daugiau, m s netekusi rus demokratija, mus užgrobusi Vokia ir, pagaliau, Europa, idant tai tur t omenyje, ruošdamosi taikos konferencij ... Amerikos išeiviai valstyb ms memorial teik , — m s šviesuomen b tinumu Lietuvos nepriklausomyb s jau susipratusi; tad šven iausia jos pareiga visa dabar daryti, kad ir m s minios tai suprast . Demokratais d damies ir b dami, visokiais tikslais rengiam s eiti liaud visokiems dalykams jos valios pasiklaust . Tik ji neprisirengus duoti išminting , tikrai savo, atsak tokius dalykus, kuri ji nebuvo ilgai gromulojusi. Duokime jai t gram , jei norime plebiscito keliu iškvosti, kas tikrai jos širdži gelm se gl di; m tykime visur miniose Lietuvos nepriklausomyb s obals . To nedar , ir teisin-

giausiu, tiksliausiu plebiscito keliu gausime tok pat atsak , kaip gydytojas, mai suman s anketos b du sužinoti, ar dera ar nedera gr ioje kiaul s šerti. Esu tikras, jog higienos neišman gud kaimynai vienu balsu atsakyt : "dera; nes kai pastal je smirda, tai ant stalo kvepia"... Gal baim ima aiškiai pasisakyti, jog Rusijos lietuviai lemia t - vynei Lietuvai nepriklausomyb , idant nepakenktume rus demokratijai ir nepelnytum s jos neapykantos?... Anaip tol, bus patenkinta, kad padedame jai išrišti vien tautini problem . Ji dabar taip pat svyruoja d l Lietuvos ateities, kaip ir 1905 m... K gi dabar matome vadovaujan ioje rus demokratijoje? Liaudies Laisv s Partija, kuriai teiktas Lietuvos autonomijos projektas, n ži r ti jo nenori. Bijodama Rusijos skaldymo, ji teikiama tautoms tepripažinti laisvi šeš l. Taip, kad net iš tos partijos gavo išeiti j prider j m siškiai. Tuo pat žygiu Socialist Revolucionieri Partija ruošia "Federuot j Rusijos taut Respublik ". Federuotis tegali laisvos šalys ir j tautos; pirma reikia tapti tikrai nepriklausoma, kad gal tumei tartis apie susifederavimo s lygas, kaip lyg s su lygiais. Tai kam, kuriai demokratijos šakai mes eisime talk ? Atsargiai skelbdamies tenor kol kas apsisprendimo teisi , mes eisime talkon ber gš iams kadetams. Aiškiai skelbdamies tpsi nepriklausomais, mes einame talk atviraširdžiams eserams. Katrur geriau, tinkamiau ? Katrie didesni demokratai ? Kam lemta imt viršus ir Rus Steigiamajame Susirinkime? Tik jau ne kadetams?... Su rus demokratija, nebetekusia Lietuvos krašto, mes lygsim s teorija. Su vokieiais, kurie t m s krašt faktiškai valdo, prisieina kalb tis praktika . . . Vokieiai dabar galingi ir išdid . Gal ir jie m s valios nesiklaus. Tad iš Lietuvos turime pada-

ryti irident krašt , antrus Balkanus Europai, kol ji nepatenkins m - s reikalavim . O tai padarysime jau dabar, per galvas kit valstybi nusiunt žini vokie iams, kuojie tur s mus patenkinti. Taigi Rusijos Lietuvi Seimas turi aiškiai ištarti: etnografin Lietuva privalo tapti nepriklausoma! Pagaliau visimes matome, jog Lietuvos klausimas per karo aplinkybes tapo tarptautinis klausimas. Nei rusai, nei vokieiai vieni patys jo neišriš: riš j bendrai vis kariaujan i j valstybi konferencija. Ir kaipgi ji riš? Jei tur s tik žali valstyb s medžiag , tai primes mus betkuriai kitai valstybei priedo. Jeigu tur s valstyb jau apsisprendusi taut , su visiškai aiškiai formuluotais idealais, tai skaitysis su ja... Tad nepriklausomoj Lietuvos reikalavimas turi pasiekti ausis vis Europos valstybi . Mes neatsakome už tai, ar bus kas iš to ar ne, tuojau, ant t p d ; mes tik atsakome už tai, ar padar me ant t p d tuos žingsnius, kuri iš m - s reikalauja naujai susikrovusios aplinkyb s ir s lygos. O jos visais žvilgsniais, kaip mat me, reikalauja, kad Rusijos Lietuvi Seimas apreikšt pasauliui nepriklausomos Lietuvos reikalavim ." (Žr. "Tiesiant Keli Lietuvos Nepriklausomybei 1916-17 m." 14-19 ps.).

Šiandien toks reikalavimas—aksioma ir b tinyb . Deja, Rusijos lietuvi seime socialistin s grup s tur jo Lietuvai kitoki aksiom ir jokie nepriklausomybinink argumentai j neveik .

3. DVI REZOLIUCIJOS

Po ilg ir karšt diskusij (geguž s 31-birželio 3) seimas,

pagaliau, balsavimu tur jo pasirinkti vien iš dviej pasi lyt rezoliucij . Nepriklausomybininkai Lietuvos ateities klausimu si l ši rezoliucij :

“Rusijos Lietuvi Seimas, sukvietas Petrapilyje 1917 m. geg. 27 d. pos džiuose nuo geg. 27 d. iki birželio 3 d. svarst Lietuvos politikos pad jim , ir, žengdamas prie nepriklausomos demokratin s Lietuvos respublikos, kurioje turi b ti pripažinta visiems, be tautos ir lyties skirtumo, lygios pamatin s pilie io teis s ir visiška tik jimo laisv , ir atsižvelgdamas tai:

1. kad prieš kar viena etnografin s Lietuvos dalis buvo Rusijos, o antra Vokietijos valdžioje;

2. kad Rusijos Lietuva per š kar veik visa užimta vokie i kariuomen s;

3. kad jos klausimas tod l tapo tarptautinis ir bus rišamas Taikos Kongrese;

4. kad d l užimt j per kar sveltimos valstyb s žemi yra nustatytas Rusijos Darbinink ir Kareivi Atstov Tarybos ir Laikinosios Vyriausyb s pripažintas ir visiems paskelbtas taikos principas — taika be aneksij ir kontribucij , leidžiant paoms tautoms spr sti, ko jos nori;

5. kad išskirstytoms tarp keli valstybi tautoms pripažinta Europos ir Amerikos demokratij teis sudaryti vien politin k n ;

6. kad Lietuva iki XVIII šimtmeio pabaigai tur jo savo atskir politikes gyvenim ;

7. kad esant šioms aplinkyb ms metas lietuviams vykdyti senus politin s laisv s troškumus ir, remiantis apsisprendimo teise, aiškiai visam pasauliui pasakyti, kaip jie sa-

vo likim apsprendžia, nutar :

1. Visa etnografin Lietuva privalo tapti nepriklausoma valstyb , nuolatinei neutrali.

2. Jos neutralumas privalo b ti garantuotas Taikos Kongreso.

3. Taikos Kongrese turi b ti Lietuvos atstovai.

4. Lietuvos valdymo b d ir vidaus tvark turi nustatyti sukvietas visuotiniu, lygiu ir slaptu balsavimu Steigiamasis Lietuvos Susirinkimas.”

Socialistinis grup ms ši rezoliucija buvo griežtai nepriimtina. J si lytosios rezoliucijos tekstas su mažais vado pakeitimais esm je atitiko v liau seimo disident priimtosios rezoliucijos tekst , kuris buvo toks:

“Lietuvi Seimas Petrapilyje, atstovauj s išblaškytajai po Rusij demokratinei Lietuvi Tautos daliai, apspars s politin Lietuvos ateit pos džiuose birželio m n. 1-4 dien , rado:

1. Lietuva yra atskira etnografin , kult rin , ekonomin ir politin vienata;

2. Lietuvos tauta savo politinio ateities likimo klausime yra savarankumo id jos vedama;

3. kiekviena tauta gali pasekmingai vystyti ir pl toti savo kult ros ir ekonomijos paj gas tik tur dama piln politin savo šalies laisv ;

4. šitoji laisv kiekvienos tautos manoma kaip teis pilnai savo politin likim spr sti;

5. politinio taut apsisprendimo teis Rusijos Darbinink bei Kareivi Atstov Tarybos yra iškelta kaip b simosios taikos pamatin s - lyg . Toji pati teis jau paskelbta pamatiniu taikos principu atskir Europos ir Amerikos valstybi ;

6. susid jusiomis karo aplinkyb -

mis politinis Lietuvos likimo klausimas tapo tarptautinis ir tokiu būdu tarptautiniam taikos kongrese svarstytinas;

7. Tarptautinis taikos kongresas turės sankcionuoti teisę, kad pavergtosios tautos galėtų išsiskirti, jeigu to norės, iš valstybių jas pavergusių, (mano pabrūkta. Vt. Vt.) o išsiskyrusioms tautoms turės duoti tarptautinį garantijų laisvo savarankaus politinio gyvenimo, ir vienu balsu nutarė:

1. kreiptis Laikiną Rusijos valdžią, taip pat visas valstybes, sujungininkes bei neutralias, ir reikalauti pripažinti:

a) kad lietuviai tautai priklauso politinio apsisprendimo teisę;

b) kad savo politinį likimą lietuviai tauta turi spręsti laisvai išrinktame Lietuvos Steigiamajame Susirinkime, visuotinio, be lyties, tautybės ir tikybos skirtumo, tiesaus, lygaus ir slaptos balsavimo pamačiais, proporcinės sistemos prisi- laikant;

c) kad lietuviai tauta, kaip užinteresuota tauta, turi teisę turėti savo atstovus tarptautiniame taikos kongrese.

2. Apie visa, kas čia yra išdėstyta, pranešti viso pasaulio demokratams."

*

Balsai už rezoliucijas buvo skaitomi po kelis kartus, nes seimo nusistatymas ir jo balsavimo išdava nekatrai pusei nebuvo aiški. Vis tik galutiniame rezultate seimas 140 balsų prieš 128 balsus priėmė nepriklausomybininkų siūlytą rezoliuciją. Balsavimo duomenims paaiškinti, socialistinės grupės — so-

cialdemokratai, socialistai liaudininkai, socialistinė tautinė sąjunga, socialistai revoliucininkai — pakilę iš vietų, šaukė, kad seimas iširo, kad seimas dainuoti revoliucines dainas ir iš jo išseimo šalį. Triukšmo metu nepriklausomybininkai, kun. Bumšos diriguojami, giedojo Lietuvos himną. (Kokia ironija: tariami Kudirkos idėjai palikuonys traukia "Internacional", o jo "Lietuvos giesmė" gieda "klerikalai", diriguojant kunigui!)

Iš seimo pasitraukusios socialistinės grupės kitose patalpose padarė SAVO seimelį, kuris ir priėmė jį siūlytą rezoliuciją.

4. APSISPRENDIMAS, BET TIK NE UŽ NEPRIKLAUSOMYBĘ

Kuo šiodvi rezoliucijos esmiškai išsiskiria? Pirmiausia krinta akysna seimo disidentų rezoliucijos vadino pastaba, kad jie atstovauja "išblaškytajai po Rusiją demokratinei Lietuviai Tautos daliai". Atseit, seimo dauguma, priėmusi Lietuviai nepriklausomybės reikalavimą, teatstovavusi buržuaziniams nacionalistams ("buržuazno-nacionalisti eskije stremle-nije"). Apskritai net ir savo

deklaracin se dalyse rezoliucijos nedaug k beturi bendra. Abi pripažsta, kad Lietuvos klausimas yra tarptautinis ir svarstytinas taikos kongrese. Tik kai seimo rezoliucija taikos kongrese mato Lietuvos atstovus, tai seimo disident rezoliucija tik lietuvi tautos atstovus. Abi rezoliucijos konstatuoja, kad Rusijos Darbinink ir Kareivi Taryba yra deklaravusi taut apsisprendimo teis . Ta iau kai seimo rezoliucija, ta deklaruota taut apsisprendimo teise remdamos, reikalauja Lietuvai apsisprendimo nepriklausomyb s forma, tai seimo disident rezoliucija taria, kad dar “taikos kongresas tur s sankcionuoti teis , kad pavergtosios tautos gal t išsikirti iš valstybi jas pavergusi , jeigu to nor s”. Taigi apsisprendimo reikalavimas nepriklausomyb s forma disidentams dar priešlaikinis. Ogi sakinukas “jeigu to nor s” suponuoja, kad Rusijos pavergtoji lietuvi tauta gali ir nenor ti Rusijos vergijos atsisakyti! Dar daugiau. Net prieštaraudama savo konstatavimui apie Rusijos Darbinink ir Kareivi Tarybos taut apsisprendimo teis s deklaravim , disident rezoliucija išvadoje v l teprašo pripažinti, “kad Lietuvi Tau-

tai priklauso politinio apsisprendimo teis ”, vadinasi, teprašo pripažinti tai, kas jau visoms tautoms pripažinta. Šioks savotiškas idem per idem disident rezoliucijoje tur jo atsirasti tik tod l, kad, pasisakydami prieš Lietuvos apsisprendim nepriklausomyb s forma, jie nedr so savo rezoliucijoje konkretizuoti Lietuvai savo pa i reikalaujamos apsisprendimo formos, kuri tur jo b ti jau kas kita, tik ne nepriklausomyb .

Kas tai tur jo b ti, mes randame precizuota vadinamos tautini socialistini partij tarybos platformoje:

“IV. Tautin s socialistin s partijos gins kiekvienos tautos teis betkur politin apsisprendim , pasireiškiant a) tautine teritorine autonomija, b) tautine personaline (eksteritorine) autonomija, c) tautin s teritorijos federacine s ranga Rusijos valstyb je (“ustroistvo nacionalnoi teritorij na federativnykh s Rosyjskim gosudarstvom na alach”).

ia ir yra abiejų rezoliucijų nesuderinamoji esm . Seimo rezoliucija Lietuvos apsisprendimui pasirenka augš iausi

form — valstybin nepriklausomyb . Seimo disidentai tenkinasi nieko konkrečiau nesakančia apsisprendimo teisės bendrybe, kuri betgi šiuo atveju jau buvo apražyta ta prasme, kad iš jos išjungtas apsisprendimas nepriklausomybės forma, kaip priešlaikinis.

Apskritai disidentams būdingas žodžio nepriklausomyb išvengimas. Tik todėl turbūt jie savo rezoliucijos deklaratyviniame dalyje nutylėjo ir vis Lietuvos valstybin praeit .

Seimo disidentai ypač pabrėžė, kad seimas negalės Lietuvai reikalauti apsisprendimo nepriklausomybės forma, nes toks reikalavimas nesuderinamas su demokratija. Dar ir dabar seimo disidentai atsiminimai mus taigoja, kad jie „ne prieš nepriklausomybę buvo balsuoti, bet tik prieš jos paskelbimą vienos tautos dalies, tai yra Rusijoje atsidurusiems tremtiniams“. Esu, „jei mes esame demokratai, nepivalome pasisavinti, kas priklausosi visiems lietuviams“. (Žr. adv. B. Novickienės „Atsiminimus apie 1917 m. lietuvių seimą P. trapilyje“, „Nepriklausoma Lietuva“ Nr. 233-34).

Tačiau nei seimas svarstė, nei seimo priimtoji rezoliucija Lietuvos nepriklausomybę skelbė !

Ne apie Lietuvos nepriklausomybę skelbimo kalba, o tik apie nepriklausomybės reikalavimą . Rezoliucija aiškiai sako, kad „Lietuva privalo tapti nepriklausoma“, t. y. skelbia tik nepriklausomybės reikalavimą . Ogi skelbti nepriklausomybės reikalavimą, nepažeidžiant nei lietuvių tautos teisių, nei demokratijos principų, gali ne tik toks ar kitoks lietuvių susirinkimas ir ne tik atskiri lietuviai ar jų sambūriai (antai, socialdemokratai nebe pagrindo pasigiria, kad jie pirmieji jau 1896 m. savo programą būvau traukę Lietuvos „nepriegulmybę“), bet ir ne lietuviai. Ir šiandien mums džiugu, kai kuris JAV senatorius ar valstybės deputato pareigūnas kartais pasako, kad Lietuva „turi tapti nepriklausoma valstybe“.

Kad savai tautai nepriklausomybės reikalavimas ne tik nesikerta su demokratijos principais, bet kaip tik jais atsiremiamia, — nedaug aiškinti netenka. Negalima abejoti, kad to nebūtų supratę seimo socialistinės grupės, kuriose buvo nemaža teisiškų . Ir vis dėlto jie dirbtinai, tuštybiškai, klaidinančiai demokratijos principų spekuliacija stengėsi paneigti seimui teisę reikalauti Lietuvai apsisprendimo nepriklausomybės forma.

Ogi tam j mane vru nepasisekus, trenk seimo duris ir pirm atskir disident rezoliucij, nepriklausomyb s reikalavim darydami priklausom nuo taikos kongreso ir t.t., o "Novaja Žizn" ir kitoje rus spaudoje skelbdami, kad "socialistini lietuvi visuomen lieka ištikima Rusijos revoliucijos idealams ir yra pasipriešinusi šovinininiams norams išsijungti iš Rusijos". (Žr. "M. Židinys" Nr. 7). Kod l? Kieno labui?

5. NE DEMOKRATIJA, BET SOCIALIZMAS

Ne demokratija kliud seimo socialistin ms grup ms pasisakyti už reikalavim Lietuvai nepriklausomyb s, bet socializmas, kuris tuo laiku buvo taps m s socialistin ms grup ms demokratijos sinonimu.

Revoliucijos entuziazmo neišgyvenusiems tatau ne sivaizduojama. Taciau ano meto mastu matuojant, psichologiškai m s socialistini grupi pad tis galima suprasti. Caro valdži nuvertusi revoliucija buvo, bent taip buvo tikima, socialist nuopelnas. O revoliucija skelb laisv visiems: žmogui ir tautoms. Raudona v liava simbolizavo laisv . Revoliucijos sukeltas laisv s entuziazmas negal

jo aplenkti ir m s socialistini grupi . Revoliucija sykiu buvo ir j laim jimas. Socializm revoliucija padar masine psichoze. Tik socializmo psichoze galima paaiškinti lietuvi kari suvažiavimo delegacijos atvykimas seim su raudona v liava ir reikalavimas seimui prezidium traukti daugiau socialist , kad "vykdomos revoliucijos akivaizdoje visi nutarimai gyt didesn s reikšm s". (Žr. gen. Nagiaus "Atsiminimus apie 1917 m. lietuvi seim Petrapilyje", "Nepriklausoma Lietuva" Nr. 322). Tas reikalavimas seimo buvo patenkintas. Krikšioni demokrat žmogus iš prezidiumo pasitrauk , užleisdamas viet socialistui. Tik socializmo psichoz s poveikiu galima paaiškinti ir kun. Tumo pareiškimai seime, kad "aš greičiau kairysis, ne vidurinis; gal socialistus link s, gal komunistus, ar aš žinau... Socializmui aš nepriešingas... Ir jei man b t lemta kur nukrypti, aš pasirink iau eser partij " (socialist revoliucinink). (Žr. Vaižganto "Tiesiant Keli Lietuvos Nepriklausomybei" ps. 18). K tad bekalb ti apie socializmo psichoz s poveik patiems m s socialistams!

Socializmo idealai staiga tampa tikrove. Aišku, kas ši socialistin tikrov k sint si griauti, tas išduot pat socializm . Ogi Lietuvai nepriklausomyb s reikalauti kaip tiktai ir reišk ne k kita, kaip reikalavim išsijungti iš revoliucijos sukurtos socialistin s tikrov s. Socialistams visi reikalavimai Lietuvos atžvilgiu turi šiai tikrovei subordinuotis. Tod l Lietuvos nepriklausomyb s reikalavimo "šovinistiniams norams" socialistin s psichoz s vairuojamos m s socialistin s grup s negal jo nesipriešinti. Ir jos tam priešinosi iki kraštutinumo, iki seimo suskaldymo. Prieš Rusi-

"III. Tautini socialistini partij susivienijimas siekia sukurti tokias (Rusijos) taut sugyvenimo formas, kurios išjungt betkurio pavidalo tautin sprespaud , vistiek, ar ji eit iš valdžios ar iš atskir visuomenini grupi , šiuo atžvilgiu tautin s socialistin s partijos privalo kovoti su nacionalistiniiais siekimais t partij , kurios, tariamomis istorin mis teis mis ir kitais sumetimais dangsto nedemokratinus šovinizmo arba tautin s sprespaudos Ir tautini skirtybi š kius, (mano pabraukta. Vt. Vt. klydydamos tarpvalstybiniam ir tarptautiniam proletariato ir kit darbo masi solidarumui. .

IV. Tautin s socialistin s partijos gins kiekvienos tautos teis betkur politin apsisprendim , pasireiškiant : a) tautine teritorine autonomija, b) tautine personaline (eksteritorine) autonomija, c) tautin s teritori-

jos skaldym ir atskir taut nepriklausomyb po revoliucijos buvo vis Rusijos pavergt j taut socialistin s grup s, išskyrus suomi . Suomi socialdemokratai iš karto su kitomis suomi partijomis atsistojo ant Suomijos nepriklausomyb s pagrindo.

Rusijos pavergt j taut socialistin ms grup ms yra b dingas 1917 m. geguž s 29 d. (taigi seimo meto) vadinamos tautini socialistini partij tarybos pasisakymas. Tai tarybai priklaus ir m s socialdemokratai bei socialistai liaudininkai. Tame pasisakyme skaitome:

jos federacine s ranga Rusijos valstyb je, — bet tik tiek, kiek vienokia ar kitokia valstybinio gyvenimo forma bus teisingai ir demokratiškai išreikšta atitinkamos teritorijos gyventoj arba visos atitinkamos tautyb s valia, o ne tik atskir partij ...

V. Pripažindama kiekvienai tautai teis absoliut apsisprendim iki nepriklausomyb s imtinai, taryba sykiu randa, kad esamomis Rusijos kio ir politikos s lygomis betkurios Rusijos dalies pareiškimas nepriklausomyb s reikalavimo prieštarauja Rusijos taut revoliucinio proletariato interesams. (Mano pabraukta Vt. Vt.) Jei betkuri tauta ar teritorija panor t nepriklausomyb s nuo Rusijos valstyb s, tai Steigiamasis Susirinkimas arba vienas iš v lesni Rusijos statym leidimo

susirinkim turi teis be bendr tautos valios teisingam išreiškimui patikrinti garantij nustatyti dar ir kaikurias specialias garantijas, pvz. referendumo privalomum , arba kvalifikuot bals daugum , arba balsavim dviejose sesijose ir t.t.

VI. Tautin s socialistin s partijos pripaž sta iš revoliucijos iš jusi Rusijos respublikos s rang . Jos tod l pripaž sta, kad kiekviena Rusijos tauta savo naujai politinei s rangai privalo ne tik pa ios tautos valios pareiškimo, bet ir Rusijos Steigiamojo Susirinkimo sankcijos . . ." (Žr. "Evreiskaja žizn" 1917. 6. 25).

Šis tautini socialistini partij tarybos pasisakymas nepalieka joki abejoni d l tikr j Rusijos lietuvi seimo disident nusistatymo motyv .

6. PA I RUS NUSISTATYMAI

Be abejojimo, pa i Rusijos revoliucij laim jusi rus socialistini partij nusistatymai d l Rusijos ateities pavergt j taut socialistin ms grup ms taip pat tur jo didelio poveikio. Ogi rus socialistin s partijos, revoliucijos keliu sugriov carin taut kal jim , anaip tol nebuvo linkusios iš to kal jimo išeinan iai kiekvienai tautai suteikti biliet nepriklausomyb .

Liaudies laisv s partijos (kadet) lyderis Miliukovas 1917 geguž s m n. partijos suvažia-

vime jos nusistatym d l Rusijos ateities labai aiškiai formulo: *"Liaudies laisv s partija pasistengs rasti tokius sprendimus, kurie atskiras Rusijos vietoves (mestnosti) galint sukurti vietin autonomij vietin s statymdavyst s pagrindais, sykiu betgi kad nesugriaut Rusijos valstybinio vieningumo (edinstva)"*. (ži r. S. M. Dimanšteino "Revoliucija i narodny vopros" pr. XXIII.)

Ir Rusijos socialdemokratiai tekalb jo apie vietin autonomij , griežtai pasisakydami, kad *"buržuaziniai nacionalistiniai siekimai, komplikuoja revoliucijos uždavinius, temdo klasin ploletariato s mon ir graso jo vienybei, tod l iš socialdemokrat partijos turi sutikti pat ryžting j pasipriešinim "* (žr. "Kijevskaja Mysl", 1917. 4. 25).

Kun. J. Tumas seime visai teisingai pasteb jo, kad Rusijos pavergt j taut atžvilgiu iš vis revoliucijos priešakyje tada stov jusi socialistini partij palankiausiai nusiteik buvo eserai (socialistai revoliucininkai). Eser palankumas reišk si federacin s Rusijos id ja. 1917. 4. 9. eser suvažiavimas paved partijos centro komitetui susisiekti su partijos vietin mis grup mis ir su atskir

Rusijos taut socialistini mis srov mis ir b simam partijos suvažiavimui paruošti detali schem , apiman i atskir taut ir sri i teritorin s, tautin s ar kult rin s autonomijos siekimus arba siekimus savo politinio gyvenimo santvarkos federacin s Rusijos pagrindais. (Plg. "Delo Naroda" 1917. 4. 11).

Bet apie Rusijos pavergt j taut nepriklausomyb , apie j atsiskyrim nuo Rusijos ir eserai nekalb jo. Antai, 1917. 5. 8. Kijeve vykusios eser konferencijos rezoliucijoje Rusijos pavergt taut apsisprendimo klausimu be kita ko skaitome:

"Suprasdama, kad ypa revoliuciniame periode reakcin s buržuazin s klas s ir buržuazin s visuomen s grup s savo grynai tautini program iškišimu pakuria tautines aistras, temdo darbo liaudies klasin savis mon ir tuo silpnina jos kov už socializm , konferencija palaiko vis svarbum griežtai vykdyti partijos nusistatym tautybi klausimu plaiose mas se ir griežtai kovoti su reakciniu šovinizmu". (Zr. "Volia Naroda", Kijevas. Nr. 3).

Socializmo psichoz ir Rusijos socialistini partij aiškus nusistatymas išlaikyti neišdraskyt Rusij , carin s Rusijos taut kal jim pakei iant tik reformuotu ir moderuotu socialistiniu, nelaimingu b du apsprend tarp kit Rusijos pavergt j taut ir lietuvi tremtini socialistines grupes, ir j

žygius Rusijos lietuvi seime. Lietuvos nepriklausomyb s siekimui tai buvo neabejotinai žalingas apsprendimas.

7. NEPALAUŽIAMAS NEPRIKLAUSOMYB S TROŠKIMAS

Lietuvos nepriklausomyb s laimei, seimo dauguma nenusi lenk socialistini grupi spaudimui Lietuvos nepriklausomyb s reikalavim subordinuoti Rusijos revoliucijos kuriamai socialistinei tikrovei. Rusijos lietuvi vardu nepriklausomyb s reikalavimas vieningai nuskamb jo su viso pasaulio lietuvi reikalavimais Lietuvai nepriklausomyb s. Kiek šis reikalavimas Rusijos lietuvi seimo daugumos buvo gyvai jaustas ir išgyventas, liudija to paties kun. Tumo žodis seime, nepriklausomyb s reikalavim seimui pri mus:

"Gal 25 m., gal 30 . . o gal ir 35 metai baigia eiti, kaip aš aiškiai susid jau su P. Matulioniu ir a. a. A. Markeliu (paskui taip pat girininku) susipratusi lietuvi gurguol . Per vis t laik aš tebuvo gyvas lietuvi reikalais. Nebuvo dienos, n valandos, kad aš juos b užmirš s. Jei ne dirbau, tai bent sie lojau ir šnek jau, riedamasis d l menko daugio su priešininkais. Nebuvo n met , kad neb prityr s

šioki ar toki persekiojim . Kur buvus, kur nebuvus, rus valdžia trauk tieson. Daug man yra dokument tam patvirtinti. Tik juo žiauriau ta valdžia sl g , juo did jo atsispyrimo paj ga, protestavimas ir nepasitenkinimo k limas kituose ... Valdžios persekiojimai, lyg dant g - limas, tik pad davo siusti ir pykti; tik tvirtino tuos siekinius, kurie tau buvo brang s, išnešioti, o kuri ji nepripažino . . . Skaudžiau, kai savoji, dvasin valdžia persekiojo, aišt n išsimušti neleido, po tolimiausius ir menkiausius užkampius svetimojo Kuršo ir giliosios žemai i šalies stumd . . . kol nesusendino ir neprazildino. Ko man nebuvo prikišama, pradedant nuo tik jimo silpnumo, ligi kruvinosios anarchijos!... Skaud jo tai neapsakomai, ta iau ir tai negal jo palauži... Gi ir pergyvenome vien ir kit valdži . Pasaulin kapituliavo, spaud mums sugr žino; dvasin — atsimain , m s eil s žmoni tapo. Bereikia tik dirbti ir spar iai pirmyn demokraty b s ir kult ros keliu žengti. ia, štai, ir ištinka nelauktas sm gis jau iš pa i saviški , eilini tautos darbinink : socialistai, patraukdami kair j centro sparn , "Santar ", perskelia tiek met laukt , tiek vil i žad t ant r didel Lietuvį Seim , nepabaigus savo darbo... To sm gio man jau perdaug; aš jo pakelti netesiu... Prieš mane du pilie iu liaudininku, rink j sakymu balsavusiu už Lietuvos nepriklausomy b , iš jo iš seimo tik d l to, kad j partijos draugai iš jo. Kiti pataria seim t sti, turint savo pus je visas juridines ir moralines teises, kvorum ir prezidiumo pirminink , kuriam kiti prezidiumo nariai, dar prieš išeidami, užleido pirmininkauti. Pad k Dieve jums, draugai politikai, toliau seimo darb dirbti! Aš juo visa širdžia džiaugsiuos iš tolo. Tik pad ti jums tame darbe — nebegaliu. Ir aš išei-

nu iš seimo. Tik tas skirtumas, kad anuos nenueisiu ... aš negaliu b ti t j tarpe, kurie dr sta tok didel tautos darb ardyti, vien d l to, kad tasai darbas ne j vaga, kol kas, eina. Aš negaliu b ti ir su jumis, nes negaliu iš sti, kad demokratija man, taip pat kilimu ir nuomon mis demokratui, teisingai ar neteisingai, vistiek, prikaišiot nedemokratingum . . . Tik ir jausdamas doros priverstas t žingsn padaryti, aš ko smarkiausiai protestuoju prieš t prievart ir ko balsiausiai šaukiu:

Draugai, seimo veik jai politikai! Tai niekai, kad trys frakcijos seim apleido. Perv lai tai padar . Reik jo prieš balsavim . Kai gi kantriai dalyvavo ištisame rezolucij balsavime, kad ir pralaim j , sankcionavo laim jusi daugum bals bloko rezolucij . Ir j s jos laikykit s. Vežkit s namo, kaip didžiausi savo brangenyb ir pasididžiavim , jog lietuviai, svetur suvarg , paj g padaryti tok akt , kokio tik tis negal jo visa eil dr siausi j ir pažangiausi j m s veik j — Lietuva privalo tapti nepriklausoma valstybe! ... Šios laim jimo valandos aš, kol gyvas b siu, neužmiršiu. Ji seks mane, it muzika, senatv s dimisij , ir testamente paliksiu t vienatin per vis amži laim t brangenyb ! Valio nepriklausoma Lietuva! Atkartokite t gars po visus kampus šimtais bals , o tie šimtai v !! Ir visd lto sudiev, pilie iai veik jai. Aš — nebe politikas".

Šis iš širdies ištryšk s kun. Tumo-Vaižganto žodis išreišk ne tik jo paties nuotaik , ne tik t seiminink , kurie už nepriklausomy b s reikalavim pasisak , bet ir su negausiomis išimtimis visos Rusijos lietuvi tremtini visuomen s.

Maža to. Pats Rusijos lietuvi seimas suvaidino reikšming vaidmenį paiai socializmo psichozei mūsų suose prablaivinti. Tuoj po seimo socialist liaudinink partija skilo. Sleževičiaus, Rimkos ir kt. nepriklausomybinink vadovaujama socialist liaudinink grup sudar socialist liaudinink demok. partiją, kuri sujung seimo sudarytą Vyr. Rusijos Lietuvos Taryb. Socialistinis laisvės santaros partija visa persiorientavo už Lietuvos nepriklausomybę. Pažymėtinas epizodas su šios partijos lyderiu adv. P. Leonu. Nepriklausomybinink pakalbintas eiti seimo sudarytą taryb P. Leonas atsiskaitęs, paįskindamas, kad tam dar per trumpas laikas nuo jo seime padarytos klaidos ... Be kita ko seime pasisakydamas prieš nepriklausomybinink rezoliuciją, jis pridėjo, kad dar esantis klausimas, ar Lietuvai būtų geriau būti nepriklausomai, bet svetimam, bet mindomai, kaip esant Persija, ar tik autonominei, bet svetimam, bet nemindomai, kokiam esanti Australija.

Pažymėtina taip pat ir P. Leonovo lesn laikysena šios savos klaidos atžvilgiu. Kai jau nepriklausomos Lietuvos seimo rinkim propagandos karštyje 1923 krikš. demokrat spaudoje P. Leonui buvo padarytas priekaištas dėl jo 1917 laikysenos Lietuvos nepriklausomybės klausimu, tai P. Leonas taikliai atsikirto: *"katalikiško laikraščio bendradarbiui visai nepriidera prikišti man, kad senam rimtam vyrui nepritinka keisti sitikinimai: nepriklausomyb yra didžiausioji laisvės forma, gi siekti didesnės laisvės . . . nėra niekuomet per vėlu"*. (Plg. "Lietuvos Žinios", 24. 8. 1.).

Deja, nemaža ir gabi mūsų socialistinis visuomenės veikėjai, ypatingai iš to meto jaunesniosios kartos, nesugebėjo persiorientuoti už siekim didesnės laisvės ir tapo tautos atkritiliais ir sovietinio imperializmo ginklanešiais.

Mūsų socializmo atsakomybė yra labai sunki.

R Y Š Y S

JAUNOSIOS REZISTENCIJOS VAIZDAI

VEIKEJAI: Jonas, Vytas, Rimas, Ar nas — gimnazistai; pagrindžio ryšininkai Verbys, Jono t vas, Verbien , Jono motina, Rimigail , Jono sesuo.

VEIKSMAS I

Gyvenamasis kambarys. Ar nas rašo mašin le, Rimais ži ri pro lang , Jonas ir Vytas mokosi.

JONAS: Vytai, išmokai t sovietin geografij ?

VYTAS; Žinai, skai iau por kart . Tegul j galas, kiek daug ten visko. Jau t t vyn blusin jame ... Šitiek visko atsimint!

RIMAS: Naujoj t vyn j daug blus , tai ir blusin jam s. Dabar dar nesisk skit: kai ut li priveis raudonieji, bus dar blogiau!

JONAS (filosofuoja): Priveis ut li — tai atidarom kolektyvin k. "Didžiosios T vyn s Lenino barzdel s vardo sovchozas". Ir iš Kauno katiušas surinksim savanoriškiems darbams socialistin ut lyn . O d l blus , tai nesijaudink, jos dar visos spargalkes telpa: juo didesn t - vyn , tuo didesnis žem lapis, kai išeini atsakin ti — tuo lengviau jas užrašyt. Ar nai, k tu tai?

AR NAS (užsi m s, rašo mašin le): Aš tai nieko. Chebra, ia tyliu, paskui padarysiu klaid — ir bus po matricos, o kur gi gausi kit ?... Kur aš ia? "Siau ia smarv visoje Rusijoje". Aha, tai ia ta dainel tilpo. Gerai. Paži r kit, chebra, k dar ia d sim?

RIMAS: Si lau sudainuot šit dainel . (Traukia):

Miškuose, laukuose, vandenynuos
Siau ia smarv visoje Rusijoje.
Siau ia smarv baisi,
B ga rusai basi
Nuo Kapštato lig Vladivostoko.

JONAS (ži r damas pro lang):
Pss — ne taip garsiai!

VYTAS: Ar yra kas?

JONAS: Tik k su m gatv je žmog . Žmogžudžiai! Kraugeriai!

VISI (puola prie lango): Kas, k , kaip?

JONAS: Aš gerai ma iau t su mik veidus. Pažinsiu nors už 100 met , nors pekloj.

VYTAS: Taip ilgai nereik s laukt, nereik s nei taip toli jieškot.

AR NAS: Tuoj prasid s karas su vokieiais, ir b sime v l laisvi!

JONAS: Atsiskaitysime!!!

RIMAS: Einam, pabaikim skaityti korekt r , juk dar reikia atspausdinti, pasidalinti ir t m s laikrašt paskleisti. (Ima korekt r). Jonel . (Traukia):

JONAS: Ne, atrodo lyg iš kaimo buvo atvažiav s, su miline. (Ima korekt r). Vytai — tu juk menin s dalies redaktorius, dar laikraštis be galvos! Reikia pavadinim nupiešti.

AR NAS: Ajai, ajai, ajai — užmiršome dar pavadinimą. Greit sudėkit galvas ir turim sugalvoti, kaip ia mes jam t keptur užd sime. Vytai, kaip tu ten si lei ji pavadinti?

VYTAS: Aš sakiau, kad "Laisv s Varpu" vadintume. Gi dabar Karo Muz juje tiek susirenka žmonis kas vakar . Ir suskamba Amerikos lietuvi dovanotas varpas.

RIMAS: Bet Vytai, gal netiks toks jautrus, toks kuone šventas pavadinimas ? Mes gi sak m, kad bandysim ir pašiept kacapus. Tai kaip ia dabar "Laisv s Varpas", o po juo "Jesli zavtra voina" augštyn kojom? Ne, jei jau bandom k lengvesnio, tai ir pavadinimas turi atitekti.

AR NAS; ia mokini laikraštis, tai turi atsispind ti ir kas nors gimnazistiško.

JONAS: "Laisv s Varpas" — gerai... Kiekvien kart gal tume ir rimt vedam j parašyti. O kad mokini laikraštis, tai žinos — kelios gimnazijos gaus.

VYTAS: Gal ir neblogai sakai. Kaip gi kitaip pavadinisi?

JONAS: "Gimnazistu" — truput per ilgai skamba. "Moksleivis" — negerai.

VYTAS: Ot, k nors sujungti su jaunimu, su Lietuva!

RIMAS: Žinau — pavadinsim "Atžalynu": juk visi t pjes mat , visi vedam j mint žino. Teisingas, grynai lietuviškas, blaiviai galvojantis, nesibij s aukos Lietuvos jaunimas želia... K sakot, draugai?... K ?

AR NAS: žinai, kad neblogai. Aš nieko geresnio negaliu sulipint.

JONAS: "Atžalynas", "Atžalynas" (kartoja susisvajoj s. Gerai, gerai, labai gerai.

VYTAS: "Atžalynas", "Lietuvos Atžalynas"... Ne, netinka. Paprastai "Atžalynas" — žinai, kad gerai. Tai kaip, chebra, — nutarta?

VISI: Jo, taip...

VYTAS: Tai taip ir padarysime. (Mosuoja, rodo rankom). "Atžalynas" — pavadinimas. Leidžia: Lietuvos lauk želmenys. Nr. 1.

KOVOTOJ BALSAS PRIEŠ 10 MET

...Jie mus atidav mir iai Jaltoje, Potsdame... Kartoja ir toliau tas klaidas, neišdr sdami pakelti protesto balso prieš m - s tautos naikinim , net nenordami žinoti, kad mes dar esam jais ne tik nenusivyl , bet kad t siam kov su j "s jungininku", nebežinodami pralaim jimo...

Ir ilgas ir baisiai kruvinas dar styro mums prieš akis kovos kelias...

Esame bej giai, kad gal tume paskubinti tarptautin s vyki raidos rato sukim si mums palankesne linkme. Belieka tes ti kov toliau, pa iais gudriausiais metodais, kurie suteikt mums galimybi šit kov išvesti ligi reikiamo momento. Nusiminti n ra ko. Tai naudinga tik m s priešams. Anksčiau ar v liau m s kova suras atgarsio, o m s tautos kov atkaklumas išrikiuos j labiausiai laisv mylin i taut galerijoj (J. Daumantas, Partizanai už geležin s uždangos).

JONAS: Reikia motto šone užrašyti. Taip kaip "Tiesoje" — kad vis šali proletarai vienijasi.

AR NAS (siterpia); "Visi lietuviai junkit s vieningam pasipriešinimui prieš ryt proletarus".

JONAS: Per ilgas. K nors trumpiau.

VYTAS: "Vis šali proletarai — lauk iš Lietuvos!"

RIMAS (prie lango stov damas): Puiku, gerai chebra, puiku! Tik rašykite grei iau. Aš gi paskui pionieri raudon j kampil nebesp siu.

AR NAS: Jo, chebra, Rimas turi eiti, gi su uniforma, tai dar gal s ir laikrašt kur nunešti, ia tu, bro-lau, maskuosi mus visus.

JONAS: Visai neblogai susitvark-me. Burliokai nepajus n sapne, kad mes galim laikrašt leisti. Rimas pionieri vadas pasidar , ia pas mus komunist partijos agitatori — b t skyrius spraud , Ar no t vai — ne buržujai, tu, Vytai, esi ekspertas Soviet S jungos geografijoje. Jau šis m s nusikalstamas darbas yra taip užmaskuotas, kad n Sherlock-Holmas nesusekt .

VYTAS; Bet vistiek reikia atsargiai, kad be reikalo ne kli ti. O kli ti iš viso n ra reikalo.

AR NAS: Reikalo n ra, ta iau pasitaikyti gali. A, k ia dabar kalbam! Juk tas viskas jau suplanuota ir sutarta. Spausdinam ir tiek. Tik aš manau, jog ateityje tur sime atsargiau spausdinti, kad kas neužklupt . Viskas bus gerai! — Ar ne, Jonai?

RIMAS: sivaizduoju — išeina pirmas, antras, tre ias numeris. Neriasi bolševikai iš kailio, kaip jiems vanojam šonus. Laikui b gant gal pavyks ir su pagrindžiu ryš suda-

ryti. Sueisime, susitiksime, dirbsime pla iau. Paskum tuoj karas, bolševikai gauna skudurus, ir v l laisva Lietuva. V l laisvu oru kv puosim. V l visur plev suos trispalv !

VYTAS: Na, chebra — turiu eiti spausdinti. Tu, Rimai, eik pionieri susirinkim . Jonas lieka namuose, o mes su Ar nu einame atspausdinsime. Kol po Ar no grindim bat artel j plaktukai kaukši, kol kieme vaikai š kauja — galime atspausdinti.

JONAS: Jo, einam — ryt laikraštis jau bus pasaulyje! (Ima knygas).

VEIKSMAS II

Tamsus apleistas kambarys, apverstas dulk m, užtemdytais langais. Nyku, tuš ia. 2 durys, uždengtas langas. Kur tai toli suloja šuo, sukaukia v jas. Rakinamos durys, eina Rimas, su elektros lempele apšvie ia kamar , uždega žvak . Prie žvak s šildosi rankas. Po to užkabinna balt užuolaid . Kur toli, ilgai, cypian iai švilptelia. tai Rimas praveria truput duris ir v l uždaro, šildosi rankas toliau. Trumpai pasibeld s eina Ar nas.

AR NAS: Sveikas, Rimai, ale ir šalta!

RIMAS: Tai ir žiema m s jau nesigaili. Sniego iki aus , gi šaltis per visus kailinius prasisunkia. Brrr! (Trina rankas). Nežinai, kas bus š vakar ?

AR NAS; Žinai, kad nežinau. Man gimnazijoje Vytas tik sak ia ateiti. Gal kokis svarbus pasitarimas ? Ateis Jonas, tai ir Vytas bus ia ir visk išd stys.

RIMAS: Taigi, ia viskas taip atsargiai suplanuota! Ir kaip toki

l šn ia Vytas rado: gale miesto, apleista vis , nieko aplinkui n ra. ia jau (ži rin ja po kambar) galas žino, kas yra: laužo sand lys, šiaip apleistas nam kštis.

AR NAS: Bent laikinai šis pastatas yra labai tinkamas m s susirinkimams. Tik gal vienas turi toliau nuo ia eiti sargyb . Jeigu jau ai mus užklupt susirinkusius, tai b t sunku išsiaiškinti.

RIMAS: Tai ir yra visas reikalas, kad ia sunku užklupti. Kam gali ateiti galv patikrinti šit paši r ? (Pasiklaus s girdim žingsni). Jonas ateina.

AR NAS: Jeigu jau Jonas ia, tai ir Vytas paskum turi ateiti. K jis vienas veiks lauke: pirm vakar sargybos gal n nereikia. (eina Jo nas).

JONAS: Sveiki gyvi, draugužiai! Na, ir sl ptuv sitais me . . . (Dairosi). Gal ia b t galima rotatori perkelti ?

RIMAS: Taigi, mes su Ar nu jau m st me. Svarbu žinot, kaip Vytas šit nami kšt rado ir koks šio susirinkimo tikslas. Mudviem su Ar nu atrodo, kad ia gal tume tik retkar iais sueiti.

JONAS: Jei tokioj apleistoj vietoj rotatori laikytume, tai daug pavojaus nuimtume nuo tame pa iame name gyvenan i žmoni . ia jei pagaut , tai b t tik patys spauštuvininkai, gi dabar, tai k gali žinoti, — ir prie Ar no t v gali ruskia prisikabinti.

AR NAS: Kai tik daugiau sužinosime, kai tik Vytas ateis, apsvarsysime. (eina Vytautas — sušal s).

AR NAS: Sveikas, Vytai!

VISI: Labas, labutis!

VYTAS; Sveiki, sveiki! Manau, kad esame susigyven : visi punktualiai, pagal instrukcijas ir sutartus ženklus susirinkome. Be abejo, j s neriat s iš kailio, koks reikalas ? (Stabteli).

JONAS: Aišku, neriam s, tik pasakok grei iau. Aš kažin kiek laiko neturiu, vos iš nam išspr dau. T vas kažkur tuoj po vakarien s iš jo, gi motina prisipyrsi klaus , kas per reikalas. Vos išsimelavau!

VYTAS: Turiu jums puiki naujien . Turiu žini , kurios visi lauk me ...

AR NAS: Sakyk grei iau!

JONAS: Karas prasideda!

RIMAS: Pavyko sukombinuoti popierio ?

VYTAS; Neatsp jot, apie kar nieko nežinau, gi su popierio organizavimu dar vis neaišku. Gi naujie na tokia: su pagrindžiu yra sudarytas ryšys, ir š vakar ai atvyks pagrindžio ryšininkas. (Vos leid jam baigti, visi pustyliai uždainuoja: "Valio, valio, valio" . .).

VYTAS: Pagrindis apie m s laikraš io leidim žino ir j teigiamai vertina. ia m s nedr sios svajon s išsipild . Kiek man teko išsikalb ti, jie mums pad s su platinimu, su medžiaga. Nuo dabar daug didesnis gimnazij skai ius gal s "Atžalyn " gauti, šio susirinkimo tikslas yra štai koks: už keli minu i atvyks pagrindžio ryšininkas, gausime platesni instrukcij apie veicl ir visa kita.

JONAS: Vytai, sakyk, argi m s šis b relis bus trauktas bendr pagrindžio veicl ?

VYTAS: Taip!

AR NAS; Pagrindis m s darb vertina. Vadinasi, mes dirbam Lietuvos naudai, ir tai visuomen pripa-

ž sta. Ar tai nepuiku? Argi nepuiku, kad dabar sijungsime vis veikal ?

YVTAS: Puiku, malonu, gera. Tik kad šis darbas greičiau vaisius neš! Ta priespauda, ta okupacija, tie paniai darosi toki sunkūs, o dangus toks tamsus. Kur aušra, kur? Kada ji pateks?

RIMAS: Kantrybės, Vytai, kantrybės. Lietuvos praityje buvo ilgai tamsi naktis. Per vargus, per kraują, prakaitą, per pasišventimą kildavo, sėdavo mūsų tauta, ir tada, lyg kokias rosy bangas, tūkdavo ant aptemusio dangaus. Užtekavo aušra skaisti ir šviesi, — pateks ir dabar. Tik reikia žmones tai aušrai paruošti, reikia si buoti, šia kryptimi mes ir dirbame.

JONAS: Dirbame ir dirbsime, draugai — iki pateks aušra. Kai pateks dirbsime toliau — kad ta laimės šviesa ir pat Zenit pasiekt.

ARNAS: Pss! Ar tik ne ryšininkas? (Visi pasižiūri Vytą, ir lyg pasitraukia tamsesnius kampus).

YVTAS (pasižiūri į laikrodį): Taip, tai jis. (Beldimas duris. Vytas eina atidaryti duris, atsako beldimu, atidarė duris. Kepur užsimaukšlinęs žmogus patamsyje, duryse, stovi).

RYŠININKAS: Labas šalt vakaras, lietuviai.

YVTAS: Šalta žiema lietuvio neveiks. Labas vakaras jums.

RYŠIN.: Ši naktis pilnatis...

YVTAS: Kovo penktą. Prašau tolyn, prašau sušilt.

RYŠIN. (pradedą segiotis palt): Malonu, vyrai, su jumis susitikti. (Nusiima kepur).

JONAS (Jono balsas iš tamsos): T te! t te, tai tu! (Baga, apsikabinat v).

RYŠIN. VERBYS: S nau, s nau, s nau — ir tu už Lietuv kovoji!... S nau, Jonai, kur mudu susitinkam — pogrindyje! S nau, aš tavim didžiuojuosi.

YVTAS: Pone, pone Verby — tai jis mūsų ryšininkas! (Užsikirsdamas, netikdamas savo akim).

VERBYS: Vytai (dairosi aplinkui), Ar nai, Rimantai... (Išėina priek) — jis, jis vaikai, leidžiate "Atžalyn". Jis, jis jau kovojote, leidote laikraštą, kai kiti dar tik ruošėsi. Jis — tas kovojantis atžalynas! .. Dieve, koki netik tumai, koks susitikimas! Tu, tu, tu ir tu, s nau — jis visi... Man trūksta žodžių ...

RIMAS (Rimas patraukia kėdę, susigriebia): Prašau stoti.

VERBYS: (sėdasi): Taip, aš esu jis ryšininkas. Šitos pareigos pasidar man ir mielos ir sunkios. Yra buvę atsitikim, kad pogrindžio darbininkai turėjo leisti savo broliams žinti, nes kartais būna reikalinga auka — net ir gyvybė.

ARNAS: Mes jau esame tai apsvaistę.

VERBYS: Šis vakaras negaliu ilgai pasilikti. Perduosiu instrukcijas, kurias gavau iš vado, nes aš tik vakar gavau šį uždavinį su jumis susitikti. Pogrindžio veikla bažuojama cele — keturi žmoniai grupė. Kai veikla plėsis, jis irgi galės kiekvienas susirasti po tris draugus, susikurti savo celį. Celi voratinkliu visa Lietuva nusagstyta, tuo principu ir veikla eina. Jis leidžiam "Atžalyn" pogrindis yra pasiryžęs remti ir plėsti: jums bus par pinta popierio, padėsimė platinėti, reikalui esant, padėsimė ... (Jam bekalbant užsidarė uždanga).

VEIKSMAS III

Gyvenamasis kambarys. 1956 metais, birželio 23 diena, kur nors JAV ar laisvame pasaulyje. Per duris eina Juozas Verbys — 57 m.; Verbien — 50 m.; Rimgail Verbyt — 20 m. — prad jus universitet . Praeidama Verbien ilgu žvilgsniu sustoja prie Jono nuotraukos. Rimgail ia pat pamerkia g les. Verbys s dasi.

VERBYS; Taigi, mama, jau penpenkiolika met prab go...

VERBIEN (šluostydama ašar): Penkiolika met ... Vokie i okupacija, b gimis iš Lietuvos, lageriai, Amerika... Koks vyras jau b t Jonelis... O dabar, kažin ar kas g li prie jo kapo bepad s, beprisimins. Sako, kad Kauno kapin s yra sulygingtos, partizan kapai išniekinti.

VERBYS: Kas, mama, iš g li ? Tai tik paviršutiniškas atsiminimas. Ne g l s, kurios vysta ir dži sta, bet plakanti širdis svarbu. Partizanus, sukilimo dalyvius prisimena šiandien visa Lietuva, visi lietuviai mini t vyk , kai prieš 15 met radio bangomis nuaid jo nepriklausomyb s atstatymo žodžiai, sukleg jo laisvei ginti ištrauktas ginklas; sukilo lietuvi tauta ir karštu, garuojan iu krauju pareikalavo laisv s! Laisvei reikia auk , tad jei Augšiausias panor jo Jono, ne m s valia...

RIMGAIL ; Tai Jonelis mano met n nesulauk — jis tik septynias pabaig , ar ne ?

VERBIEN : Taip, dukra, tik septynias ...

RIMGAIL : K Jonas b t studijav s, nežinot? Ar jis buvo kokiu nors mokslu labiau susidom j s?

(Rimgail nutraukia skambutis). Aš paži r siu, kas ten. (Už dur gir d ti):

BALSAI: Laba diena, ar ia ponai Verbiai gyvena ?

RIMG.: Taip.

VYRAS: Tai j s b sit panel Verbyt — ar t veliai namie?

RIMG.; Taip, prašau vid , (eina 3 vyrai, apie 30 met amžiaus. Verbys atsistoja nuo sofos).

I VYRAS: J s, ponas Verby, tur b t m s nebepaž state ...

VERBYS: Matytas man tamstos veidas, ta iau b t sunku prisiminti, kur ir kada ... Leiskite siži r ti.

I VYRAS: Aš esu Ar nas Kasiulis, Jono draugas. Mes visi kartu t slapt laikrašt l leidome, kartu sukilime buvome ...

VERBYS: Atsimenu, atsimenu dabar gerai. Ar nai, Ar nai, tai tu, tai j s užaugot. Tai ia Vytas ir Rimas — ar netiesa?

RIMAS ir VYTAS: Teisingai, ponas Verby, tai mes, tie patys.

VYTAS: Šiandien penkiolika met sukanka nuo Jono žuvimo, tad sužinoj , kad j s ia gyvenate — nutar me aplankyti!

VERBYS: D koju! (Atsisuk s): Mama, mama, Jono draugai atvažiavo mus aplankyti! Mama, mama, ar girdi? Ateik, Ar nas, Vytas, Rimas — Jono bendraklasiai, Jono draugai mus aplank ! (b ga su prijuoste Verbien).

VERB. Ar n li, Vyteli, Rimut, — kokie j s išaugote (Nusisuka, šluostosi ašaras).

VERBYS: Jau ne Ar n lis, ne Vytelis, bet visas Ar nas, Vytas, Rimantas! Vyrai po barzdom, vyrai jau už Lietuv kovoj , o tu vis kaip mažus vaikus.

VERB.: K tu, Juozai, man jie vis kaip prieš 15 met , kai su Jonu išleidau . . . S skit, nestov kit, b kit sve iais, tiek laiko nesimat , pas mus nebuv ... Aš tuoj (Išb ga. Vissi s dasi. Atvykusi žvilgsnis nukrypsta Rimgail).

RIMAS: Tai ži r kit, Rimgail ! O tada dar tik Jonui knygas pieštukais subraukydavo, belakstydam aplinkui.

RIMG.: Taip, tai aš. Gi j s atėdavot gimnazist uniformomis, toki augšti, augšti, kad aš vis užrietus galv ži r davau. Jonas tai nors pasilenkdavo su manim kalb damas, o j s tai jau labai iš augšto.

VYTAS: Taigi, ia j s su Jonu nuotrauka dar (G risi).

VERBYS: Tai dar turime Jono gimnazistišk nuotrauk irgi. ia, va (rodo — visi trys suži ri).

RIMAS: Jonas, gimnazijos uniforma ...

AR NAS: Kiek vyki pra jo, kiek vandens nub gta . . . penkiolika met ...

VERBYS: Tai ir mes šiandien buvome bažny ioje — prisimin me Jon , sukilime dalyvavusius, pagrindyje dirbusius lietuvius. Ir laisv s ir savos žem s mintis taip užkliuvo maldoje, iš širdies išsiliejo.

VYTAS: Taip, 41 metais paskelbtoji laisv buvo trumpa, labai trumpa.

RIMAS: Trumpa, bet daug aukpareikalavus.

VERBYS: Be aukos — laisv s niekas ant l kšt s neatneša. Jau tano amži buvo, kad t laisv s paukšt išsikovoti visada reik jo. Ir daug kart ir ilgai buvo kovota: dr s s, ryžtingi sukilimai 19 šimtetyje, kai sukil liai lauk pranc - z laiv su ginklais; ilgas, kieta sprandis pasipriešinimas — su Pr - suose spausdintomis knygomis ne vien knygneš Sibir nuvar . Nepriklausomyb s kovos, kuri viltys

ir troškimai buvo išpildyti; v l atkritusios okupacijos, slapta spauda, v l ruošimasis kovai. .. Juk 41 metais mes lauk me karo — tos žmonijs nelaim s, nes tik jis gal jo atnešti mums laisv ...

AR NAS; Ir tada sud jome auk , bet laisv s negavome.

VYTAS: Turb t ne kiekvienas bandymas jau pavyksta, Ar nai.

RIMAS: Paskutinis sukilimas pavyko. Laisv s netekome ne iš savo kalt s.

VYTAS: Bet pažvelk darbus ir vykius: tiek žuvusi , tiek kent jusi ir ken ian i ...

VERBYS: Gal nereikia jieškoti rezultat tuoj pat po vyki . 41 met sukilimo pralietas kraujas turi savo paskirt . Lygiai taip pat ir 19 amžiaus sukilimai r ž gil ženkl tautos s mon : tai buvo savosios valios pademonstravimas svetimiesiems, tai buvo — pareigojimas ateities kartoms kovoti, š testamente paveld jo ir dvidešimto amžiaus kartos, gi sukilimo forma ir pareiga — kovoti už savo tautos laisv — buvo perduota augan iai Lietuvos jaunuomenei.

VYTAS: Ir kovos, taip kaip ir jau kapuose gulin ios kartos kovojo.

VERBYS: Taip, kaip kad j s kovojoje, vyrai!

RIMAS: Kaip kad visa Lietuva kovojo, ponas Verby: iš r si , iš tamsos, lietuje ir šaltyje keliavo slaptas žodis, kuris neleido pripausto žmogaus s monei sustingti.

AR NAS: Gr šime laisv Lietuv , atsikovosime j .

RIMG.: Gr šime ir Karo Muz jaus sodelyje, šalia Nežinomojo Kareivio palaidosim ir nežinom j pagrindžio darbinink , nežinom j partizan . Toje tautos šventov je sau viet teatras per dešimtme ius, per šimtme ius nusit susios laisv s kovos palikuonys. Juk jie žuvo, kad mes, ateities kartos, laisvi gyventume.

Karalait prie girn

ŽILVINAS

Stingsta ašaros, ir kraujas akmen ja.

Mano t višk dar slegia sutema.

Slibinus, motule, vis min jai

Man, kas vakar ratel sukdamą.

Karalait ten prie girn prirakint

Ir sudr kusias jos ašarom kasas . . .

Tik dainel s graudžios liejas, plinta,

Pro uolas, pro užtvaras visas.

Tai ne pasakoj, ne pasakoj, motule,

Tai dabar tie devyngalviai slibinai

M s žem n, m s t višk n gul —

Dulka šnerv mis griuv si pelenai . . .

Ne prie girn ji — prie r pes i sunki j ,

Kraujo ašarom nulijusi visa ...

Karalait lygum , lank žali j

Gelsvo lino pabar liuose basa.

Vienos dainos, tik dainuž s graudžios

Liejas, nuteka lomel m, pabariais . . .

Ir girdžiu aš li tim pilant, li tim plaudžiant,

Vis girdžiu ratel d zgiant vakarais.

(Iš partizan poezijos)

Dar viena sovietinio režimo auk r šis

Žinome sovietinio režimo Lietuvoje padar — kankini mases. Žinome ir širdyje nešiojame atminim sovietiniame režime kilusios kitos grup s — laisv s kovotoj .

ia spausdiname tragišk pareišk kim vieno iš tre ios grup s žmoni . Tai pareiškimas vieno iš lietuvi , kurie d l šioki ar toki aplinkybi atsiduria Maskvos agent tinkle ir yra permetami Vakarus atlikti šnipin jimo ar diversijos uždavini .

J tragedija ta, kad syk pakliuv tinkl , jau nebegali iš jo išsivaduoti kitaip kaip tik savo didžiule auka — savo laim s auka, nes aukoja savo šeimos likim vardan savyje nenužudytos žmogaus vertyb s pajautimo.

Po Nikalojaus Chochlovo, buvusio MVD karininko, perb gusio Vakarų, papasakotos istorijos apie sovietinius metodus, ia skelbiamas pasikalb jimas jau “nieko naujo” nepasako. Bet jis patvirtina, kad sovietin sistema šios r šies aukas renka visu jos apr ptos ir valdomos teritorijos plotu. Kiek lietuvi yra šios r šies auk — kas bepasakys.

“Aš, Jan auskas Pranas, s nus Alekso, gimiau 1916 m. liepos 27 d. Šiauli apsk., Padubysio val., Juškai i km., kinink šeimoje. 1937 gi-

j s prekybininko specialyb , prad - jau dirbti Liet kio Mažeiki skyriuje. V liau dirbau Vilniuje bei Kaune Liet kio naftos skyriuje”.

“Kokia tamstos šeimynin pad - tis?”

“Esu ved s, žmona vardu Elena. Turiu du s nus: Ar nas—16 met ir Regimantas—9 met . Savo šeim palikau 1953 m. kovo m n. Šiauliuose, Miglovaro — Sportinink gt. Nr. 15 pas savo mam . Lietuvoje gyvena mano du broliai”.

“Kod l nepasitrauk te vakarus prieš antr rus okupacij ?”

“1. Lietuviai buvo neparuošti Lietuvoje veikusio pogrindžio ir ne sp - ti, kad gali vykti II-ji rus okupacija.

2. Tur jau didel šeim : aš, žmona, trej met mano s nus, žmonos t vai.

3. Mano šeima 1944 vasarojo prie K daini kaime, kada staigiai rus kariuomen priart jo, nebuvo gali-myb s b gti”.

“K veik te 1944 liepos m n. rusams okupavus Lietuv ?

“Rusams okupavus Lietuv , buvo sakyta visiems tarnautojams bei darbininkams gr žti senas tarnybos vietas. Kur laik nevykdžiau okupacin s valdžios sakym ir slapsniaus kaime bei miške tik damas, kad vokie i armija išvarys rus ka-

ID JOS

riuomen iš Lietuvos. V liau rus okupacin valdžia paskelb sakym , kuriuo mobilizuojami visi tinkami karo tarnybai vyrai. Nenor damas vykti front , suradau Liet kio naftos kontoroje valdytojo pavaduotojo viet ir tokiu b du buvau atleistas iki karo pabaigos nuo b tinos karo tarnybos”.

“Kod l gavote tok pasitik jim , kad buvote paskirtas tokias atsakingas pareigas?”

“Prieš antr rus okupacij beveik visi naftos specialistai pasitrauk vakarus. Anks iau esu dirb s naftos prekyboje vadovaujantiuose postuose, tod l ir buvau paskirtas min t tarnybos viet ”.

“Ar galite smulkiau paaiškinti, kokia tai buvo tarnyba ir kokias funkcijas atlikdavo naftos kontora?”

“Naftos kontora finansiniu atžvilgiu tiesiogiai priklaus Lietkoops - jungai — Liet kiui, bet visus operatyvinius par dymus gaudavo betarpiškai iš Maskvos. Kontor tvark Maskvos atsi stas valdytojas.

Naftos kontoros funkcijos buvo šios: apr pinti naftos gaminiais visas Lietuvos ir Karaliau iaus srities civilines-valstybines staigas, tarybinius kius, kolchozus, pramon s - mones, transport , MVD pasienio kariuomen , MVD, NKGB, upi bei j - r civilin laivyn , o taip pat kariuomenei priklausan ias civilines dalis.

Mano pareiga buvo priimti naftos gaminius, atsi stus iš Rusijos ir juos patalpinti bei paskirstyti bazes-sand lius, o v liau išduoti staigoms”.

“Ar naftos kontoroje tamstos tarnyba nebuvo prtraukta?”

“Taip. 1944 m. lapkri io m n. pas savo paž stam baliuje viešai sudaužiau Stalino portret ir kalb jau prieš Lietuvos okupantus. Kauno saugumas apie tai sužinojo ir 1944 gruodžio 27 du MGB karininkai mane areštavo ir kišo saugumo r - mus Kaune, Laisv s al. Nr. 6. V liau buvau perkeltas Kauno kal - jim . Areštavimo dienos vakare mano bute saugumas padar krat .

Trumpai galiu paaiškinti, kas vyko krat;os metu mano bute. Mano šeima nežinojo, kad esu areštuotas. Mano bute vienas paž stamas slapst si nuo rus okupacin s valdžiom. Kratos metu jis susp jo taip pal - p je pasisl pti, kad saugumie iai jo nerado. Kit dien saugumo karininkas su kareiviai savavališkai prievarta pa m iš mano buto kilnojam j krosn , palikdami žimos melu šalti mano 3 met s n ir kitus šeimos narius”.

“Kal jime ilgai s d jote, Kod l išleido j laisv ?”

“1945 m. pradžioje, LTSR komisari taryba ir VKP(b) centro komitetas pareigojo naftos kontoros valdytoj , kad paruošt pavasario s jai bazes bei sand lius priimti naftos gaminius, kurie skirti traktoriams bei transportui. Valdytojas, netur - damas naftos specialist , kreip si Kauno MGB prašydamas, kad mane išleist iš kal jimo, nurod , jog aš tik vienas esu tinkamas asmuo, kuris gal t pad ti suorganizuoti naujas bazes, norint vykdyti partijos sakym .

Žiemos pabaigoje, mane pašauk MGB karininkas tardymo kambaryje ir pareišk, kad esu reikalingas laisvę je svarbiam darbui, todėl nori išleisti iš kalėjimo, bet su sąlyga, jei pasirašysiu MGB užverbavimo rašt, kuriuo esu pareigojamas sekti kitus žmones, dirbančius prieš tarybiną valdžią. Jei nepasirašysiu — nebūsiu išleistas ir gali nukentėti mano šeima. Dėl šeimos, norėdamas sau laisvę, tik dėdamas, kad rusų okupacija Lietuvoje ilgai nesitęs, o laisvę bėdamas tik jausi neišdavinti žmonėms saugumui — visi tie argumentai susidėjo, kad pasirašiau užverbavimo rašt. Pasirašęs buvau pareigotas grįžti savo senąjį tarnybą, ir tos pačios dienos vakare išleido iš kalėjimo”.

“Kaip vykdote sipareigojimą saugumui žmones išdavinti?”

“Klausimas nemalonus. Daugelis gal nenorėtų tikėti, kad atsakymas teisingas. Bet aš pareiškiu, kad žmonėms neišdavinti jau. Saugumui pareiškėdavau, kad daug turėčiau darbo staigoje ir neturiu laiko žmonėms sekti, žmonėms man sūbių, kadangi žino, jog sūdiu kalėjime ir visi galvoja, jog esu užverbutas, todėl prie manęs niekas nekalba prieš tarybiną valdžią .

Aš pats iš tikrųjų gaudavau pagrūdzio literatūrą, klausydavau radijo iš užsienio, tekdavo nugirsti pasikalbėjimus prieš okupantus; žinojau, kur ir pas ką susirinkdavo partizanai; kiek leisdavo galimybę, sudarydavau dokumentus asmenims, kuriems gręsis pavojus nuo okupantų, priimdavau tarnybon tokius, kurie kitur negalėjo gauti darbo ir t.t. Vėliau gijau saugumo pasitikėjimą; gal pastebėjau, kad prieš tarybiną valdžią niekur nepasireiškiu, o

staigos tarnybos darbą gerai atlieku”.

“Ilgai dirbote naftos kontoroje?”

“1946 m., Maskvos par dymu, Lietkoops jungos naftos kontora buvo likviduota, ir mane atleido iš valdytojo pavaduotojo pareigų. Tais pačiais metais gavau Kauno naftos bazės Nr. 2 direktoriaus vietą, o 1947 mane atleido iš tarnybos kaip nepatinkimą tarybinei valdžiai. Apie 3 mėn. buvau be tarnybos. Vėliau atidariau mūsų parduotuvę prie Lietuvos Žemės ūkio Kooperacijos Sjungos, bet vykusio piniginės reformos Lietuvoje, teko parduotuvę uždaryti. Vėliau apie du mėnesius buvau be darbo.

1948 sausio mėn. pabaigoje gavau Kauno pramonini prekių prekybos (Pramprekyba) bazės direktoriaus pavaduotojo vietą. 1949 mane paskyrė Kauno pramonini prekių prekybos (Pramprekybos) bazės direktoriumi ir išbuvau tose pareigose iki 1951 metų pabaigos. Jai ir baigiasi mano viešas ir oficialus tarnybos laikas bei gyvenimas.

1946 saugumas mane buvo iškvietęs privačius namus ir, dalyvaujant augšto laipsnio karininkams, klausinėjo: ar moku vokiečių kalbą, ar myliu savo šeimą ir t.t. Man pareišk, kad esu numatytas kandidatas siūsti užsienį, šis pasikalbėjimas ir liko tik pasikalbėjimas”.

“Papasakokite, kaip buvote TSRS MGB kalbintas vyktingas užsienis, kaip rusų agentas”.

“Jai reikėtų ilgiau ir plačiau papasakoti...”

1949 balandžio pabaigoje buvo masinis lietuvių išvežimas Sibirį. Išvežti daiktai buvo suvežti sandėlius bei parduotuves ir iš ten pardavinėjami. Kauno Pramprekybos di-

rekcija laikinai paskyr mane vieno tokio sandlio ved ju. Kauno bei Vilniaus miesto okupacin s valdžios kai kurie asmenys pa m iš mano sandlio vairius išvežt j žmoni daiktus, už kuriuos neapmok jo ir v liau j negr žino. 1951 pabaigoje privaliau atsiskaityti prieš savo direkci j už pavest sad l, bet tai padaryti negal jau, nes augš iau min ti asmenys daikt neapmok jo ir negr žino. Kauno Pramprekybos vadovyb mane perdav prokurat ros bei MVD organams. Buvau priverstas slapstyti. Kelis kartus milicija man s jieškojo mano bute, bet tenai nerado. Aš ir savo šeim buvau iškraust s Šiaulius. MGB žinojo, kad man s MVD jieško ir patar susirasti nauj but . Aš suradau nauj but , MGB apmok jo pinigus už nauj b - t neoficialiai išregistravo iš seno buto ir užregistravo naujame. MVD apie mano išregistravim bei prisiregistravim nieko nežinojo. MGB betgi nepad jo man, kad gal iau iš skolinink atimti daiktus.

1952 vasar MGB pareišk , kad reik t man mokytis angl kalbos, nes gali tekti vykti užsien . Angl kalbos nesimokiau, nes MGB nepareišk tvirtai, kad vyksiu užsien .

1952 m. lapkri io m n. MGB slap - tai pa m mane iš Kauno ir nuvež Vilni . Vilniuje augšto laipsnio MGB karininkai pareišk , kad jie siun ia agentus užsien atlikti vairi Maskvos uždavini . MGB parei - g nai pareišk , kad aš esu j numa - tytas taip pat užsien . Aš iš karto atsisakiau, netik damas MGB žo - dziais. Galvojau, kad tai yra j pro - vokacija. Pareiškiau, kad turiu šei - m , kuri myliu, ir nenoriu nuo jos skirtis, o beto, nežinau, ar gal siu

vykdyti nurodytus Maskvos uždavi - nius. MGB karininkai pareišk , kad aš turiu vykti, nes moku lietu - vi , lenk , rus ir vokie i kalbas (ištikr j aš vokie i kalbos nemo - k jau); MGB tiki, kad aš neperei - siu vakarie i pus , kadangi my - liu savo šeim ; Maskva tiki, kad gal siu vykdyti man pavestus užda - vinius; kad gal siu gyti vakarie i pasitik jim , kadangi esu kil s iš pa - siturin ios šeimos ir praeitis švari; man s jieško prokurat ros bei MVD organai; pagaliau, kad aš privalau sutikti su j reikalavimais, nes jau esu s d j s kal jime už pasiprieši - nim sovietinei santvarkai, tokiu b - du, aš jau gr žti normal vieš gy - venim nebegaliu.

Po šio pasikalb jimo man buvo aišku, kad privalau vykdyti MGB sakym , nes priešingu atveju likvi - duos mano šeim ir mane pat . Duo - damas sutikim , nusista iau, kad at j s Vakarus tuojau pasisakysiu, jog esu rus atsi stas agentas”.

“Kokius uždavinius paved MGB atlikti Vakaruose?”

“1. Atvyk s Vakarus, privalau prisistatyti vakarie i valdžios orga - namas.

2. Papasakoti vakarie iams netik - r savo gyvenimo biografij , kuri man paruoš MGB.

3. gyti vakarie i valdžios organ bei esan i užsienyje lietuvi pasiti - k jim .

4. Vaidinti taip, kad atrodyt , jog tikrai esu Lietuvos patriotas.

5. Neb ti per daug gudriam ir kar - tu kvailam.

6. Elgtis taip, kad vakarie iai ne - tart , jog esu tur j s su MGB rei - kal , nepasakyti, kad s d jau kal - jime.

7. Sekti kiekvien vakariet , lietu -

v., sužinoti jo b d, silpnybes, adresus ir t.t.

8. Nustatyti, kokius asmenis b t galima užverbuoti, kad dirbt Maskvos MGB reikalams.

9. Sužinoti lietuvišką organizacijų pavadinimus, nustatyti jų paskirtis, sužinoti vadus, jų adresus ir t.t.

10. Susirišti pagal duotus slaptus šifrus vakaruose su Maskvos MGB atstovais ir juos informuoti apie savo veikimą.

11. Aktyviai dalyvauti lietuviškose organizacijose, stengtis pasiekti to, kad būtų paskirtas organizacijų vadovybė ir viliu apie viską pranešti Maskvos MGB.

Tur jau sekti visus ir viską, kas tik domina Maskv, o viliu tur jau perduoti surinktas žinias MGB atstovams”.

“Galite smulkiau papasakoti, kaip Maskvos MGB tamst pasiunt Vakarų ir kiek laiko užsitaps apmokymas agento darbui?”

“Mane ruošti pradėjo nuo 1952 m. lapkričio ir baigė 1953 metų rugpjūčio 13. Tą dieną pasiekiau vakar Berlyn. 1952 m. Vilniuje parašiau smulkiai savo gyvenimo biografiją. Pagal mano biografiją karininkai paruošė netikrą gyvenimo biografiją — legendą, kuri tur jau atmintinai išmokti. MGB karininkai duodavo nurodymus bei patarimus, kaip turėčiau elgtis vakaruose, kad galėčiau vykdyti pavestus Maskvos uždavinius. 1953 m. vasario pabaigoje buvau pasiųstas Maskvon ir pristatytas augštam MGB pareigūnui. Tais pačiais metais kovo pabaigoje Šiauliuose atsiveikinau su savo šeima ir dviejų MGB karininkų prižiūrimas, buvau nuvežtas prie Lietuvos-Lenkijos sienos. Nakties metu, dalyvau-

jant dviem iš Vilniaus MGB karininkams, Lietuvos pasienio MVD kariuomenės komendantui ir Lenkijos pasienio kariuomenės karininkui, mane perdavė Varšuvos rusų MGB karininkui. Lenkijoje gyvenau netikrą pavardę ir netikrą lenkų dokumentais, kuriuos davė MGB. Lenkijoje MGB augšto laipsnio karininkai duodavo nurodymus bei patarimus, kaip turėčiau elgtis Vakaruose, kad galėčiau vykdyti pavestus uždavinius. Kartu gavau slaptus šifrus, pagal kuriuos galėčiau susirišti su Maskvos, Vilniaus bei Varšuvos MGB staigomis.

Rugpjūčio 11 vakare pro Štettino miestą buvau pristatytas prie Lenkijos-Rytų Vokietijos sienos, kur nakties metu, savo įgomis perplaukiau Oderio upę. Rytų Vokietijos pusėje Varšuvos rusų MGB karininkas mane perdavė rytų Berlyno rusų MGB karininkui. Rugpjūčio 12 buvau atvežtas rytų Berlyną, rusų gyvenamajame rajone pernakuojau. 13 d. MGB karininkas parodė rusų vakariečių sektoriaus sieną pareiškdamas, kad per nurodytą vietą privačiau pereiti vakar Berlyną. Tais pačios dienos vakare perėjau vakarų rytų Berlyno sektoriaus sieną ir pristatėčiau vakar policijai pareiškdamas, kad esu atbėgęs lietuvis iš Lietuvos, ir paprašiau mane perduoti vakariečių valstybinėms organams. Kai vakariečių organai per mane išvokiečių policijos, aš pareiškėčiau, kad esu atsiųstas TSRS MGB agentas. Vakarų atlikti pavestus uždavinius”.

“Pasakykite priežastis, dėl kurių nusistatėte prisipažinti vakariečiams, kad esate TSRS MGB agentas?”

“Aš jau 1952 metų lapkričio mėn. buvau nusistatęs laisvu noru prisipažinti vakariečiams, kad esu Maskvos

agentas, nors man tai padaryti buvo griežtai uždrausta iš MGB. Priežastys, dėl kurių prisipažinau, yra šios:

1. Negalėjau pakelti to, kad komunistinė Rusija laiko Lietuv žiaurijoje okupacijoje, klastingai ir be gailės ją naikina lietuvius, alina kraštą, neduoda jokios laisvės, viskas pagrįsta smurtu ir melu.

2. Nenorėjau dirbti su MGB, kad per mane galėtų ardyti šeimas, atskirti tave nuo vaikų, vaikus nuo tėvų, o viliu juos sunaikinti Sibire ar kalėjimuose.

3. Jei aš nebėčiau prisipažinęs vakariečiams, kas esu, ir atlikęs MGB pavestus uždavinius, tai vistiek, praėjus kuriam laikui, saugumas mane ir mano šeimą likviduotų.

4. Nenorėjau, kad dabar ar ateityje mano pavardė būtų minima kaip lietuvių išgamos.

5. Nenorėjau, kad mano vaikai ateityje būtų niekinami kaip išdaviko vaikai. Aš norėjau ir noriu tik gero savo vaikams bei Lietuvai. Jei okupantas nesunaikins mano šeimą — vaikus, tai užaugęs pateisins dabartinį mano pasielgimą ir pasakys, kad aš, tėvas, nenorėdamas žudyti kitą šeimą vaikus bei tave, teisin-

gai pasielgiau prisipažindamas, kad esu rusų agentas.

6. Norėjau perspėti Lietuvoje esančius lietuvius, kad lengvabūdiškai nepasiduotų okupantui ir neišdavint savo tautiesi saugumo organams.

7. Kad esantieji Lietuvoje lietuviškai žinot ir pagalvot, kurie eina kartu su okupantu, kad apie jų blogus darbus sužino bei žino Vakaruose-

8. Kad visi lietuvių būtų vieningi ir ištikimi vienas kitam ir pačiai Lietuvai.

9. Norėjau perspėti tuos lietuvius, kurie galvoja iš vakar grįžti Lietuvai, kad nepasiduotų rusų agentviliojimams, nes grįžus, jie likimas bus žiaurus, ir viliu negalės iš okupuotos Lietuvos išbėgti atgal Vakarų.

Baigdamas atsakyti klausimus, kreipiuos visus geros valios žmones, organizacijas bei vyriausybes prašydamas padėti man, kad Maskvos parodymais nebūtų sunaikinta mano šeima bei atskirti jos nariai.

Kreipiuos TSRS vyriausybę ir Lietuvos dabartinį valdžią, kad turėtų tešird ir paliktum te ramybę mano nekaltai šeimai bei artimuosius."

Panslavizmas laiko savo tikslu sunaikinti tai, kas šimtmečiais buvo sukurta. Šis tikslas betgi jis gali pasiekti tik ištrindamas iš Europos žemėlapyje Turkiją, Vengriją ir dalį Vokietijos. Mums belieka tik alternatyva: arba mes pasiduodame slavų vergijai, arba mes privalome visiems laikams susprogdinti šitos ofenzivos centrą, būtent Rusiją.

KARL MARX
Oder-Zeitung 1855 balandžio 21

Katelbachas Kaune

Tadeusz Katelbach 1933 ruden atvyko Kaun kaip lenk spaudos korespondentas. Išbuvo ligi 1937 pavasario. Jis buvo atvykęs ne tiek korespondencijai Varšuv rašinti, kiek megzti ryšį tarp Varšuvos ir Kauno. Lietuvi visuomen apie jo susitikimus su Kauno žmonėmis mažai žinojo. Tuos užkulisius dabar atidengė pats T. Katelbachas lenk leidžiamam Paryžiuje žurnale "Kultura" (1956, N. 1/99).

Atsiliepdamas dr. J. Girniaus tame žurnale straipsnyje, T. Katelbachas primena savo susitikimus su A. Smetona, St. Lozoraičiu ir Vac. Sidzikausku.

Lisabonoje ir Londone

"Jau bus keliolika metų, — rašo T. Katelbachas, — kaip nesu nė žodžio prasiaręs lenk-lietuvi klausimu. Emigracijos metu tik du kartus sutikau žymesnius lietuvi politikus. Pirmą kartą — Smeton, rodos, 1941 pradžioje, kai jisai buvo sustojęs Lisabonoje, vykdamas į JAV. Jį lydėjo geras mano pažįstamas, lietuvi tautinio atgimimo veikėjas — Yčas, dabar irgi miręs. Praslinkus keletriems metams, po karo, dalyvavau domiam lietuvi ir lenk susitikime Londone. Lietuviams atstovavo ministris Sidzikauskas ir panelė Avietnaitė, lenkams — ministrai Tarnowski, Sokolowski, Gwiazdowski ir aš. Tais susitikimais ir pasibaigė mano gyvensnis domėjimasis lietuviš-

kais klausimais. Vis dėlto nesu nuoj visai nutrūkęs. Kiek stengiu, bent apgraibom seku lietuvi spaudą, pasisakančią abiejų tautų santykių temomis".

Toliau T. Katelbachas primena dr. J. Girniaus straipsnį, pamini keletą jo tezių ir pastebi, kad jos "nieko naujo neduoda". Vertas esąs dėl mesio tikėtai jo "kilnus idealizmas" — si lymas atsisakyti "grynos politikos", o remtis daugiau "moraliniais principais". Moralinių kriterijų priminimas ir pabudinti T. Katelbacho atmintyje praeitį, kai jisai 1933 ruden atvykęs su "tiesiai iš Berlyno atgimusios Lietuvos sostine ... su turtingu idealizmo bagažu". Taigi dr. J. Girniaus nėra pirmasis. T. Katelbachas savo idealizmu jį pralenkęs 20 su viršum metų.

"Lietuvos sostinėje" — Kaune

Dar prieš atvykdamas Kauną, T. Katelbachas su neatgailimu savo bičiuliu Kazimieru Wyszynskiu ilgai ir nuoširdžiai svarstė, kaip spręsti "vadinamąjį Vilniaus bylą".

"Nagrįnįjome vairius sumanymus, kaip padaryti, kad Vilnius taptų abiem tautom bendras miestas, toks miestas, kuris jungtų, o ne skirtų. Savo pašnekesiuose priėjome išvadą: reikia daryti visa, kad ateityje iš mūsų pusės prieš Lietuvą nebūtų griebtasi prievartos ar jėgos. Taip dvasioje apsišarvavęs, sprendžiau, kad pajėgsiu palenkinti lietuvių laipsnišką santykių išlyginimą. Tik jau, kad lietuvių laisvas apsisprendimas santykius sunormuoti ves ir kalbės dėl Vilniaus. Mano tikėjimą stiprino maršalo Pilsudskio pritarimas (žodžiai). Tačiau maršalas man nepaliko jokių abejonių, kad betkokiems būsime lietuvi-lenk pašnekesiams slyga sine qua non turėbūti Lietuvos sutikimas santykius su Lenkija sunormuoti. Mačiau, kad niekas kitas Lenkijoje, išskyrus

maršal . netur s betkada galios spr sti Vilniaus bylos taip, kad tasai miestas tapt abiej taut nuosavybe. Tad Lietuvos užsienio reikal ministeriui ponui Lozorai iui reiškiu mint , jog reikia tuo tarpu sudaryti pastovias delegacijas — lietuvi Varšuvoje ir lenk Kaune. J uždavinys b t pasiruošti lenk -lietuvi santyki normalizacijai. sp jau, jog laiko yra maža, nes mirus maršalui, reik s palaidoti ir vilt tokiam lenk -lietuvi gin o sprendimui, kuris ateityje galint išspr sti ir "Vilniaus problem ". Jei atmintis man s neprigauna, tai p. Lozoraitis mane pri m dvi ar tris dienas prieš maršalo mirt . Patenkintas, nors visada atsargus savo žodži atrankoje, man dav aiškiai suprasti, kad prezidentas Smetona mano sugestij vertin s teigiamai. Kai tos žinios pradžiuogintas ruošiausi kelionei Varšuvon, iš Berlyno mane pasiek telefoninis pranešimas apie maršalo mirt . Praslinkus dar keletui m nesī — po aiškiai pastebimo lenk -lietuvi santyki atosl gio, — v l greitai atsigr žta senas vozicijas; dr. J. Girnius pasakyt — "gryn j politik k ". Kaun tur jau palikti 1937 pradžioje. Kauno klaidos suk l aštri Varšuvos reakcij . Lenk ultimatumui paspaudus, 1938 kovo m n. buvo pasiekta lietuvi ir lenk santyki normalizacija".

Baig s tuos savo pasakojimus "Kauno klaidom" (bl dy Kowna), T. Katelbachas dar pastebi, kad visa tai išsak s parodyti, jog dr. Girniaus iškelti moraliniai kriterijai n ra "naujas dalykas".

Iš tikr j n ra naujas dalykas n T. Katelbacho prikišimas lietuviams "klaid " ir tvirtinimas, kad Pilsudskis myl j s Lietuv , ir nor j s jai gero. Tai toks pats senas teigimas, kaip dviej taut "meil " unijoje.

Dialogas tarp lenk ir lietuvi

Politik dažniausiai apsprendžia j ga ir savi interesai. Pastangos j atremti moral s principus tebelieka pium desiderium — mielas pageidavimas. Vis d lto tai neklud pageidauti taut santykiams moralinio pagrindo. "Antrojo pasaulinio karo tragiškas patyrimas ver ia mus pareikšti pasišlykšt jim politika, kuri moralinius principus aukoja dienos kompromisams" — pastebi dr. J. Girnius, kalb damas apie lietuvi ir lenk santykius. Jis yra paband s juos aptarti, išeidamas nebe iš grynios politikos, o moral s. Dviej lenk atsilepimai ta iau rodo, kad ir jiem nestingant to idealistinio nusiteikimo, n ra jau taip lengva iš grynios politikos išsivaduoti. Savi interesai, pasirodo, yra stipresni už moral s principus.

*

Dr. J. Girnius užkalbino lenkus d l ateities santyki j leidžiamam Paryžiuje žurnale Kultura (nr. 10/96, 1955). Savo strp. "W poszukiwaniu dialogu polsko-litewskiego" apžvelgia lietuvi ir lenk paži ras pra-

Jei Pilsudskis b t tikrai pageidav s gero savo gimtajam kraštui, neb t dar s Lietuvai tokios didžios skriaudos — grob s Vilni , kad paskui T. Katelbach si st Kaun ir sakydinti': daba. tai der kim s sine qua non . . . remdamiesi abišalia meile ir moraliniais principais.

S.

eiti, sumini iš nepriklausomybės laikų. Suvalk sutartį, gen. L. Želigowskio invaziją Vilni, lietuvių persekiojimą Vilniaus krašte ir ginčą dėl Vilniaus. Jo nuomone, vienoks ar kitoks sprendimas Vilniaus klausimu turi lemti reikšmingus lietuvių ir lenkų ateities santykiams. Toliau bando apie juos kalbėti nebe politikos, o moralės požiūriu. Politika esanti simbolis jėgos ir vyčiaus, nebe teisės ir taikos, dėl to lietuvių-lenkų santykių klausimo nereikia paverti grynai politiniu. Jis tenka atsisakyti kai kurių tautinių prietarų (przes dów) ir kratyti netolimos praeities prisiminimus, kurie turi destruktyvius takus ir yra gausūs absurdiškais (absurdalne) nesupratimais bei konfliktais. „Ilgėjimas laisvės, kurios trokšta ir siekia tiek lenkai, tiek ir lietuviai, turi eiti greitai ilgėjimosi naujos dvasios mūsų tautoms“.

*

Kultura (nr. 1/99, 1956) vėliau paskelbė du atsiliepimus J. dr. J. Girniaus pradžioje pašnekes. Jie dėti „Politinio archyvo“ skyri. Redakcija, matyti, norėjo pabrėžti, kad tai priklauso grynai politikos sričiai ir tetinka daugiau archyvui: tebus žinoma, kas emigracijos sąlygoms svarstyta, bet gyvenime sunkiai pritaikoma. Ateityje vis tiek lems politika, nors patyrimas gali būti dar tragiškesnis.

Mat, pabrėžiant moralinius principus, reikia priimti ir tai, kas iš jo plaukia: pripažinti savo kaltę ir pasiryžimę to nebekartoti. Kai tokio nusiteikimo pritinga, tai net pats svarstymas tautų santykių moraliniu pagrindu netenka prasmės — telieka pium desiderium. Tai aišku iš dviejų atsiliepimų dr. J. Girniaus

pastatytą klausimą. Jiems netrūksta idealistinio priėjimo, bet jie nėra tokie, kad visai atitiktų moralės principus.

Jerzy Iwanowski, pirmasis iš atsiliepusių, pasidžiaugia Kultūros iniciatyva keliamą klausimą svarstyti ir pritaria dr. J. Girniaus idealistiniam nusiteikimui remtis nauja dvasia ir etikos principais. Iš to fakto, kad 1939 ruden lietuviai geriausiai priėmė lenkų bėgčius ir karius, daro išvadą, kad toji taiki dvasia tarp brolių tautų rusena ir kad lenkams tokios „nuoširdžios paslaugos nei viena kita tauta nėra parodžiusi“. Tai turėtų didelę reikšmę ateitai. Vis dėlto apie ateitį kalbamas, Jerzy Iwanowskis, — brolis prof. Tado Ivanausko, žinomo Lietuvoje zoologo, — negali išsivaduoti iš unijinės dvasios ir dvigubo patriotizmo: myli savo tautą, istoriną Lietuvos žemę, ir myli lenkų valstybę. Jam tai suderinama, kaip kitados Vilniaus filomatams ir filaretams, ir skaudu, kad susidariusios nepriklausomos Lietuvos ir Lenkijos valstybės nerado tokio sprendimo, kuris būtų pratęsęs jo šeimos tradicijas.

Jam gaila, kad lietuviai nesupranta Pilsudskio reikštos „broliams lietuviams meilės“ ir atsistoja ant kelio Didžiajai Lietuvos Kunigaikštystei atkurti. Joje būtų tilpę lenkai, lietuviai ir gudai, kaip vienoje šeimoje tilpo trys broliai Ivanauskai — lietuvis, lenkas ir gudas. Tad ateitai neliknieko kito, kaip taisyti vieną atstatyti. „Vilnius turėtų priklausyti visoms trimis etninėms grupėms, turi būti lenkų-lietuvių-gudų kondominijumu“.

Netenka abejoti Jerzy Iwanowskio nuoširdumu, jo gera valia, jo noru

matyti gražiai sugyvenant po vienos valstybės stogu lietuvius, lenkus ir gudus, bet jisai vien dalyk pražiūri: lenk politikos ir kultūros persvarą. To nebejauia, nes jau išsivysęs lenkas ir dėl to kalba nevisai objektyviai apie nepriklausomą Lietuvą ir Lenkijos santykius. Jotės daug kartų girdėtos: nepriklausomoji Lietuva padariusi "klaidą" nesidėmama su Lenkija, kaip buvo praityje. Bet koks tada būtų buvęs Lietuvos nepriklausomumas? Ir kam priklausyt Vilnius, jei jisai būtų kažkokis kondominijumas? Galima surasti kitą sprendimą, kad nėra viena iš trijų etninių grupių "nesijaujant nuskriausta", kaip J. Iwanowski norėtu. Gi to kaip tik nebuvo, kada "vienbalsiu Vilniaus seimo sprendimu" (1920) Lietuvos sostinė buvo prijungta Lenkijai, o Pilsudskis seime kalbėjo: "Negaliu netiesyti rankos Kaunui. .. negaliu nelaikyti broliais tuos, kurie mūsų triumfo dienų laikais smogė ir gedulo dieną".

Kai J. Iwanowski dabar tuos žodžius kartoja, žinodamas, kaip lenk ranka buvo tiesiama ir kaip ištiesta 1938 metų ultimatumu, kažin ar pagalvoja, kad tai nesiderina su moralės principais. Bet ir čia, pasirodo, tik patys lietuviai "kalti". Tai aišku iš antro atsiliepimo dr. J. Girniaus siūlymą svarstyti klausimą naujoje dvasioje.

*

Tadeusz Katelbach tiesiai pasako, kad J. Girniaus svarstymai "nieko naujo neturi". Jisai tevertina autoriaus idealistinį nusiteikimą (szlachetny idealizm). Bet čia pat patvirtina, kad jis pats, idealistinio nusiteikimo vedamas, lietuvi ir lenk santykių sunormavimui rėmėsi Kau-

ne dar 1933-1937 metais. Jis stengsis "nušveisti apdulkėjusius lietuvi akinius, kuriuos temd vokiška ir sovietiška neapykanta lenkam". Vadinasi, lietuviai nesavom akim lenkus žiūrėjo. Tai daug kartų girdėta, kartota ir lietuviams nebe nauja.

T. Katelbachas dar teigia, kad "Kauno klaidos iššaukė aštri Varšuvos reakciją. Lenk ultimatumui paspaudus, 1938 m. n., vyko lietuvi-lenk santykių normalizacija". Kai T. Katelbachas pasisako irgi už moralinius principus, tai tenka klausti: ar toji "normalizacija" buvo atremta moraliniais pagrindais? Jisai nebeužsimena neto, kad "Kauno klaida" buvo reikalavimas deryboms išėiti iš Suvalkų sutarties, kuria Vilnius buvo paliktas Lietuvai. Lietuvus nustatymais pateisino ir Tarptautinis Teismas. Lenkai nenorėjo ir šiandien nebeneri pripažinti savo klaidos — gen. L. želigowskio invazijos Vilniui Ultimatumas taip pat buvo priderintas ne prie "Kauno klaidos", o prie Hitlerio invazijos ekoslavakijai: tarptautinai padėtis pasirodė palanki ultimatumui. Tai buvo grynios ir grubios politikos žingsnis.

Pagalčiau, ir dr. J. Girniaus priminimais lietuvi persekiojimo Vilniaus krašte T. Katelbachas laiko "tariamu dalyku" (rzekomo prześladowania), pamiršdamas Vilniaus vaivados Bocianskio slaptojo memorialo arkivysk. Jelbrzykowskiui. Koki prasmę tada turi T. Katelbacho priminimas "moraliniai kriterijai", už kuriuos tvirtai pasisako, o pasiūlykšti "gryna politika"? Duoda net vieną jos pavyzdį: S. Sužiedelio strp. "Lietuvi-lenk santykiai" (Lietuva, nr. 6, 1954).

*

S. Sužiedlio straipsnis, rašyt višais metais anksiau prieš dr. J. Girniaus "dialog", T. Katelbachas rado perspausdinti "Europos Lietuivy" (1956 rugpjio mėn.), leidžiamam Londone. Pripažins, kad straipsnis išsamiai parašytas, jo autoriui prikiša antilenkišką nusistatymą ir "džiunglišką nesąmonę" (dżugli nonsensów), kuri es neverta kartoti. Taip "moraliskai" su autorium atsiskaitęs, toliau j daro "imperialistą", kuris siekia Lietuvai daugiau, negu šiuo metu sovietinė Lietuva apima, bent, dar ir Suvalkų pietines žemes, o prieš lenkus šaukiasi baltų federacijos. Matyti, T. Katelbachui nepatiko ne tik tai priminimas, kad Suvalkų trikampis yra lietuviškas ir kad Baltijos federacija yra visoms trimis tautoms naudinga, bet ir apskritai S. Sužiedlio lietuvių ir lenkų santykių analizė unijos ir aklosios sienos šviesoje. S. Sužiedlis praeities faktus pažiūrėjo iš tolimesnės perspektyvos ir abiejų tautų charakteri bei jų siekimą, kurie reiškiasi kiekvienos tautos individualybėje, nedaug bepakeičiamoje laiko, slyg ir net tragišką išgyvenimą. Galima didžiai pageidauti naujos dvasios, o vis dėlto stipriai tebeveiks senoji dvasia, k J. Iwanowskis ir T. Katelbachas paliudija savo atsiliepimais, taikytais šiais dienais, o rašytais vakarykšios dienos dvasioje.

S. Sužiedlis apibūdino lenkus kaip tautą, kuri augo svetimomis žemėmis, svetimais žmonėmis ir skolintomis dinastijomis; kuri nebuvę dar radusi savo valstybei pastovų ribų ir dėl to šiandien gerai dar nenuvokia, kiek toli jos turi

siekti. Etnografinę nepriklausomą Lietuvą šiuo atžvilgiu sudarė Lenkijai nemalonūs kontrastai, kuris reiškę daugiau negu akloji šiaudinė siena. Ji nėra dar sugriauta šiandien, ir labai gera, kad randasi idealistai, kurie siekia ją išversti moraliniais argumentais. Tikia darbas nelengvas, kai T. Katelbachas pareiškia, kad "nėra lenko, kuris išsižadėtų Lvovo ir Vilniaus", kaip nėra taip pat "lenko, kuris dabartinę vakarinę Lenkijos sieną nelaikytų nepajudinamomis". S. Sužiedlis jau anksiau buvo pastebėjęs, kad toks nusistatymas savyje turi prieštaravimų: iš vienos pusės siekiama Neissų upės vakaruose (pokarinė laikinė konsteliacija), o iš antros pusės nenorima atsisakyti nuo 1939 metų sienų rytuose (prieškarinė laikinė konsteliacija). Lenkams yra teisėta ir tai, k buvo iš kitų prieškarinių pasimė, ir tai, k naujo gavo po karo iš bolševikų malonės. Prieštaravimo ašmuo yra tas, kad vakaruose siekiama Lenkijai seną istorinę žemę, o rytuose tokia pat teisė paneigiama Lietuvai siekti savo istorinę žemę. Kuria gali rasti vietos ne tik moralinis, bet ir paprastas logikos dėsnis? Jo vietų užima "grynoji politika", kuri T. Katelbachas prikiša S. Sužiedliui (czysty polityk litewski).

T. Katelbachas tik tiek yra pažengęs iš grynos politikos priek, kad pripažįsta, jog po eventuali pasikeitimo rytinėje Europoje savo žodžius ir gūdai bei ukrainiečiai, su kuriais lenkai negalės nesiskaityti. Vilniaus ir Lvovo klausimais teigia, kad Vilnius nesė nei vien lietuviškas nei lenkiškas, o Lvovas — nei vien lenkiškas nei ukrainietiškas. Tie miestai es bendri. Bet

jeigu taip, tai teisingumas reikalauja atsižvelgti ne tik abi šalis, bet ir tai, kurios tautos istorijon tie miestai yra labiau aug ir kurios valstyb s teritorijai jie teis tai tur t priklausyti, jei bus atsisakyta grynos politikos. Moral visada ras priemoni užtikrinti saug ir laisv gyvenim visoms etnin ms grup ms. Ligi šiol iš lenk pus s to nebuvo paisoma.

Jeigu lietuvi ir lenk pašnekesiai emigracijoje pasiekt to, kad ateityje iš tikr j b t daugiau atžvelgta moralinius principus, tai dialogas iš "politinio archyvo" persikelt gyvenim . To nuoširdžiai linkime.

U.

Red. prierašas. Tokis yra "dialogas" tarp ia gyvenan i lenk ir lietuvi tremtini emigrant . Dialogo nes kmingum galima b t aiškinti tuo, kad jame dalyvav lenkiškosios pus s atstovai yra suaug su savo galvojimu dar Lenkijoje ir jo negali pakeisti, nors aplinkyb s yra radikaliai pakitusios. Tekdavo pasteb ti dar praeity, kad nevienaip galvodavo tuo pa iu klausimu lenkai iš Varšuvos, Krokuvos ir Vilniaus. Su pastaraisiais b davo sunkiau rasti bendr kalb . Dabar galima b t daugiau vilties laukti iš kartos, augusios ar augan ios naujose s lygose.

Kokis yra tikrasis galvojimas dabartin je Lenkijoje, neturim pasisakym . Ta iau mus pasiekusios informacijos iš žmoni , kuriems paskutiniaus metais teko išsikalb ti su lenkais Lenkijoje ir Vilniuje, vil i perdaug nepatvirtina. Es senasis nusistatymas palik s tas pats. Lenkas ir dabar pirmoje eil je išlieka lenkas ir Lietuvos atžvilgiu savo galvojimo nes s pakeit s.

TREMTYJE

Lietuvos ministeriui Povilui Žadeikiui mirus

Ministeris Povilas Žadeikis, su-
lauk s 70 met , mir š. m. gegužio
11 dien , 10 v. v. Sekmadienio ryt
žinia apie mirt pasklido telefonais.
Atsitiko taip, kad pa iam atstovy-
b s patar jui apie savo ministerio
mirt teko patirti pirmiausia iš sve-
tim j .

Velioniui b dinga buvo jo palik-
toji valia apsieiti be laidotuvi kal-
b . J vykd šeimoms atstovai. Be-
vykdant ji buvo išpl sta iki visiškos
tylos. Tylos namuose, kur buvo pa-
šarvotas ministerio k nas. Ministe-
rio rankos buvo perjuostos pagal ka-
talikišk paprot rožan ium. Kažkas
pasi l prid ti dar lietuvišk papro-
t — atkalb ti rožan i prie miru-
sio. Bet gal tai kitiems nepatiks;
ia lankosi ir nekatalik ? Gal bus
priešingas klebonas; ia tokio pa-
pro io n ra? Ir tylomis nuleista ana
lietuviška tradicija, anoje eksterito-
rialumo teise pažym toje erdv je ...
Tyla buvo išlaikyta ir kapuose. Kars-
tas pašventintas ir nuleistas. Tylos
nesudrumst taip pat lietuviška tra-
dicija — g di ir šviesi "Angelas
Dievo" giesm . O vieno laikraš io
nuotraukoje prie karsto vieno daly-
vio rankose bekyšanti ar tik ne ci-
garet .

Lietuviai gausiai laidotuv se daly-
vavo. Jaut , kad laidoja Lietuvos
minister — ne k kit . Ir vyskupas
V. Brizgys pad kojo bažny ioje pa-
reiškusiems pagarb šeimoms ir lietu-

vi tautos vardu. Ta iau po laidotuvi pri mimas atstovyb s namuose buvo paverstas tik šeimos reikalau, kuriame dalyvavo šeimos draugai, diplomatai, konsulai, vysk. V. Brizgys. Nuo visuomen s šioki ar toki atstov laikytasi nuošaliai. Ir kada po laidotuvi j dalis atvyko atsiveikinti, buvo atsakymas jiems, kad ponia negali pasirodyti.

Velionies valia apsieiti be kalb buvo suprastinta ir kitu atžvilgiu—laidotuvi vakar ne vienas lietuvis m gino sukinti televizij , ar nepamatys laidotuvi dienos kronikoje. Deja, Lietuvos ministerio mirtis nebuvo užfiksuota. Neteko patirti, ar buvo kas m gin s atkreipti televizijos d mes tai. Ar televizija tai rado d mesio nevertu dalyku. Kukliai buvo paminta ir New Ycrko didžiojoje spaudoje. Informacij pluoštel ir foto dav N. Y. Times, o N. Y. H. Tribune neteko pasteb -ti n informacijos. O ministeris Žadeikis išbuvo Washingtone nuo 1935, ir iš viso Amerikoje ilgiau nei Lietuvoje.

*

Žadeikis buvo, kaip sakoma, žmogus su charakteriu, savarankiškas, su savo sprendimais, reiškiama is kartais sta ia, tiesmuka forma. Tas charakteris gal daugiausia l m , kad tarp jo ir politiškai organizuotos visuomen s susidar tam tikras atstumas. Jis, sakysim, nesidav veikiamas Vliko ar Alto. Ogi paskutiniame Washingtone Alto, Vliko susitikime jis net raštu atsisak dalyvauti, neišleisdamas tam reikalui n savo patar jo ir paargumentuodamas keistoku biurokratizmo argumentu—kad tai darbo metas. Neatrodo, kad jis b t dav sis ir diplomat šefo valdomas. Savo santykius su šefu Žadeikis daug syki išreikšdavo sa-

vo paties pavartota formule: es Lorzaitis tes s primus inter pares ir nieko daugiau. Jaut si savarankiškas ir nenor jo duotis kit vadovujamas. Ta iau kitokioje atmosferoje ministeris duodavosi sugestijuojamas, jei tas sugestijas jis rasdavo einan ias iš Lietuvos intereso bei žmoniškumo ir neužmetamas iš viršaus.

B davo sakoma, kad amerikie i akyse jis gerbiamas. Politiskai labai jautriam valstyb s departamentui gal jo b ti priimtinas Lietuvos ministeris kaip Lietuvos valstyb s simbolis. Tik simbolis tos valstyb s, kuri n ra, anot Roosevelto, panai kinta, bet kurios veikimas laikinai sustabdyta!;. Departamentui gal jo b ti patogu, kai ir atstovo veikimas yra pristabdytas (ne: sustabdytas!), ypa iai jeigu ore pritvink koegzistencijos gar . Kovojan ios Lietuvos gal t b ti kitoks atstovo idealas—kuris daryt , judint , kovot . Ministeris Žadeikis buvo labiau pirmojo tipo. T krypt sustiprino dar ir jo liga. J taip pergyveno ir j aplank s prieš keleris metus Washington Star Pictorial Magazine korespondentas Doris Kanter. Korespondentas raš :

... Jis yra 66 met amžiaus — jis Povilas Žadeikis, Lietuvos ministeris. Šis oriai atrod s, švelniai kalb s žmogus, kuris atgabeno savo portfel Washington 1935, dabar yra daugiau simbolis negu veikiantis diplomatinis pareig nas. Jis neturi krašto, kuriam atstovaut visokiais praktiniais reikalais, jokios vyriausy b s, kuriai jis raportuot , ir joki priemoni , kuriomis Jis susisiekt su savo tautie iais Baltijos j r krantuose.

Jo veikla pradėjo keistis nuo 1940 vasaros, kada jo kraštas su 22,959 kv. myliomis ir apie 3 milijonais gyventojų buvo užimtas Sovietų Sąjungos.

... Pasiuntinys su muzikinėje tyloje ministeris daro spūdį profesoriaus, kuris degant universitetui ir išsiskiršius studentams, liekasi daugiau su nepalaužiamu tikėjimu, negu su tiesiogine viltimi, kad jis bus atstatytas (1953. 9. 13).

*

Kai P. Žadeikis mirė, N. Y. Times paskelbė informaciją, paremtą valstybės departamento šaltiniais, kad dabar atstovybė perima patarėjas J. Kajeckas kaip chargé d'affaires, o toliau patvarkys "diplomatinis šefas Romoje" Lozoraitis. Tvirtinama, kad N. Y. Times žinia paskatinusi ministrą Lozoraitį draugus raginti jį pristatyti departamentui ir pasisiųlyti eiti Žadeikio pareigas. Esantys patarėjas žinios paskatinti, Alto atstovai apsilankė departamente ir padarė tam tikrus pareiškimus. Apsilankęs departamente ministras Lozoraitis realiau pajutęs valstybės departamento prastą biurokratiją, atsargumą, nesukubusį panašiais atvejais ir išvykęs atgal Romą.

Realiai padėtis Lietuvos klausimui nurodo Latvijos precedentas. Departamentas priėmė chargé d'affaires titulą ministrui. Zarinio pristatytą atstovą, bet tokį, kuris savo praetyje yra buvęs atstovu ir turi ministerio titulą. Toki Lietuvos ministeriui nepriskaitytume daug (Lozoraitis, Sidzikauskas, Turauskas, Gylys).

Lietuvos precedentas yra panašus Lietuvos padėčiai, bet ne tapatus. Viena, mirus Latvijos ministeriui, nebuvo likęs, kas jį pavaduoja. Lietuva tuo atžvilgiu laimingesnė padėtyje. Antra, Latvijos ministras Zarinio

galiojimui formaliai aiškina, kompetencijos atžvilgiu aptarti. Lietuva nėra tokioje padėtyje su ministru Lozoraitio Urbšio telegrama. Tad galima numanyti, kad departamentas "klausimams tirs". Latvijos klausimų tokis tyrimas truko apie metus. Lietuvos atveju departamentas neturi pagrindo skubėti dar ir dėl to, kad tuo klausimu paaištinimai lietuvių esama kontraversinio nusistatymo; suprantamas gali būti nenoras kišti rankas reikalui, kuriuo nesutaria patys lietuvių, nenoras demonstruoti naujais skyrimais prieš Maskvą, juo labiau, kad chargé d'affaires pareigas yra atjėmęs natūraliu keliu atstovybės patarėjas. Neatrodė, taigi, kad Lietuvos atstovavimo reikalui galėtų būti koki kitoki sprendim šiomis aplinkybėmis.

*

Ministerio mirtis yra apgailima ne tik jo šeimos nariams. Ji yra liūdnas vykis ir visai tautai šiose aplinkybėse, kada nėra kas paskiria kitą pasitraukusio vietą. Vieno iš esamų diplomatų mirtis reiškia Lietuvos suverenumui reikšmingai sumažėjimą. Dėl to esamuosius diplomatus ir konsulus žiūrime su ypatingu linkėjimu jiems kuo ilgiausiai patverti.

Tos patarėjas ištvėrė su linkėjimu sutinkame ir Juozą Kajecką, kuris perėmė Lietuvos atstovo pareigas po ministro Žadeikio. Jis nėra jauno amžiaus (šiemet sukako 60 metų); jis nėra mažo teorinio pasiruošimo diplomatiniam darbui (Paryžiuje baigęs diplomatinį mokslą diplomu); jis nėra mažo diplomatinio patyrimo Londone, Berlyne, Washingtone ir kt. (nuo 1929 diplomatinėje tarnyboje). Jam perimtoji sritis yra sava, prasta daugiau nei kam kitam. Jam kaip

Jaunimo kongresas

Birželio 29-30 ikagoje vyk s jaunimo kongresas yra reikšmingas savo užsimojimu ir pastangomis su- telkti JAV ir Kanados lietuv i jaunim prie aktuali j lietuvišk klausim . O toki klausim iš tik- r j esama: tai senosios ir jaunosios kartos tarpusavio santykiavimas ir bendradarbiavimas, jaunimas tarp dviej kult r — savosios tautin s ir svetur rastosios, jaunimo kelias lietuvyb ir lietuvišk gyvenim ir kt.

Šiems visiems klausimams lukš- tenti buvo skirti plenumo ir atskir sekci j pos džiai. Plenumo pos- džiuose pranešimus padar : Ald. Krišk i nait (jaunimas ir šeima), Br. Vaškėlis (jaunimo ateities perspektyvos), V. Adamkevi ius (pasi- sakym susumavimas ir išvados). Jei plenumo pos džiai buvo kreipia- mi "oficialumo" linkme, pvz. juose

ir kitiems lietuviams atstovams pareigos šiandien n ra nei lengvos nei malonios. Reikia didelio talento ir išlyginto charakterio norint išba- lansuoti tarp dviejop pageidavim dabartinei situacijai — b ti tik sim- boliu ir b ti gyvu valstyb s reiš- k ju bei kovotoju.

B t m s noras, kad J. Rajec- kas b t ar iau antruosius, nes no- rim ži r ti Lietuvos atstovybes kaip lietuviškas salas, kuriose reiškiasi gyvyb ir veikla, kurioje telkia- si realusis atstovyb s užnugaris — lietuviškoji visuomen , kaip lygiai ir svetimieji, kuri pagalba ir santy- kiai Lietuvai yra naudingi.

J. B.

po pranešim nebuvo leidžiamos dis- kusijos, tai sekci j pos džiuose ne- tik pranešimais, bet ir diskusijomis reiš- k si daugiau jaunatviškos gyvy- b s ir ugnies (pos džiauo meno, vi- suomenini ir socialini moksl , sporto, literat ros ir spaudos, griež- t j ir pritaikom j moksl sekci- jos).

Steb tojui yra domu pasekti m - s jaunimo nuotaikas ir orientaci- j , kiek jos reiš- k si pa iuose svars- tymuose ir kongreso pabaigoj priim- tose rezoliucijose.

Niekam neliko abejoni , kad kongres suvažiav s jaunimas (o jo suplauk daug — apie 500 asmen ; jei ne birželio 29 vykus i generalin tautini šoki repetici ja, dalyvi b - t buv daug daugiau) ir savo nuo- taikomis, ir orientacija yra tikrai lietuviškas. Jis seka ir paž sta viso- kerio p m s gyvenim . Jis džiaugiasi tautiniais m s laim jimais, jis r pinasi negalavimais ir negero- v mis.

Pirmuoju atveju pvz. yra domus kongreso pasisakymas už tautišku- m ir tautini vertybi saugojim . Tod l kongresas nutar pasiraginti "išlaikyti tautinio t stinumo kertak- men — lietuvišk šeim ". Nutar pasiraginti laikytis lietuviškoje ap- linkoje. Nutar paraginti Jaunimo organizacijas "remti individualines savo nari pastangas, kuriant kult - rines ir mokslines vertybes".

Specialiai lietuviškas, sakytume, kongreso r pestis yra pasiraginimas "organizaciniame gyvenime jieškoti bendrojo darbo plotm s, lyginant skirtumus ir keliant bendruosius bruožus" (pabraukta m s). Nuolat gird damas apie šios r šies pastan- gas viešajame m s gyvenime ir matydamas j nes kmingum bei ne-

vaisingum , dabar "bendrojo darbo plotm s" jau ima jieškoti m s jaunimas ir rengiasi, pasak rezoliucijos, "sudaryti lietuviškojo jaunimo organizacin vienet". Kas tai bus tas "vienetas", liko neaišku. Nauja organizacija šalia jau esam JAV ir Kanadoj? Nauja organizacija specialiai jaunimui vienyb n traukti ? Jei taip b t , galima b t abejoti jos prasingumu. Naujo "lietuviškojo jaunimo organizacinio vieneto" steigimas rodyt ne k kita, kaip tik tai, kad dirbtinai organizuojamos vienyb s liga iš m s visuomen s persimest ir m s jaunim . Ar neb t s kmingesnis kitas kelias, deja, kongrese neprisimintas, tai telkiamasis po Lietuvi Bendruomen s v liava? ia lietuvi vienyb konkre iai vykdoma paties tautinio darbo dirbimu. Bendruomen laukia iš savo jaunimo entuziazmo, ugnies ir j g .

Kongresas toliau pasiragino "kreipti d mes politin gyvenim , tuo siekiant augštesn s kult ros lygio ir gilesnio demokratinio supratimo". Tokiam nutarimui tegalima tik priartiti: Šiaip kongrese vyravo ypa iai nepalankios nuotaikos prieš m s partij ir srovi politikavim . Jaunimo pasisakymas, tegul ir perdotom frazm, rodo j jau iant, kad tame politikavime neviskas tvarkoj. Tai gi pasitvirtina teisingumas ano d snio, kur teigia m s patarl : vaikai jau pjauna tai, k pas jo j t vai. D l to kongresas savo rezoliucija "apgalestauja nesveik politin visuomen s susiskaldym ir prašo greitos politini veiksni konsolidacijos"; "nepritaria dažnai visuomeniniame gyvenime pasireiškianioms skirting nuomoni formoms ir prašo siekti tinkamesni b d j sprendimui". Toks ia susil kusio jaunimo balsas.

Pasauleži r kova ir "nusiginklavimas"

Kun. prof. Stasys Yla susilauk sidabrinio jubil jaus — 25 kunigyst s met . Jis priklauso prie populiariausi trentyje asmen . Tai parad Amerikos lietuvi bendruomen s rinkimai, kuriuose jis gavo bals daugiausia, ir ateitinink federacijos

Kongresas taip pat prisimin specialiai jaunimo Ir apskritai kult ri nius reikalus: žurnalo "Lituanus" leidim , Pasaulio Lietuvi Archyvo darb , lietuvi spaud , meninius laim jimus ir kt. Jis prisimin ir pasveikino tautie ius t vyn je, ištr mime ir laisvajame pasaulyje, "ypa lietuvišk j jaunim už geležin s uždangos".

Kongresui pirmininkavo V. Kamantas ir L. Sabali nas, sekretoriavo A. Barzdukait , I. ep nait ir Gaškait . Rezoliucij komisij sudar A. Dundzila, B. Petrulyt , K. Kudžma, G. Gedvila.

Kongresas buvo pla iai m s spaudoje komentuojamas ir vairiai vertinamas. Ir suprantama kod l: m s jaunimas mums labai r pi! Sveikindami kongrese pasireiškusias kritiškas pastabas, kuri reikia betkokiam darbui (ne be tr kum buvo ir pats kongresas, pvz. rezoliucijose apeita net Lietuvi Bendruomen , prisid jusi prie kongreso šaukimo), vis d lto mes negalime nesistebti tais vertintojais, kurie ir jaunimo kongres tepaži r jo grynai pro savo asmeninius ar partinius akinius.

St. Barzdukas

tarybos rinkimai, kuriuose bals skai ium jis yra pirmasis po federacikos vado.

Populiarumo sigijo dinamiškomis pilnutin s katalikyb s id jomis—gal kaip tik d l to, kad jas skelbia ne tik raštu ir žodžiu, bet visu savo gyvenimu bei savo santykiavimu su kitu žmogum.

Tokis jis yra žinomas ne vien tremtyje. Ir ia dedamas jo straipsnis yra parašytas dar nepriklausomoje Lietuvoje, skirtas jo knygai "Nerami dabartis ir ateities perspektyvos", kuri tur jo išeiti 1940 Mariampol je. Bet tenai buvo bolševik konfiskuota ir sudeginta. Raštas senas, bet jo mintys nepasen .

Vargiai rasime pasaulyje taut vienalytišk pasaul ži r atžvilgiu. Tiesa, yra vadinam katalikišk , ortodoksišk , protestantišk , net laisvamanišk taut ar krašt . Bet tai anaip tol nerodo religinio, pasaul ži rinio taut vienalytiškumo. Greiau tai reiškia vyraujan ias taut pasaul ži ras. Šalia vyraujan ios pasaul ži ros kiekvienoj tautoj yra ir mažumos pasaul ži r , ir tokios pasaul ži ros, einant konstitucij suteiktomis teis mis, turi laisv gyvuoti ir pl stis.

Kartais tokios mažumos pasaul ži ros savo aktyvumu ir savo atstov asmeniniu svoriu gali tur ti nemažesn s takos politin , kult rin , socialin gyvenim , kaip ir daugumos pasaul ži ra. Kai taip vyksta, tai tarp dinamiškosios, takingos mažumos ir daugumos pasaul ži r prasižeda rungtyni kova.

Kaip gyvenimas rodo, toki kov yra išgyvenusi ir išgyvena kiekviena tauta. Kai kuriose j tokios kov buvo išsivys iusios net baisius

kruvinus karus ir žudynes. Tekt ia skirti perdaug vietos, norint paminti bent svarbesniusius toki vyki . Štai, kad ir pilietinis Ispanijos karas buvo didele dalimi pasaul ži rini rungtyniavim vaisius.

Tiesa, pasaul ži rin s rungtyn m savo esm je n ra blogas dalykas, jei tik jos vyksta grynai dvasin j plotm j. Kiekviena pasaul ži ra, nepavojinga valstybei, gali juk, pagal konstitucij , ne tik gyvuoti, bet ir pl stis, o tuo pa iu vykdyti dvasin užkariavim kit pasaul ži r s skaiton. Šitokia dvasin , kult ringa, pasaul ži r penetracija — skverbimasis vienas kitus n ra ir negali b t pavojingas kraštui, tautai. Visas pavojus iškyla tuomet, kai pasaul ži ros ima propaguoti tarpusav netolerancij arba kai šiosios griebtis leidžia savo atstovams. Su netolerancijos dvasia paprastai ateina neapykanta, o ši diktuoja nelestin priemoni vartojim . Taip kova iš princip srities perkeliama asmenin , iš dvasin s fizin , iš tikin jimo prievartos plotm , o kult ringa penetracija (skverbimasis) padaroma asmenini interes , ambicijos padiktuotu vienas kit naikinimu.

Šie pastarieji dalykai pasaul ži r kovoje ir yra patys pavojingiausi ne tik pa ioms pasaul ži roms, bet ir visam kraštui. Pavojingesni jie net už klasines ar politines kovas, nes jie palie ia žmones pa iu išvidiniausiu b du. D l kit dalyk žmon s dar gali susišnek ti, bet d l pasaud ži rini b na nebe manoma, ypa kai netolerancija b na giliai leidusi savo šaknis.

Siekiant pilnutin s tautos vienyb s ir rimties, yra ne manoma išsiversti be pasaul ži rinio "nusigink-

lavimo". Šitas "nusiginklavimas" turī b t siekiamas vis tīkr pasaul l ži rin s kult ros žmoni . Ne be to, žinoma, kad jis — šis "nusiginklavimas" nežinot savo rib . B t v l kitas kraštutīnumas nor ti užtrinti visus pasaul ži rinius žmoni skirtumus, vietoj aiški pasaul ži r piršti skepticizm , indiferentizm , visas pasaul ži ras suniveliuoti (sulyginti). Kažin ar tokiu būdu pasiekta krašte pasaul ži rin taika b t mažiau pavojinga tautai už arši pasaul ži rin kov . Pasaul ži rini skeptik , indiferent patarnavimas savai tautai gali kartais tiek b ti naudingas, kaip ir v p t s. Jiems bus "vis tiek pat", koki v jai bep st : bet tik gera jiems.

Taiģi pasaul ži r "nusiginklavimas" turi tur ti kit program , o ne atsisakym nuo savo princip . Bene pirmasis šiosios naujos programos punktas b t — geras, pilnas savo ir priešingos pasaul ži ros pažinimas. Netolerancija klesti tuomet, kai nepažstama gerai nei savo nei priešo pasaul ži ros; kartais juk ginama pas save, arba puolama pas kitus tai, ko visai n ra nei pas vienus, nei pas antrus. Pirmiausia, žinoma, reikia gerai pažinti sav j pasaul ži r . Sav j , o taip pat ir kit pasaul ži r tenka pažinti ir pirm j , patikim , piln šaltini . Ne užtenka ia pasiskaityti vien kit straipsn , broši r ir daryti iš to labai toli einan i išvad .

Antra, skirting pasaul ži r atstovai turi jieskoti ne tik to, kas juos skiria, bet — kas jungia. O jungia daug kas: žmogīškumas, dievovaiķyst , etnis — rasis giminīgumas ... Vis pirma, taiģi, mes visi esame žmon s, to paties Dievo vaikai, vienos tautos atstovai. B t

Kai kas apie Vasario 16 gimnazij Vokietijoje

Vokietijoje lietuvi skai ius dar labiau sumaž jo. Tenyķš iai lietuviai dar skardenasi dviem savo lietuviško; "mas s" atramomis: darbo kuopomis - batalijonais ir Vasario 16 gimnazija. Šiuo tarpu nor jom užfiksuoti gimnazijos pad t , kad vienoj vietoj b t sutelktos pagrindin s žinios apie jos darbo eig , žmones ir sukilusias dabartines problemas.

1. Kuriomis aplinkyb mis gimnazija susik r ?

Vasario 16 gimnazija steigta 1950 m. ruden , kai visos kitos IRO stovykl gimnazijos buvo likviduotos arba baigiamos likviduoti d l emigruojan i iš Vokietijos lietuvi šeim . Svarbiausias gimnazijos promotorius buvo tuo laiku PLB Vo-

nežmoniška, jei nusigr žtume nuo brolio—žmogaus ar kovotume su juo d l to, kad jis ne tos pasaul ži ros, šitas galvojimas šiandien jau yra subrend s rimtose galvose ir, reikia manyti, prad s vis labiau ir labiau persimesti platesnes mases. Ypa pa iais pastaraisiais metais daug gražios iniciatyvos parodyta jieskojimui bendros kalbos tarp krikš io nišk j konfesij .

Tre ia, kiekviena pasaul ži ra pirmon eil n turi r pintis pozityviu savosios ideologijos skleidimu, vengiant bergždžios kovos su kitomis pasaul ži romis. Vienpusiškai pasinešimas kov visuomet išsigimsta netolerancij kit atžvilgiu.

St. Yla

kietijos krašto Valdybes pirmininkus išrinktas dipl. inž. Pr. Zund .

Iki 1953 m. XII. 31 gimnazija buvo Diepholze (kareivin se 3 klm nuo Diepholzo miestelio) šiaurinėje Vokietijoje. D l nepalankaus klimato ir d l perdidelio nuotolio nuo pietinės Vokietijos, kur buvo lik nemaža lietuvių šeim , b-n s taryba pageidavo gimnazij perkelti labiau pietus. Po daugelio jieskajim gauti palankiomis s lygomis tinkam gimnazijai žem s sklyp ir ten pastatyti r mus, 1953 balandžio m n. buvo nupirktas Schloss Rennhof H ttenfelde (žem s plotas su parku 42.577 kv. metrai, r mai su gyvenam j kambari grind plotu 2.121 kv. metr. ir dideliu kio trobesiu). Atlikus kai kuriuos remontus ir pasta ius barak virtuvei ir tam tikram klasi skai iui, 1954. I. 3 Vasario 16 gimn. buvo perkelta H ttenfeld (po sp jimo, kad Diepholzo kareivin s gali b ti iš gimnazijos atimtos, nes kareivin s numatytos kitiems tikslams).

Kas buvo gimnazijos mokomasis personalas?

Gimnazijos direktoriais buvo dr. Palaitis, A. Giedraitis, dr. VI. Luterskis. Nuo 1957 m. III. 15. dr. A. Rukša. Gimnazijos mokytojais Diepholze yra buv dr. Palaitis, A. Giedraitis, Kyselbachas, Gešventas, Gasnierien , dr. E. Seika, kun. Gir ius, Petk nas, Jurkaitis, S. Antanaitis, kun. V. Kaleckis, Petkevi ius, dr. kun. A. Paškevi ius, T. Knopfmilerait , K. Motgabis, H. Motgabien , A. Krivickas, dr. J. Sakalauskas ir vienas vokietis angl kalbai. Gimnazijos mokytojais Htittenfelde yra buv A. Giedraitis, dr. VI. Luterskis, dr. kun. A. Paškevi ius, A. Grinien , A. Venclauskas, Jurkaitis, T.

Knopfmilerait , E. Wingerath, F. Lenz, V. Natkevi ius, dr. K. J. eginiskas, dr. kun. Gronis, kun. V. Kaleckis.

Dabar gimnazijos mokytojais H ttenfelde yra dr. A. Rukša, S. Antanaitis, dr. kun. J. Petraitis, F. Sk rys, A. Krivickas, K. Motgabis, H. Motgabien , T. Gailius ir du vokieiai (vokie i ir angl kalbai). (Vokieiai, rodos, irgi jau pasitrauk). Taciau kalbama, kad dr. Rukša jau numat s pasitraukti vokie i gimnazij (pasitrauk . Red.).

Ar mokini skai ius taip pat maža ir ar visi mokiniai moka lietuviškai ?

Vasario 16 gimnazija iš Diepholzo atvyko su 180 mokini ; 1956 m. balandžio 1 d. (mokslo met pabaigai) buvo 160. Nuo tada d l emigracijos mokini skai ius sumaž jo. Dabar j yra apie 120. Kiekvienais metais tarp naujai stojan i mokini apie 1/4 - 1/3 b na nemokan i ar silpnai mokan i lietuviškai. Tokiems b na pridedamosios lietuvi kalbos pamokos. Vieneri met b gy dauguma pramoksta lietuviškai ir šitaip ima atsakin ti pamokas. Per dvejus metus tokie turi išlaikyti atitinkamos klas s normal lietuvi kalbos kurs .

Kiek gimnazija išleido abiturient ir kur jie dingo?: sijung vokie i gyvenim , emigravo?

Pirmoji abiturient laida išleista 1952 m. IV. 1. 1953 met abiturient laidos nebuvo, nes, taikantis prie vokie i gimnazij , kuriose buvo sudarytos 9 klas s, reik jo ir Vasario 16 gimn. vesti IX klas . Per penkias laidas iš jo 24 abiturientai. Iš j 13 studijuoja augštosiame mokyklose (Vokietijoj, Šveicarijos Frei-

burge, Romoj), 7 yra emigrav JAV ir Kanad , likusieji 4 Vokietijoje kitaip sik r ar išteko.

Kaip su gimnazijos patalpomis, kiek joms išleista pinigų?

Paliekam nevertin klausimo, ar tinkamoj vietoj ir tinkamas namas pirktas. Vieniems jis atrodo labai nevyks, nes tokioj vietoj, kur sunkiai pasiekiamas, kur mokytojai neturi kur gyventi ir turi kai kurie važinti iš už 12 kilometr artimiausio miestelio. Kitiems tokis uždarumas atrodo idealus, nes atitveria mokinius nuo svetimos takos ir palieka lietuviškoje savoje aplinkoje. Dabar jau tenka skaitytis su pačiu faktu ir tikdomtis, kaip su išlaidomis tam gimnazijos namui. Tie piniginiai reikalai taip atrodo;

1953 m. IV. nupirktas namas su kai kuriais trobesiais ir sklypu (42.577 kv. metr.) už 155.000 DM. Komisas — 5.000 DM. Nupirktas barakas virtuvei, valgyklai, klasms (42,5x12) 15.000 DM. Dovanotas barakas klasms (24,34x6,1) 2.264 DM. Nam pritaikymas bendrabuui ir barako klasms, virtuvei, valgyklai, centrinio šildymo papildymai., kanalizacijos darbai, prausykl ir duš rengimai, virtuvei katilai, išviei rengimai, elektros pertvarkymas, dažymo ir kiti remontai bei darbai 106.978 DM. Klasms baldai, patalyns ir lovos bendrabuui 16.728 DM. Mokesiai: pirkimo, notarams, advokatams, žems mokesiai, mokesiai už leidimus statyti ir remontuoti 10.472 DM. Nuošimiai d l išmok jim termin prat sim pagal pirkimo sutart 3.800 DM. Išlaidos vajuos propagandai ir propagandinams spausdiniam 10.284 DM. Raštini , paštas, telefonas, kai kuri pa-

talp nuoma, atlyginimai už darbus 15.392 DM. Administracijos vairios išlaidos, kelion s ir kitos išlaidos ryšium su nuosavybe ir remontais 8.686 DM. Išlaid iš viso 350.104 DM. Toms nuosavyb ms, remontams ir darbams apmok ti surinkta auk — 317.346,08 DM. Gauta pajam už likviduot lauž ir nuom 2.944,01 DM. Lieka skol (hypoteka mok tina po 300 DM. metams) 29.935,83 DM.

Nam vajui gauta auk iš ši krašt ir šitokiomis sumomis: Anglija 2.305,97 DM; Australija 6.833,-29 DM; Austrija 50 DM; Belgija 338,52 DM; Brazilija 20,45 DM; Jungt. Amerikos Valst. 112.471,64 DM; Kanada 23.817,96 DM; Kolumbija 2,958,96 DM; Pranc zija 575,83 DM; Švedija 48 DM; Šveicarija 139.850,45 DM, (didesn suma negu JAV); Uragvajus .99 DM; Venezuela 6.598,14 DM; Vokietija 20.381.89 DM; N. Zelandija 996 DM. Viso 317.346,-08 DM.

Kitas piniginis klausimas: iš kur gauna gimnazija pinig mokiniams išlaikyti?

Vasario 16 gimnazijos pagrindines pajamas sudaro aukos iš gimnazijai remti b reli . J kiekvienas turi 20 nari , kuri kiekvienas metus moka 12 dol. T b reli teoriškai yra 180, ta iau vieni veikia silpnai, kiti su savo auk našais labai atsilieka. Jie per metus tur t sud ti gimnazijai 43.200 dol. arba 181.440 DM. Kiti asmens ir organizacijos vienkartin mis aukomis sudeda apie 50.000 DM per metus. Balfas per metus sušelpia maistu už 17.500 DM, kitos staigos ir organizacijos maistu — už 8.500 DM. T vai ir mokiniai sumoka 9.000 DM. Iš kiauli kio ir iš darž b na pajam už

7.750 DM per metus. Mokytojai, tarnautojai, sve iai už maist , sumoka per metus 8.500 DM. Kitoki pajam susidaro apie 7.200. Šitoki b du susidaro per metus 290.190 DM pajam , šitiek j numatyta 1956-57 m. s matoje.

Šitokia pat suma numatyta išleisti 1956-57 m., skai iuojant, kad gimnazijoj mokysis ir gyvens 150 mokini . Kadangi j apie 30 yra sumaž j d l emigracijos, tai išlaidos bus mažesn s.

Kiek atsieina mokinio išlaikymas?

Kiekvieno mokinio maistui per dien išeina 1,60 DM. Per metus visiems mokiniams (150) išeina 69.-600 DM. Atlyginimai mokytojams ir j socialinis draudimas sudaro 86,000 DM. Administracijos ir virtuv s personalo atlyginimai ir socialinis draudimas — 37.465 DM. Šildymas ir elektros šviesos — 14.500 DM. Ši met s matoje dar numatyta vairi remont ir pagerinim už 26.160 DM. Šias sumas iš s matos išlaid atmetus, bet turint galvoj kitas išlaidas matyti, kad vieno mokinio Vasario 16 gimnazijoj mokymas ir išlaikymas vidutiniškai per metus atsieina 1.760 DM. Šita pajam ir išlaid s mata gana reali, nes š. m. geguž s 1 d. skol buvo 26.250 DM. Tai maždaug sudaro remontams numatyt sum . Bet kadangi kai kurie b tini remontai yra atlikti, tai tos skolos yra už maist ir kitus dalykus, nes atrodo namo sien iš lauko tinkavimas šiemet tur s atkristi ar atkrito.

Aukos pamažu turi tendencij maž ti, bet kartais v l atsigauna. Jei b reli sudedamos aukos nemaž t ir jos ateit laiku, pagrindin ekonomin problema b t išspr sta.

ID JOS SPAUDOJE

Spaudos talka vienybei žudyti • Dominavimo pastangos apskald vienyb ir su Baltais • Tarp 14 "partij " rastos gyvos tik 2 "partijos" • Jaunimo kongresas senimo akimis • Jaunimas jau dalyvauja laisvinime konkreiais darbiais.

*

Vlikas š pavasar m tartis su Vlike nedalyvaujan iomis grup mis. Spauda neliko tam vykiui abejinga. Ji gana energingai talkino vienyb s siekimus sutormozuoti ir paversti niekais. Tik prasid jus pasitarimams, spauda, užuot k rusi raminam nuotaik , išsikas karo trimitus priešingoms nuotaikoms pakurstyti. Naujienos iš naujo atakavo tautininkus, ypa iai Talkos pirminink . Tai buvo pataikyta kaip tik prieš Tautin s S jungos suvažiavim , gal norint tes ti ketinimus padaryti ta-

Kokis dabartiniu metu gimnazijai aktualiausias reikalas?

Galima leisti pro pirštus buvusias iš šalies politines intrygas jieškoti mokiniuose sau r m j , politinius sumetimus skiriant mokom j personal , gandus, kuriais buvo kurstomi vieno tik jimo mokiniai prieš kitotik jimo mokinius, taip pat gandus, kad mokyklai surenkamos aukos b davo kai kada taip suplakamos su bendruomen s pinigais, kad sunku buvo susekti ribas ir t.t. Tai vis emigrantiniai ir sunkiai išvengiami, nors vengtini reiškiniai. Paskutiniu laiku tie visi reikalai blanks-ta prieš pagrindin pedagogin pro-

kos, kad suvažiavime pasireiškst nuotaik, nepalanki Talkos pirminkui. D mesio vertas buvo betgi ne tautinink praeities veiklos vertinimas, bet paties žemiausio kult ros laipsnio tonas ir stilius. Netenka stebtis, kad atsiranda toki lig st rašytoj; labiau d mesio verta, kad atsiranda redaktori, kurie j raštams duoda vietas. Draugas leido tuo pa iu metu savo politiniam ideologui, at jusiam taip pat iš “apylink s”, pristatin ti dar nepaskelbt Vliko delegacijos pasi lym kaip vienintel priimtini ir nepakei iam. Tuo pat keliu jo N. Lietuva. T. Žiburiai steng si tik referuoti vien ir kit pareiskimus, nors ir su aiškiu palankumu vilkinei platformai. Dirva ir Vienyb replikavo Draugui ir Naujienoms. Taip delegacij pasitarimai virto faktiškai medžiaga spaudos diskusijai. Spauda, pasisakydama už “vienyb”, bet sijungdama aktyviai propagand, kad teisinga “vienyb” t ra “mano draug” skelbiama, sijungdama poli-

tini priešinink ir j id j kritik, atliko toki rol, koki ji atliko Vliko ir VT pirmininkams atsilankius pas St. Lozorait “vienyb s jieškoti”. Susidaro sp dis, kad laikraši skaitytojai daugelis yra pa ius laikrašius praaug, suprasdami, kad partin polemika n ra tikrasis kelias nei vienyb, nei laisvinim.

Antras vaidmuo pasitarimams iš delegacij perkelti spaud teko Vliko grupi delegacijai. Nors buvo sutartas komunikatas apie pasitarimus spaudai ir jis buvo paskelbtas, bet tuo nesitenkinta, ir komisijos pirmininko pranešimas apie pasitarim eig padarytas Vliko sesijoje, buvo perduotas spaudai. Naujienos j ištisai ir paskelb. Tai buvo priimta kaip ženklas, kad Vliko delegacija jieško pirmoje eil je “publicity”, o tik paskui “vienyb s”. Tuo ji atidar duris ir kitoms delegacijoms iš pasitarim išeiti spaud. O “vienyb s” s kla, dar nesp jusi tyloje išdygti, taip ir liko polemikos karštyje ir v juose dži ti.

*

blem — prieš mokytoj stok. D l permažo atlyginimo, d l but stokos, d l nepatogaus susisieki mo, emigracijos ar kit priežas i tinkami mokytojai pasitraukia ar išeina kitur tarnauti. Nauj pasikviesti beveik negalima, nes Vokietijoje j neb ra. Vienas buvo atvyk s iš Anglijos. Bet gimnazijos laikytojai taip “pasistat” jo atžvilgiu, kad tas mojo ranka ir išvyko atgal Anglij . . .

M s informatorius savo pranešim baigia pastaba: “Mokiniai atrod gražiai ir sveikai. Mokytojai labiausiai suskurd . . . Kad b t bent po por kambari buteliai mokytojams, gal dar j atsirast”.

Spaudoje kalasi kova d l dominavimo naujoje srityje. Tik po Pavergtosios Europos Taut sesijos Strasbourg Eltos Informacijoje užsieni reikal tarnyba paskelb, kad lietuvi delegacija prie Jungtini Pavergtos Europos Taut tur t b ti Vliko žinioje. Netiesiogiai ta mintis prat sta naujo Vliko pirmininko pasikalb jime su Lietuvi Dienom, kur jis sako, kad “tur damas savo atstovus PET, Vlikas dalyvaus apeliuojant laisv j pasaul d l pad ties T vyn je”. Tokis pareiskimas susilauk replikos iš Talkos pirmininko Vienyb je, kur jis paneig Vliko pirmininko tvirtinim, kad Vlikas turi savo atstovus PET.

Tas Vliko noras rodyti dominavimą PET delegacijoje jau pasireiškė ir darbais ir dav savo vaisių. O vaisiai tie, kad Bonnoje PET biuro ved jus nebuvo išrinktas lietuvis, kad suskilo balt vienybė, kad suskilo ir pati Balt Taryba Vokietijoje. Iš esant pusis buvo paaiškinta, kad Balt Taryboje buvo sutarta, jog PET atstovu Bonnoje bus estas. Balt Taryboje lietuviams atstovauja užsieni reikalų tarnybos valdytojas. Vadinas, jis turėjo duoti tokį estams pažadą. Bet to pažado negalėjo ištesėti dėl paprastos priežasties — kad tai nebuvo ir nei Balt Tarybos nei užsieni reikalų tarnybos kompetencija numatyti kandidatus į PET postus.

*

Aiduose (Nr. 4) J. Alaušius pasisakė prieš politikavimą — už rinkimus lietuvių; už Lietuvos laisvinimo akciją, bet prieš grupių norą monopolizuoti Lietuvos laisvinimo reikalą esant „nebe partiniams, o antpartiniams“, „Lietuvos reikalui visi lygiai sutariame“. Pasisakė prieš grupių kombinacijas dalytis laisvinimo postus — už tuos postus pavedimus kvalifikuotiems žmonėms, nes: „Lietuvos laisvinimo veikla lig šiol buvo ir gal dar ilgam laikui liks vis pirma propagandinio pobūdžio.

O ar tam uždaviniui... partiniai kovnai yra patys tinkamiausi žmonės? Labai tenka abejoti, ir būtina ne tik teoretiškai, bet ir iš turimosios patirties. Jei tiek metų ir tiek žmonėms būt buvę šiam reikalui parinkti iš darbo ir plunksnos nebijant mokslininkai lituanistai ar apskritai iš darbo, o ne posėdžių žmonės, ar nebūt buvę daugiau padaryta... Kelios lituanistinės studijos... daugiau svirtų negu vis posėdžiai, viešieji ir užkulisiniai. Deja, gada be-

veik nieko rimtesnio nei rašoma parengtame reikalui populiarinti“.

Stipriai pasisakė prieš Lietuvos laisvinimo vardo piktnaudžijimą: „Piktinomės anais metais, kai valdančioji partija save tapatinė su Lietuva. Bet iš esant pati pagunda gyva ir dabar, kada norima kova už Lietuvą vadinti tai, kas tik yra paprasta partinė veikla. Lietuvos laisvinimo kova neturi nieko bendro su mūsų partiniais varžymais... Pro santrumpą „vlikas“ pamirštame, kad jis yra Vyriausias Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas, taigi, ne partinė varžybų sporto aikštė“.

Atsiliepdamas dėl Naujien ir Draugo polemikos, kad rezistencija tremtyje negalima, autorius sako: „Ir ko tik nebuvo priporinta: vienas iš šios antirezistencinės kampanijos ideologų... atskaitė, kad ir dėl Vengrijos katastrofos kalta buvo rezistencija (ji galinti tik kelti nors sugriauti, bet nieko sukurti). Tai buvo tipinga partinė akcijos kampanija, kurioje iš partinio niršio buvo užmiršta savas paklausti, ar beitaikant partinį priešą, nebuvo pridėti kirviai prie bendrojo medžio, kurio syvais vis drauge mintame...“

„Yra pagrindo neapskaiti rezistencijos žodžio, nes jis šiandien skiria dvasias. Ne 14 turimų politinių junginių mus vis pirma skiria, o juose pačiuose išsiskyrimas rezistenciniais ir oportunistiniais dvasias. Pastarasis išsiskyrimas yra pagrindingesnis už visus kitus išsiskyrimus. Jis yra vienintelis realus išsiskyrimas. Kuriam iš an 14 junginių priklausytume, vis pirma stovime prieš klausimą: tikime lietuvių... ar kapituluojame žinojime, kad sveturiams tik rimas paprasčiausias klausimas tegalima atsakyti tik

tai baigiasi prisitaikymu, sutampaniu su asmenine gerove, šio klausimo akivaizdoje yra 14 partijų, nes "taip" ar "ne"... Tada šios dvi realios "partijos"...

"Rezistencin dvasia yra tik jimo dvasia... Lietuvių s likimas mummyse yra susijęs su rezistencin s dvasis mummyse laim jimu prieš oportunistin pagund...".

*

Spaudoje rado atgarsio jaunimo kongresas. Nat ralu, kad jis ne visiems patiko. Vienių s apžvalgininkas sutiko kongres gal nepalankiausiai. Viena paskaita buvusi "pirmas senatv s ir banalumo siveržimas kongresan". Kita paskaita buvusi "šviesiausias jaunimo kongreso taškas". Bet "min tas kalb tojas nesusilauk tiek ovacij kiek j (ypatingai iš "senimo") susilauk pirmas pranešimas. Išvada: "Tautini šoki švent uždars šokis 'Norriu miego', atrodo, buvo charakteringas ir jaunimo suvažiavimo dalyviams". "M s išsineštas sp dis iš jaunimo susirinkimo tikrai buvo li dnas... Jeigu jaunimo kongreso didesn kalb toj dalis yra tikri m s jaunimo atstovai, mes turime skaudžiai nusivilti".

Tokis subjektyvinis nusivylimas, žinoma, nereiškia, kad jaunimo kelias yra blogas objektyviai. Jis teiškia, kad jis nepatinka laikraščio korespondentui, nes tas jaunimas nelinksta tuos kelius, kurie patinka korespondentui. Bet jeigu jaunimas elgt si taip, kaip patinka korespondentui, b t pagrindo manyti irgi, kad jis nebe jaunimas.

*

Vienu konkretizuotu jaunimo darbu tenka ši spaudos id j apžvalg užbaigti — tai Lituanus žurnalas

BRUNONAS STOKUS

š.m. liepos 23 mir Freiburge i Br. li-gonin je po auglio galvoje operacijos.

Brunonas paliko seseris, brol, didel b r bi iuli ir lietuvišk visuo-men, kuriai nesp jo atiduoti savo didel m studijom sutelkto Ir tebetelkto iki mirties mokslini žini lobio.

Savo bi iulio Brunono mirt apgaili
LFB VALDYBA

Dažna iš t vyn s ar Sibiro žinia šiuo tarpu teko ALINAI MILIUŠY-TEI-GRINIENEI — abudu jos išvežti t veliai mir .

Su savo bendradarbiais Alina ir dr. Jonu dalinam s juos ištikusiu li desiu.
LAISV

Onai Orantienel (Waterbury) mi-rus, jos brol IGN MAL N bei gimines nuoširdžiai užjau ia

CLEVELANDO LFB SAMB RIS

Šioje vietoje tenka pasidžiaugti skaitytoj konkreiais atsiliepimais. Ne tik bendrais palankiais ar nepalankiais žodžiais, bet pasisakymais dėl atskir laikraščio straipsni ar juose iškelt id j . Jei lig šiol reaguodavo dažniau jaunesnio amžiaus skaitytojas, tai šiuo tarpu malonu pateikti ir vyresnio amžiaus, nors ir jaunos dvasios, žmoni atsiliepimus.

*

Dr. J. Sakalauskas, buv s užsieni reikal ministerijos pareig nas Ir Klaip dos gubernatoriaus patar jas, — dabar gyven s Muenchene:

priminimu, kuris virto laisvinimo veiksmiu. Veiksniu be kabu i , nes jis užkišo sprag , kurios nebuvo užkiš visi kiti ligšioliniai veiksniai — informuoti angliškai skaitan i visuomen . Lituanus skelbiami svetim j atsiliepimai parod , kad žurnalas yra d mes save atkreip s, taigi ir savo pasirodym pateisin s.

Žurnalo veikla rodo, kad nereikia sk stis jaunimo nesid jimu laisvinimo darb . Priešingai, laisvinimo darb jis suprato tiesiogine ir nesugadinta prasme — vykdyti j konkreiais darbais.

Kita forma t pat darb vykdo ir jaunimas Europoje (Ri ardo Ba kio straipsniai Lietuvos klausimu pranc ziškoje spaudoje). Svetimoje aplinkoje užaug s, jaunimas moka geriau prie tos svetimos aplinkos prieiti, pats išlik s lietuviškai kovingas, jaunatviškai veržlus.

Atsid j s skai iau laikraštyje Laisv paskelbt sid m tin Ant. Maceinos straipsn "Trys europie io iliuzijos komunizmo akivaizdoje". Ta iau man atrodo, kad j der t veikiau pavadinti — "europie io iliuzija". .. viltis, kad komunizmas prilips savo liepto gal .

Ir kas toliau? Vien nuomone, prilips t savo liepto gal , jis nugarms bedugn . Ir tai vyks revoliucijos b du — komunizmo katastrofa (A. Mc. nurodoma istoriosofin iliuzija). Kit gi nuomone, komunizmas, pri j s liepto gal , nepuls ta ia galva žemyn, bet sustos vietoje ir evoliucijos keliu nusvirs demokratijos link (A. M. — sociologin iliuzija) ar net atsivers — sukriš ion s (A. M. — teologin iliuzija). Autorius visas šias galimybes atmeta, bet skaitytoj taip ir palieka nežinioje, kas gi toliau.

Ta iau kai kurios kitos autoriaus daromos išvados yra taip nusakytos, kad atrodo klaidingos ar gali b ti klaidingai suprastos. . . Negi galima sutikti, kad "Vakarai šiandien neturi nieko, k Jie kaip turin gal t pastatyti prieš komunistin pasaul ži r ". Atseit, šiuo atveju yra bever iai, autoriaus terminologija, krišk iony ir humanizmas.

Ta iau visiems žinoma, kad vadinamam komunizmui lemiamas veiksnys yra ne pasaul ži ra, o brutali fizin j ga, vairuojama rafinuoto proto, apsišarvavusio net pažangiausiomis mokslo priemon mis žmogui priversti.

Pasaul ži ra komunizmo s rangoje, atrodo, užima tik nežymi viet . Jos vert komunizmui, atrodo, galiama b t palyginti su partizan ver-

te reguliariai kariuomenei. Nedaugiau.

Tuo tarpu krikščionyb jau seniai nesigriebia fizinio ginklo. Ji taip pat jau seniai nebestoj vadovauti politiniams veiksniams, o kaip tik laikosi politini vyki šeš lyje. Iš ties ne krikščionyb ir humanizmas gali atsverti komunizm, ginkluot jau vandenilio bombomis. Tai gal tik atitinkama valstybi politika. Tad ji ir neša atsakomybę už esam pad t.

Kitoj straipsnio vietoj A. Mc. rašo: "Marksistinė istorijos schema nepalieka vietos jokiam Dievui, nes ši sistema yra esmingai dvinar: gamta ir žmogus'... Nejaugi gamta bei jos dalis žmogus nepalieka vietos jokiam Dievui? Argi paioje gamtoje bei žmogaus dvasios b se noje negalima skaityti Dievo buvimo? Iš ties gamtos apraiškos ir žmogaus dvasios b sena ne tik neatmeta Dievo buvimo, bet veikiau j patvirtina.

Mano supratimu, ne vien "Marksas ir su juo visas komunizmas yra sitikins, kad žmogus gali atspiti istorijos s lygas, eig ir bendrus rezultatus". Manau, panašiai sitikinsis yra ir ne komunist.

Ar visiškai be pagrindo ir skms siek ir siekia nevienas didysis politikas "paimti istorij savo rankas" ir tapti "laiko viešpa iu". Taciau koki griežt ištarm daro straipsnio autorius sakydamas, kad "tai jis (žmogus, net išminius, didysis politikas) gali padaryti tik tuo atveju, jeigu Dievo n ra". Argi tai toks paskutinis yra Dievo ir žmogaus moksl žodis? — mirties ištarm žmogaus (nors jis b t genialus politikas) galiai nustatyti istorijos vyksm ir juo gr sti savo politik.

Argi tai reiškia, kad ir genialus politikas t ra azartinis žaldikas? Ant ra vertus, A. Mc. savo straipsnyje teikia pavyzdži, kad ir teologai m gina atskleisti ateit, nors gal nes kmingai.

Reikia sutikti, kad istorijos vyksmas yra labai sudingas, kad jo visiškai tikri d sniai sunkiai suvokiami ir šiandien dar nevisi susekti, ta iau tai dar nereiškia, kad jie visiems amžiams paslpti nuo žmogaus dvasios aki.

Tikiu — žmogaus paskirtis ia žemje yra siekti tobulybės: giliausio pažinimo, kilniausios doros, aukšiausios k rybos, pilnutinio žmogaus pajumo. Žmogaus galios ribos šiandien dar n ra nustatytos. Tik reikia manyti, kad jos siekia žymiai toliau, negu šiaudien daug kam atrodo. Jas taip pat dera (tur ti mintyje) kalbant apie žmogaus gali žvelgti ateit ir susekti jos galimybes.

domu, k šiuo atveju pasakyt rašantieji išsamius dienorašius, kurie diena iš dienos stebi save, sav aplink ir m gina mesti žvilgsn ateit. Jie gal t pasakyti, k ir kiek buvo numat, kas pasitvirtino, k kokios kli tys sukliud. Iš ties reik t pabandyti b ti pranašu bent tam tikruose apiuopiamuose asmeniškai sukontroliuojamuose dalykuose, imant bandymo lauku savo asmenišk, savo aplinkos, bendruomen s gyvenim.

domu pasišauti b ti pranašu ir sprendžiant galv laužanias problemas. B ti pranašu ir savo pranašys i kritiku, planuotoju ir savo plano vykdymo apžvalgininku, visuomet stebint, kas lauktas galimybės sugriov bei iškreip, kas galvojam d sningum ard.

Tokias mintis nutariau pranešti jums, pasiskaitęs Ant. Maceinos straipsnį "Trys europieio iliuzijos...". Jis yra tikrai vertas vispasiškai išgvildinti, kad būtų vis teisingai suprastas ir taptų nauja paskata tokiam dvasios sąjūdžiui, kurio šiandien visi geros valios žmonės pasigenda — prikelkti žmogų.

Juoz. Sakalauskas

*

Dr. jur. Pr. V. Raulinaitis, buvęs Seimo vicepirmininkas, Darbo Federacijos pirmininkas, Dotnuvos akademijos ir Vilniaus universiteto profesorius, dabar gyvenęs Los Angeles:

Esu nuolatinis Laisv. skaitytojas. Šis leidinys skaitome visi šeimoje ir džiaugiamės jo originaliu, patraukliu ir naudingu turiniu. Jo primenamos ir naujai skelbiamos idėjos jautriai pasiekia skaitytojo asmenybę ir pataiko daugelio lietuvių šviesuomenės ir plačią masę nusiteikimui.

Ne tikslu pagirti ar pasidžiaugti rašau, bet noriu iškelti vieną, man dingį, svarbų sumanymą, surištą su Laisv. talpinamais straipsniais.

Jis laikraščio Nr. 12 (49) 1957 m. kovo mėn. buvo straipsnis "Trys europieio iliuzijos komunizmo akiivaizdoje", parašytas Antano Maceinos. Šis straipsnis yra pirmasis vertęs pažvalga komunizmą ryšium su vakariečių nusistatymais. Straipsnis duoda naujos šviesos ir gili filosofini-sociologini minčių parodyti komunizmą Vakarų žmogui visame šio mokslo pragaištingume ir milžiniškame pavojuje ne-

sigilinusiam jį arba tiesiogiai nepatyrusiam jo vis praktiškojo gyvendinimo baisybių. Man atrodo, kad tok svarbų rašinį negalima ilgai palikti lietuvių kalboje. Jeigu dar nesiimta praktiškai žygi, tai aš siūlyčiau kad: 1) šis straipsnis būtų išverstas anglų ir ispanų kalbas ir tuo padarytas prieinamas visam pasauliui; pravartu būtų jo vertimas vokiečių ir prancūzų kalba; 2) būtų kuo plačiausiai paskleistas visame vakarų pasaulyje, gal net ir laisvoje Azijoje, Japonijoje, Australijoje ir Afrikoje; 3) jam paskleisti ši galima būtų jieškoti (jis kelius bendrai geriau gal žinote) State Department Inf. Agency, Voice of America, Committee for Free Europe ir t.t.

P. V. Raulinaitis

Red.: Dėl šios vertingos sugestijos tenka pastebėti, kad str. anglų kalbą jau išverstas, ispanų verčiamas.

*

Dr. A. Ramonas Paplauskas, Otawa universiteto profesorius:

Iš Laisv. puslapių dvelkia gailinantys skersvėjai.

Skaitydamas jauti, kad kažkokie stori ledai tirpsta, tirpsta ir kad apskait jūsi žiema niekaip neatsilaikys prieš griausmingą pavasarį.

Jauti, kad pavasaris, jeigu dar neateina, tai tikrai ateis Baltijos krantais.

Beje, ot puikiai parašyta apie Dohirą drg. Chruščiov! Visa šeima vis vakar juokmės.

Antanas Ramonas

LAISV R M JAI

LAISV reikalams aukojo:

J. Ardys \$15.00, S. Daunys \$14.00, Dr. K. Ambrozaitis, V. Ramonas, V. Sinkevičius po \$10.00, Dr. Majauskas, Dr. P. Razutis, S. Rudys po \$7.00, Dr. Z. Brinkis, V. Galvydis po \$4.00, V. Barisas \$2.50, L. Barauskas, kun. M. Cyvas, K. Dabulevičius, J. Ge-

lumbauskas, K. Gimžauskas, . Grincevičius, A. Masaitis, B. Michelevičius, I. Mališka, K. Pakulis, J. Pažemnas, Dr. Z. Pranas, Dr. V. Ramanauskas, A. Šmulskštys po \$2.00.

LAISV r m jams nuoširdžiai
a i .

LFB VALDYBA

“ LAISV ” ATSTOVYB S:

Australijoje: A. Grigaitis, 21 Brunswick St., Fitzroy, Vic. N. Butknas, 9 Cowper St., St. Hilda, Vic.

D. Britanijoje: V. Akelaitis, 41 Bloemfontein Ave., Shepherds / Bush, London W. 12.

Italijoje: Dr. Z. Ivinskis, via Brescia 16, Roma.

Jungtinėse Valstybėse: S. Daunys, 2234 So. Sawyer Av., Chicago 23, Ill., tel.: CLifside 4-6690; K. Gaizutis, 953 Maud Ave., Cleveland 3, Ohio; B. Polikaitis, 15483 Ward St., Detroit 21, Mich.; J. Žuolaitis, 2012 N. Catalina St., Los Angeles, Cal.; A. Gaigalas, 335 Titan St., Philadelphia, Pa., tel.: HO 7-4176; V. Vaitkus, 85 Arnold St., Waterbury, Conn., A. Sabalis, 251 Alphonse St., Rochester, N. Y.

Kanadoje: VI. Girys, 31 Concord Ave., Toronto, Ont., tel.: OL-2156; J. Pleinys, 113 Cannon St. E., Hamilton, Ont., tel.: 2-2698; J. Urbonas, 1421 Pelissier St., Windsor, Ont., tel.: CL-63049.

Vokietijoje: J. Medušauskas, Sckellstr. 12/3 r., Muenchen.

Švedijoje: P. Dada, Markvards g. 9, Stockholm, Va.

Šveicarijoje: Dr. P. Radvila, Werkgasse 50, Bern.

“ LAISV ” METIN PRENUMERATA: Amerikoje (Šiaurės ir Piet) — \$3.00; Australijoje ir D. Britanijoje — L.-10; Italijoje — L.900-; Prancūzijoje — Fr.750.-; Švedijoje — Kr.8.-; Šveicarijoje — Fr.8.-; V. Vokietijoje — DM.6.-.

ATSKIRAS NUMERIS: Amerikoje — \$0.75; Australijoje ir D. Britanijoje — L.-2.6; Italijoje — L.250-; Prancūzijoje — Fr.200.-; Švedijoje — Kr.2.-; Šveicarijoje — Fr.2.-; V. Vokietijoje — DM.1.75. (Norintieji gauti oro paštu primoka faktines oro pašto išlaidas).

i LAISV leidžia — Lietuvių Fronto Biūro.

Redakcijos kolegija: vyr. redaktorius — Juozas Brazaitis, redaktoriai — Dr. Juozas Kazickas ir Dr. Antanas Musteikis.

Viršelio vinjet — dailininko Telesforo Valiaus.

Redakcijos ir administracijos adresas: 219 Montauk Ave., Brooklyn 8, N. Y. Tel.: TAYlor 7-5041.

LAISV — TOWARD FREEDOM, Lithuanian magazine published quarterly by the Friends of the Lithuanian Front, 219 Montauk St., Brooklyn 8, N. Y.

Pakeit savo adresus, tuojau praneškite administracijai.

Laikrašui rašykite taip pat tik dabartiniu jo adresu: LAISV , 219 Montauk Ave., Brooklyn 8, N. Y.